

Leven na de genadeklap

Leven na de genadeklap

Arie de Rover
(met Wilfred Hermans)

zesde druk

Buijten & Schipperheijn *Motief* - Amsterdam

eerste druk	november 2012
tweede druk	januari 2013
derde druk	augustus 2013
vierde druk	februari 2014
vijfde druk	mei 2015
zesde druk	augustus 2018

© 2012 Buijten & Schipperheijn *Motief* Amsterdam, www.buijten-motief.nl

Omslagontwerp: Theresia Koelewijn, Den Haag

Omslagillustratie: Paul van Dongen, *Naakt met hand op de schouder*, aquarel, 2010, 70x50 cm.

ISBN 978 90 5881 699 3

Inhoud

Voorwoord	7
Hoofdstuk 1: Wie ben je?	9
Hoofdstuk 2: Waarom we status najagen	17
Hoofdstuk 3: Wat status je kost	31
Hoofdstuk 4: Je leeft in een gevangenis	53
Hoofdstuk 5: Verlangen naar vrijheid	77
Hoofdstuk 6: Weeënremmers	97
Hoofdstuk 7: Het vrije leven: zo ziet het eruit	121
Hoofdstuk 8: De brandende vraag	147
Over de auteurs	176

Voorwoord

Dit boek bewijst dat ik ben gezwicht. Ik heb mij laten overhalen om het verhaal eindelijk eens op te schrijven. Na mijn lezingen en spreekbeurten heb ik talloze keren ‘Nee’ moeten verkopen op de vraag ‘Heb je dit ook op papier staan?’

Met een glimlach zei ik dan dat ik meer talent had om te spreken dan te schrijven. Toen ruim een jaar geleden een uitgever met het dringende verzoek kwam om een boekje te schrijven, dacht ik weg te kunnen komen met hetzelfde excuus. Mijn ontwijkingsmanoeuvre werd helaas direct gepareerd met het voorstel om mij te koppelen aan een *ghostwriter*, iemand die mijn verhaal zou opschrijven. (Veel mensen weten dat niet, maar ghostwriters zijn overal; je dacht toch niet dat Johan Cruijff zijn *Telegraaf*-columns zelf schrijft?) Met het vooruitzicht dat ik niet zelf de pen ter hand hoefde te nemen, was er geen ontkomen meer aan. Samen met Wilfred Hermans ben ik aan deze uitdaging begonnen. De leeswaardigheid is volledig aan hem te danken. Wilfred, dankjewel voor de plezierige samenwerking en je toegewijde inzet. Je hebt een geweldige klus geklaard door van mijn verhaal een leesbaar boek te maken.

Goed. Wilfred en ik hebben het dus geprobeerd, maar eigenlijk is de inhoud van dit boek nauwelijks te beschrijven. Laat staan in jip-en-janneketaal. Alsof je probeert uit te leggen wat verliefdheid is. Ik vraag me af of de *bottomline* jou via geschreven tekst in vervoering zal brengen. Ik zou je dit verhaal veel liever in een persoonlijke ontmoeting vertellen. We zouden elkaar tenminste recht in de ogen kunnen kijken.

Naast het feit dat het verhaal over genade nauwelijks is uit te leggen, gaat het ook nog eens pijn doen; in de titel staat niet voor niets de term *genadeklap*. Dat is meer dan een bemoedigend duwtje in de goede richting.

De grootste giller is dat juist kinderen de kern van dit boek het best begrijpen. Daarom heb ik tijdens het ontstaan van dit boek vaak

gedacht: wat doe ik toch moeilijk? Je moet worden als een kind – klaar! Toch lukt dat zo veel mensen niet. Ik merk dat in mijn werk als coach en spreker. En ik merk het bij mijzelf. Tegelijk ervaar ik dat het verhaal van genade wél inslaat als een bom. Vooral in kerken en andere religieuze systemen is de impact groot als je uitlegt wat genade met een mens doet en wat de effecten voor je leven zijn. Verbijstering, verwarring, verlangen, ontroering, maar ook boosheid en frustratie zijn emoties die geregeld opspelen bij het aanhoren van de bizarre waarheid over genade.

Dit boek beschrijft geen stappenplan. *Leer te leven van genade in 10 stappen!*, of *25 tips om te leven van genade!* Dat zou eerder passen bij een religieus handboek. Helaas wordt het boek dat dit boek eigenlijk overbodig maakt, de Bijbel, vaak zo gebruikt. Als een boek voor godzoekers, dat precies vertelt wat je moet doen. Ik wil je met dit boek ook niet overtuigen om in God te gaan geloven. Het enige wat ik wil bereiken, is dat jij vrij wordt. ‘Huh? Ben ik niet vrij dan? Ik dacht het wel.’ Logische gedachte, maar toch wil ik aantonen dat je niet echt vrij bent zolang je Gods genade niet kent.

Genade verandert je leven. Het maakt je daadwerkelijk vrij. Leven uit genade zorgt ervoor dat falen of slagen niet meer van levensbelang is; dat je geluk niet meer afhangt van je talenten of bezittingen; dat je maatschappelijke of kerkelijke status niet meer bepaalt hoe je over jezelf denkt; dat je in relaties die ander niet meer gebruikt om jou gelukkig te maken; dat je niet meer de neiging hebt om te oordelen; dat je niet meer bang bent voor de toekomst, en daadwerkelijk met volle aandacht in het hier en nu kunt leven. Dat wens ik je van harte toe.

Arie de Rover

Wie ben je?

Er zijn veel mensen op deze wereld die snakken naar een stuk brood, maar er zijn er nog veel meer die snakken naar een beetje liefde.

Moeder Teresa

Mijn vrouw Joke moest vorig jaar geopereerd worden aan het carpaaltunnelsyndroom: een aandoening in de pols waarbij een zenuw bekneld zit. Zij kreeg steeds meer last van pijnlijke tintelingen in haar hand en vingers. Tijdens het intakegesprek bij de plastisch chirurg vroeg ze, of hij haar duidelijk kon maken wat hij nu precies in haar pols ging doen.

De chirurg trok een la open en met een sierlijke beweging legde hij een plastic kunsthand op zijn bureau; een anatomisch model op ware grootte, met net zulke uitneembare stukjes als zo'n houten puzzel voor peuters. Ter hoogte van de pols haalde hij er zo'n stukje uit, waardoor we ineens helder voor ogen hadden hoe onze pols er onderhuids uitziet. De chirurg legde duidelijk uit wat de precieze oorzaak was van de pijn, en wat hij ging doen. Glimlachend besloot hij zijn verhaal met de opmerking: "U begrijpt natuurlijk wel dat de werkelijkheid veel complexer en gedetailleerder is dan dit, maar maakt u zich geen zorgen."

Gerustgesteld zagen Joke en ik de operatie tegemoet. Dankzij het simpele plastic modelletje wisten we nu waar de pijn vandaan kwam, en begrepen we iets van de complexiteit van het menselijk lichaam.

Bouwtekening

Stel je nu eens voor dat jij degene bent die zich meldt in het ziekenhuis. Niet vanwege pijn aan je pols, maar om meer inzicht te krijgen in wie je nu eigenlijk bent. Hoe je persoonlijkheid eruitziet en 'hoe jij nu eigenlijk werkt'. Steeds meer mensen doen dit, door naar een

psycholoog, psychiater of wat voor therapeut dan ook te gaan. Ze willen meer inzicht in zichzelf.

Ook ik ontmoet als coach veel mensen met zo'n soort hulpvraag. Net als mijn vrouw hebben ze klachten, alleen dan geen pijn in de pols, maar allerlei andere beknellingen: verstikkende denkbeelden of patronen die pijn, verdovingen, angsten, boosheid of verdriet veroorzaken. Voor die mensen gaat er meestal al een wereld aan inzichten open als ik hun vertel hoe de mens ongeveer in elkaar zit. Om dit uit te leggen, gebruik ik ook een modelletje. Geen plastic namaakmenseje met uitneemstukjes, maar een soort bouwtekening van de menselijke persoonlijkheid. Ook voor dit model geldt dat de werkelijkheid complexer en gedetailleerder is, maar het geeft wel inzicht. Het is een handig hulpmiddel om de rest van het boek te begrijpen, en zal geregeld terugkomen als een 'plaatje-bij-het-praatje'.

Hier dan het plaatje.

Dit modelletje is dus het bouw pakket van de mens, van jou. Het is een dwarsdoorsnede van je persoonlijkheid. Je persoonlijkheid wordt, zoals je kunt zien, gevormd door vier bouwstenen: je gedrag, je talenten, je drijfveren en je identiteit. Ik heb ervoor gekozen om deze vier bouwstenen de vorm van een trap te geven. Ze staan namelijk met elkaar in verbinding, in een onderlinge hiërarchie. Dat betekent:

als je op een hogere tree iets verandert, heeft dat effect op de treden eronder. Het is belangrijk deze wetmatigheid te kennen als je je persoonlijkheid wilt ontwikkelen.

Als coach spreek ik met veel mensen die hun leven willen veranderen. Ik probeer hen daarbij te helpen, om samen 'hun trap schoon te vegen'. Mijn oma had vroeger een houten trap en ze leerde mij: 'Arie, een trap veeg je van boven naar beneden.' Een briljante levensles, weet ik inmiddels. Want als je iets aan jezelf wilt veranderen, moet je ook bovenaan beginnen, bij je identiteit. Toch beseffen weinig mensen dat. Als ze 'hun trap boenen' (aan zichzelf werken), hebben ze de neiging alleen de onderste tree aan te pakken: het gedrag. Heel soms pakken ze de tree daarboven ook mee, maar meestal niet. Vervolgens zijn ze verbaasd dat die onderste tree weer zo snel vies is. Dat komt dus doordat ze aan de verkeerde kant beginnen, bij de onderste tree.

In de volgende hoofdstukken wordt wel duidelijk waarom we zo 'tegennatuurlijk' en 'een beetje dom' bezig zijn. Eerst een korte uitleg van de verschillende onderdelen van je persoonlijkheid.

Tree 1: Gedrag

Deze tree is het enige onderdeel van je persoonlijkheid dat zichtbaar is voor anderen. Het is de buitenkant. Gedrag is alles wat je doet en zegt. Je doen en je laten. Ik schrijf nu een boek, en als jij dit leest... dan lees jij een boek. Dat is gedrag. Net als spreken, maar zwijgen ook. En de emotie waarmee je iets doet. Lees je dit boek met tegenzin, of ga je er volledig in op? Alle verbale en non-verbale communicatie scharen we onder gedrag. Het is bovendien het enige onderdeel van je persoonlijkheid waarmee je met anderen in contact kunt komen.

Je gedrag bepaalt het overgrote deel van het beeld dat anderen van je hebben. Men vindt jou een druk type, of juist een timide persoon, en men ziet wat jij dagelijks doet, en hoe je dat doet. Kortom: je gedrag is je visitekaartje. Deze onderste traptrede van je persoonlijkheid is een optelsom van alles wat van boven naar beneden dwarrelt. Veel mensen trappen in de valkuil te denken dat dit zichtbare gedrag een eerlijke en complete weergave is van de persoon erachter. Dat is namelijk niet zo. Menigeen verstopt zich achter een masker, doet zich anders voor dan hij of zij is. Waarom? Omdat ze weten dat ze op hun

buitenkantje beoordeeld worden. Anderen observeren je gedrag namelijk niet alleen, ze plakken er ook vaak een etiket op. BAM! En dus hebben massa's mensen geleerd toneel te spelen. Ze doen stoer, overdreven sociaal, overschreeuwen zichzelf, geven alleen de gewenste antwoorden of proberen onzichtbaar te blijven door vooral niet op te vallen.

Dit toneelspel zie je op veel plekken waar mensen samenleven, maar bovenal bij moralistische instituten en prestatiegerichte organisaties, waar je wordt afgerekend op je gedrag. Ik heb het als trainer gezien in het bedrijfsleven, waar je targets moet halen of geacht wordt mee te werken aan louche praktijken; maar ook in kerken, waar je pas echt welkom bent als je je gedraagt zoals men daar gewend is. Bijna ieder systeem dat door mensen is bedacht, stelt gedragseisen om eraan deel te mogen nemen. In de volgende hoofdstukken zal ik daar dieper op ingaan. Eerst naar de tweede tree van je persoonlijkheid.

**Anderen observeren je gedrag namelijk niet alleen,
ze plakken er ook vaak een etiket op. BAM!**

Tree 2: Talenten, kwaliteiten en competenties

Het tweede niveau van je persoonlijkheid bestaat uit je talenten, kwaliteiten en competenties. Deze tree gaat over wat je kunt, wat je mogelijkheden zijn, maar ook je beperkingen. Veel van je talenten en competenties hebben een genetische oorsprong: IQ, fysieke mogelijkheden, expressieve talenten, motoriek. Het zijn cadeautjes die je via het DNA van je ouders hebt meegekregen bij je geboorte. Pas als je ze uitpakt, je talenten ontwikkelt, kunnen ze het lagere treetje van je persoonlijkheid gaan beïnvloeden: je gedrag. Je kunt in aanleg een geweldige voetballer zijn, maar als je nooit een bal aanraakt, zul je ook nooit een tweede Lionel Messi worden.

Tegelijkertijd geldt: als je ergens *geen* talent voor hebt, ga het dan ook niet doen. Sommige cadeautjes heb je namelijk gewoon niet gehad! Je kunt het proberen, maar als je keer op keer merkt dat het niet jouw *cup of tea* is, stop er dan mee. Anders werk je tegen je natuur in, ben

je tegennatuurlijk bezig. Dat is frustrerend en vreet alleen maar energie. Overigens geldt deze waarschuwing alleen voor hen die om hun talenten worden beoordeeld – door anderen of door henzelf. Als jij ontzettend veel plezier hebt in het doen van iets waar je minder talent voor hebt, dan moet je daar vooral mee doorgaan en ervan genieten.

Tree 3: Drijfveren en overtuigingen

Vanaf de derde tree betreden we misschien wel het meest unieke onderdeel van het bouw pakket ‘mens’. Hier begint ook het grote verschil tussen de mens en alle andere levende wezens. Tree 3 en 4 zijn onderdelen van je bewustzijn, je denkvermogen, je geest, die je in staat stelt allerlei dingen te leren en te onthouden, maar ook om te reflecteren. Dankzij ons brein kunnen we veel meer dan dieren: informatie opslaan, een taal leren, feiten herinneren, plannen maken, beslissingen nemen, ervaringen overdenken, nieuwe gedachten ontwikkelen, unieke creaties verzinnen en nog veel meer. Veel van deze mogelijkheden horen bij deze derde tree.

Tree 3 is de plek van jouw eigen vrije wil. Je kunt het ook je geweten noemen, of je mentaliteit. Daar neem jij de beslissingen, en daar zitten ook de drijfveren achter je gedrag: waarom je doet wat je doet. Naast je drijfveren bestaat tree 3 ook uit je intenties, de motivaties achter je gedrag. *Hoe graag* doe je wat je doet? Doe je het met plezier en passie, of met tegenzin? De antwoorden op deze vragen liggen ergens verborgen op deze derde tree.

Deze tree noem ik om die reden meestal je ‘hart’, en dan bedoel ik niet die bloedpomp in je borstkas. Een andere omschrijving die ik voor dit onderdeel van je persoonlijkheid vaak gebruik, is ‘de stuurhut en de machinekamer van jouw levensschip’. (Dat komt ongetwijfeld doordat ik de zoon van een binnenvaartschipper ben.) Dat schip mag hier een jaartje of zeventig, tachtig rondvaren op de oceaan van dit leven. Jij hebt niet alleen de mogelijkheid om je koers te bepalen, maar je kunt ook kiezen met hoeveel motorvermogen je vaart. Stel jezelf eens de vraag of jij een koers hebt. Heb je een doel waarnaar je op weg bent? Stuur je regelmatig bij? Heb je een kompas waarmee je kunt navigeren als er een dikke mist op komt zetten, als er problemen ontstaan? Met hoeveel vermogen vaar je? Volle kracht, halve kracht, of dobber

je maar een beetje rond en laat je de golven of de wind bepalen waar je heen drijft? Ik spreek geregeld mensen die nog niet eens de haven hebben verlaten waar ze te water zijn gelaten; dit onderdeel van hun persoonlijkheid is nog steeds gevuld met wat ze gehoorzaam van hun ouders hebben overgenomen. Ze hebben zelf geen keuzes gemaakt.

Tree 4: Identiteit

De hoogste tree is de kern van je persoonlijkheid: je identiteit. Ik noem het ook wel de ziel, of wat zweveriger: je 'diepste ik'. Je motivatie en gedrag komen hier vandaan. Synoniemen voor het woord identiteit zijn 'zelfbeeld' en 'eigenwaarde'. Je identiteit is het product van een heel bijzondere geestelijke capaciteit die je hebt: ergens betekenis aan kunnen geven. Jij bent in staat om iets waar te nemen, en er vervolgens iets van te vinden. Je kunt iets beoordelen en er een waarde aan geven: goed, fout, waardevol, waardeloos, prachtig, foeilelijk.

Onbewust gebruik je deze capaciteit bijna voortdurend. Zonder dat je het doorhebt, kijk je naar je omgeving en omstandigheden door een gekleurde bril. Je hebt een eigen referentiekader. Als je met stevige vooroordelen bent opgegroeid, kan die bril zelfs zo gekleurd zijn dat jij je niet kunt voorstellen dat iemand anders een andere visie heeft. Ergens betekenis aan kunnen geven of iets beoordelen is dus de basis onder je identiteit.

Het opvallende hierbij is, dat iedereen van nature *zelf* positief beoordeeld wil worden; je hebt een aangeboren behoefte aan een waardevol en zinvol leven. Schaam je daar niet voor, want het is logisch dat je graag gezien en gewaardeerd wilt worden. Je hebt een gezonde eigenwaarde nodig, dat zit in de mens ingebakken. Zoals je maag naar voedsel verlangt om je lichaam van kracht en energie te voorzien, zo heeft ook je identiteit honger naar identiteitsvoedsel om je persoonlijkheid krachtig te maken, om je leven betekenis en zekerheid te geven.

Deze vergelijking met een maag gaat nog dieper. Als je maar lang genoeg niet eet of drinkt, ga je dood. En als je identiteit te lang geen voedsel krijgt, als je geen waardevolle betekenis aan je leven kunt geven, kan je leven ook letterlijk eindigen in een vroegtijdige, vaak zelfgekozen dood. Het leven wordt ondraaglijk, omdat het leeg en zinloos is. Deze natuurlijke behoefte van onze identiteit om betekenis

en zekerheid te ervaren, is de grootste stuwende kracht achter onze drijfveren en overtuigingen (tree 3), het inzetten van onze talenten (tree 2) en ons gedrag (tree 1).

Identiteitsvoedsel

Net als onze maag moet onze identiteit dus gevoed worden. Voor je maag geldt dat het voedsel van buiten het eigen lichaam moet komen. Zo werkt dat ook voor je identiteit: je identiteitsvoedsel ontvang je via de relaties met anderen.

Je hebt een aangeboren behoefte aan een waardevol en zinvol leven

Heerlijk en krachtig voedsel voor je identiteit is bijvoorbeeld zekerheid, beloning, veiligheid, waardering, erkenning, status, imago en geliefd zijn. Het voedt je identiteit, en je kunt er best een tijdje op teren. Maar je kunt dit jezelf niet geven. Oké, je zou jezelf iedere ochtend en avond een schouderklopje kunnen geven, of voor de spiegel gaan staan en allerlei oppeppende kreten naar je spiegelbeeld slaken – *Tsjakkaaa! Yes I can!* –, maar dat zal weinig tot niets uithalen. Het is hetzelfde als jezelf proberen te duwen. Probeer maar, je komt geen steek vooruit. Je hebt er iemand anders voor nodig.

Als je vader bijvoorbeeld zegt: ‘Ik ben zó blij dat jij mijn zoon bent!’, dan groeit je ego en gevoel van eigenwaarde. Of als hij op kerstavond ontroerd uitspreekt dat hij zo trots is dat jij zijn dochter bent, dan zullen bij jou de tranen waarschijnlijk ook over je wangen rollen. Bij mij werkt het net zo. Als mijn vrouw Joke zegt dat ze zo dankbaar is dat wij al 29 jaar getrouwd zijn, dan voelt dat voor mij als een vijfgangen-diner voor mijn identiteit!

Dus: zolang je identiteit genoeg gezonde voeding krijgt, heb je een krachtige persoonlijkheid, een gezond zelfbeeld en ervaar je een diepe voldoening. Je voelt wel aan dat, net als in je maag, het ontvangen van bedorven of vergiftigd voedsel een regelrechte ramp is voor je identiteit. Afwijzing, vernedering, verlating, onderwaardering,

miskening of haat kunnen je zelfbeeld en eigenwaarde ernstig aantasten. Een krachtige persoonlijkheid ontstaat daarentegen door positieve voeding.

Let wel: onze identiteit verbrandt net als onze maag voedsel, dus er moet keer op keer nieuw 'identiteitsvoedsel' in. Ik kan niet tegen mijn vrouw zeggen: 'Schat, ik heb op onze trouwdag gezegd dat ik van je houd, daar moet je het mee doen. Nu niet meer zeuren.' Zo werkt het niet (al helemaal niet bij een vrouw). Er is een continue stroom aan voedsel, aan zingeving nodig.

Hoe sterk deze behoefte je totale leven bepaalt, probeer ik duidelijk te maken in het volgende hoofdstuk.

De belangrijkste punten uit dit hoofdstuk op een rijtje:

1. Je persoonlijkheid draait om je identiteit;
2. Je ziel of identiteit is het meest wezenlijke kenmerk van de mens;
3. Je identiteit moet gevoed worden, of je nu wilt of niet, en of je je hier nu bewust van bent of niet;
4. De zoektocht naar dit 'identiteitsvoedsel' is een zeer sterke drijfveer achter je gedrag.

Ik wil een paar belangrijke vervolgvragen in de rest van dit boek beantwoorden: waar zoek je dit identiteitsvoedsel? Wat zijn de voorwaarden om dit voedsel te krijgen? Wat is de kwaliteit ervan? Wat zijn de consequenties voor je levensstijl? En: zijn er alternatieven?

Waarom we status najagen

Een persoon die een belangrijke maatschappelijke positie bekleedt, is 'iemand', en een persoon voor wie dat niet geldt, is een 'nobody'.

Alain de Botton

Ik rijd in mijn nieuwe auto van drie weken oud naar Heerenveen. Veel meer dan een ritje maken in je nieuwe bolide kan een man die van auto's houdt (zoals ik) zich niet wensen, zou je zeggen. Toch voel ik mij niet lekker in mijn nieuwste speeltje. Ik voel me onrustig en gespannen, en gek genoeg is juist mijn auto hiervan de oorzaak. Niet dat er iets mis mee is; hij rijdt prima en ruikt naar nieuw. Heerlijk. Het punt is dat ik niet trots ben op het model: een simpele Renault Clio. Ik ben onderweg naar een groep ondernemers om te spreken over leiderschap, en ik kom aantuffen in een Renault Clio'tje! Hoe geloofwaardig ben ik dan nog? Daar gaat mijn status. En dat terwijl ik vroeger in een stoere metallic-zwarte Peugeot 407 (automaat) reed. Deze *downgrade* heeft een reden. Mijn werk is veranderd, en daar heb ik zelf voor gekozen. Veertien jaar geleden begon ik als trainer/coach in het bedrijfsleven, maar op enkele lezingen na ben ik daar weinig meer te vinden. Sinds twee jaar heb ik mijn hart verpand aan het helpen van mensen die in de ellende zitten; de *losers* van de samenleving, zoals zij zichzelf vaak voelen. Dat kan veel opleveren, maar rijk word je er niet van. Zodoende moest ik op de centjes gaan letten. Mijn auto was een stevige kostenpost, waardoor ik moest stoppen met leasen. Ik stapte van mijn Peugeot 407 over op de eenvoudiger Peugeot 308. Overigens had deze nog steeds leren bekleding, een glazen dak, een geluidsinstallatie met JBL subwoofer en een heus 'tussen-de-lijntjes-systeem', dat je via trillingen in de stoel waarschuwt als je over de witte wegstrepen gaat zonder je richtingaanwijzer te gebruiken. Omdat ook deze te duur in onderhoud bleek, volgde niet veel later de

Renault Clio, handgeschakeld en niet gehinderd door leuke extra's. Als ik aankom bij het congresshotel in Heerenveen, parkeer ik mijn Frans 'tobmodel' voor de zekerheid een parkeerterrein verderop – blij dat ik niet gespot ben.

Blijkbaar ben ik gevoelig voor status, concludeerde ik later. Wat anderen van mij vinden, bepaalt voor een groot deel mijn gevoel van zelfvertrouwen. Het verhaal van de Clio is daar een pijnlijk voorbeeld van.

Status geeft zin

Ik ben niet de enige die gevoelig is voor status. Talloze mensen zijn erdoor gefascineerd. Ze doen grote moeite om hun populariteit op te krikken en een positief imago te creëren of in stand te houden. Status is een van de pijlers waar de westerse economie op rust. Dat zie je aan de lange rij producten, opleidingen, televisieprogramma's, (*social media*), klinieken en sportactiviteiten die je helpen om status te verwerven of je imago te handhaven. Je bent iedere dag doelwit van een bombardement aan prikkels die je in beweging willen zetten: 'Koop dit, en het zal je leven gegarandeerd verbeteren! Je bent er nu belabberd aan toe, maar als je met óns in zee gaat... Jij wilt toch ook meetellen? Word dan nú lid!' Status is *big business*.

Wat is dat toch met status? Waarom heeft het zo'n magische, bijna betoverende aantrekkingskracht? Ik ben niet de enige die over deze vraag heeft nagedacht. De twee jonge filosofen Stine Jensen en Rob Wijnberg betogen bijvoorbeeld in hun boek *Dus ik ben*, dat de zoektocht naar identiteit een universeel onderdeel van ons mensenleven is:

Het verlangen naar een identiteit die onderscheidend en uniek, maar ook sociaal geaccepteerd en bindend is, manifesteert zich in de hele samenleving – onder jongeren en ouderen, laaggeschoolden en hoogopgeleiden, kansarmen en kansrijken.

Welke status jij hebt, heeft alles te maken met je gevoel van eigenwaarde: de vierde trap uit hoofdstuk 1, je identiteit. Daar schreef ik al dat het verlangen van je ziel is dat jij ertoe doet, dat je leven zin heeft. Je ziel heeft dat identiteitsvoedsel nodig om te bestaan. Hoogleraar

psychiatrie Frank Koerselman, zelf zwaar depressief geweest, bevestigde dit onlangs in dagblad *Trouw*:

Nog steeds realiseert men zich niet dat betekenis geven net zo'n essentiële menselijke functie is als ademen of de bloedsomloop. (...) Als je geen betekenis kunt geven aan je leven, ga je dood.

Een ander boek over de zin van het leven is *Niets meer te wensen en toch niet gelukkig* van rabbijn Harold Kushner. Hij schrijft:

Ik ben ervan overtuigd dat het niet zozeer de angst voor de dood, voor het einde van ons leven is die ons nachtmerries bezorgt. Nee, het is de angst dat ons leven van geen belang zal zijn geweest, dat we wat de rest van de wereld betreft net zo goed niet geleefd hadden kunnen hebben.

Of denk aan de VPRO-documentaire 'Alles wat we wilden'. Daarin komen jongvolwassenen aan het woord die openhartig vertellen over hun ambities, de status die ze najagen en de tol die ze betalen – zonder dat iemand het merkt – voor hun schijnbaar perfecte en succesvolle leven. Mireille (27) zegt in de documentaire geëmotioneerd:

Waar ik echt heel erg bang voor ben, is om dood te gaan en niet herinnerd te worden door iets wat ik gedaan heb. Dat is best stom. Ik wou dat ik niet zo was.

En modeontwerpster Niki (28) bekent:

Waar ik bang voor ben, is dat ik en de rest van de wereld erachter komen dat het toch allemaal niks is met mij.

Nog een documentaire: 'Beperkt Houdbaar'. Hierin duikt voormalig fotomodel Sunny Bergman in de wereld van de plastische chirurgie voor vrouwen. Sommige vrouwen ontlene zo veel status aan hun lichaam, dat ze bereid zijn tienduizenden euro's te betalen om hun lichaam tot in 'perfectie' te laten corrigeren. Sunny vertelt:

Vroeger was ik pas mooi. Nu ik ouder word, moet ik de identiteit van 'een lekker ding' gaan loslaten terwijl ik er onwillekeurig toch aan gehecht ben geraakt. Maar ik wil mij helemaal niet druk maken over mijn uiterlijk verval.

Als je deze citaten bekijkt, ben je geneigd te concluderen dat een leven zonder gevoel van eigenwaarde nauwelijks leefbaar is. Dat gevoel dat je 'er mag zijn' hoort dan ook tot de primaire levensbehoeften en staat minimaal gelijk aan noodzakelijke lichamelijke behoeften als eten, drinken en seks. Kijk maar naar mensen die diep lijden aan hun eigenwaarde of de zin van hun leven. Hoe gezond en vitaal hun lichaam misschien ook is, door hun gevoel van zinloosheid kunnen ze sterk verlangen naar de dood.

Dat gevoel dat je 'er mag zijn' hoort dan ook tot de primaire levensbehoeften en staat minimaal gelijk aan noodzakelijke lichamelijke behoeften als eten, drinken en seks

Dit wordt ondersteund door de resultaten van een wetenschappelijk onderzoek van de Ohio State University onder 19-jarige studenten. Uit de resultaten blijkt dat de jongeren zó obsessief verlangen naar erkenning, dat het de hang naar eten, alcohol, seks en extra salaris overstijgt.

Hoofdonderzoeker Brad Bushman zegt het nog sterker: jongeren kunnen verslaafd zijn aan de bevestiging van hun eigenwaarde. En zou zoiets als een Facebookverslaving hier ook niet iets mee te maken kunnen hebben? De 'Vind ik leuk'-knop als injectiespuit voor een gratis shotje eigenwaarde – waarvan je nooit genoeg, en steeds meer nodig hebt? (En waar is eigenlijk de 'Vind ik niet leuk'-knop? Zijn we bang voor kritiek geworden?) *Shop 'til you drop* is niet meer zomaar een onschuldige bezigheid, maar misschien een manier om jezelf te vertellen dat je dat dure horloge of dat beeldige, maar zeer prijzige jurkje (statussymbolen) waard bent. Sterker nog: dat je mét deze spul-

letjes meer voorstelt dan zonder. De behoefte om eens flink geld uit te geven blijkt opeens niet alleen praktische redenen te hebben, maar ook emotionele.

Een nieuwe zakenauto heeft meestal allang niets meer te maken met een beter werkend ABS-systeem of stabielere wegligging, het is een statussymbool met als gewenst effect: het leven zin geven en daardoor geluk ervaren.

Je wilt geliefd zijn

Even terug naar de Britse filosoof Alain de Botton, die ik aan het begin van het hoofdstuk citeerde. Alain de Botton is auteur van het boek *Statusangst*, en maker van de gelijknamige documentaire. Volgens hem is geliefd worden de sterkste prikkel voor je gevoel van eigenwaarde en zelfvertrouwen. *Liefde is net zo essentieel als licht, voedsel, warmte en water*, schrijft hij. Ieder mens snakt er hartstochtelijk naar, want liefde is zuurstof voor je ziel en brandstof voor je leven. Liefde is enerzijds zichtbaar via lichamelijke uitingen: omhelzen, zoenen, vrijen, verzorgen en koesteren. Maar net zo goed blijkt liefde uit positieve woorden, erkenning, acceptatie, aandacht krijgen, serieus genomen worden, goedkeuring, ontzag en respect.

Een leven zonder liefde heeft desastreuze gevolgen. Dat begint al bij een jonge baby. In een Oostenrijks onderzoek rond 1940 werden twee groepen even gezonde pasgeboren kinderen voor langere tijd vergeleken. De ene groep ontving de zorg van liefhebbende en vriendelijk lachende ouders, de andere groep van professionele verzorgsters met uitdrukingsloze gezichten. Dokters zagen de soms blijvende ontwikkelingsproblemen van kinderen uit deze laatste groep als het gevolg van een gebrek aan aandacht.

Liefde en aandacht zijn dus onmisbare grondstoffen voor een leefbaar leven. Wanneer je dit erkent, zul je steeds helderder gaan zien hoe ieder mens hunkert naar liefde, aandacht en bevestiging.

Dit principe houdt niet op met je kindertijd. Tot op dat moment hebben je ouders hopelijk ruimschoots voorzien in jouw verlangens. Maar zodra je op eigen benen gaat staan, wordt het echt spannend. Want wie gaat nu in jouw behoeften voorzien, zodat je je ook los van je ouders veilig en gelukkig zult voelen? Bij wie kun je écht jezelf zijn?

En welke voorwaarden zijn daaraan verbonden? Kun je wel voldoen aan de eisen die aan je gesteld worden? Met deze vaak onuitgesproken vragen worstelen veel jongvolwassenen dagelijks. De zoektocht naar ‘vervangers’ voor hun ouders is vermoeiend, vaak teleurstellend, en in het ergste geval levert het diepe onzekerheid, angst of zelfs depressiviteit op.

Bij wie kun je écht jezelf zijn? En welke voorwaarden zijn daaraan verbonden? Kun je wel voldoen aan de eisen die aan je gesteld worden?

Status betekent: succesvol zijn

In deze natuurlijke identiteitscrisis gaat status steeds belangrijker worden. Wil je in onze samenleving opvallen, zorg dan dat je status verwerft. Je status bepaalt in veel gevallen wie je bent. Hoe meer status, hoe meer waardering en respect. Anderen gaan tegen je opkijken en willen in je buurt zijn, in de buurt van het succes. Want waar je mee omgaat, daar word je mee besmet. Mensen met een hogere status worden zelfs gezien als intelligenter of moreel beter.

Dat dit in de praktijk lang niet altijd zo is, blijkt uit diverse schandalen die soms zelfs de voorpagina's van de krant halen. Dit was het geval met de aandelenmakelaar en investeringsadviseur Bernard Madoff. In de Amerikaanse financiële wereld was hij een god. Duizenden investeerders vertrouwden hun miljarden dollars aan Madoff toe, in de overtuiging dat hij daar grote winsten mee kon behalen. Hij financierde zelfs een deel van de campagne van president Barack Obama. Bernard Madoff leefde ‘the American dream’: op eigen kracht had hij een vermogen verdiend, hij bezat talloze huizen in Amerika en Europa en rustte af en toe uit op zijn speeltje, een luxe jacht.

Toen in december 2008 de zonen van Madoff opbiechtten dat het bedrijf van hun vader één grote leugen was, verloren de mensen die in hem geloofden in totaal 65 miljard dollar. Madoff werd opgepakt en tot honderdvijftig jaar gevangenisstraf veroordeeld. De god van het geld werd de grootste fraudeur uit de geschiedenis.

Niet-succesvolle mensen moeten het doen met een lagere status. Zoals succesvolle mensen worden 'beloond' met aandacht en erkenning, zo hoef je als maatschappelijke mislukkeling niet veel respect te verwachten. Niemand die jou om advies vraagt, en op de hippere feesten – waar natuurlijk alleen toffe, maatschappelijk geslaagde mensen komen – ben jij niet welkom. Filosoof De Botton concludeert dat deze mensen, die over het algemeen weinig geld verdienen, het gebrek aan respect en waardering moeilijker te verkroppen vinden dan hun lage salaris.

In augustus 2011 braken er stevige rellen uit in Engeland. Het begon met kleine relletjes in Londen, maar al snel trokken grote groepen jongeren in heel het land plunderend door de steden. Auto's werden in brand gestoken en de onruststokers maakten van de gelegenheid gebruik om winkels leeg te roven. Er vielen zelfs doden. De autoriteiten waren overrompeld door deze plotselinge gang van zaken, en premier Cameron moest net als alle parlementsleden direct terugkomen van vakantie. Hij verklaarde dat de rellen de schuld waren van ouders die hun kinderen niet goed opvoedden; met name afwezige vaders moesten het in zijn oordeel ontgelden.

De relschoppers zelf kwamen later met een heel ander verhaal voor de camera: zij leidden een uitzichtloos leven omdat ze financieel en materieel in een achterstandspositie zaten. Hun sollicitatiebrieven werden niet eens beantwoord. Een stennischopper was zelfs naar een winkel in een andere wijk gelopen om daar de boel leeg te roven uit wraak omdat hij nooit een reactie had gehad op zijn sollicitatiebrief. Een ander beklagde zich over de hebzuchtige bankiers, die via hun corrupte bonussystemen voor miljoenen geld hadden gestolen zonder hiervoor de gevangenis in te draaien.

De moraal van het verhaal: de rellen illustreerden een strijd tussen een hoge en lage klasse, tussen mensen met en mensen zonder status.

Hoe status eruitziet

De geschiedenis leert ons dat statuskenmerken in verschillende tijden en culturen variëren. Wilde je in het oude Sparta een man met status worden, dan moest je als een ware strijder gekleed gaan, agressief, biseksueel en een *killer* zijn. Bij de Eskimo's krijg je waardering als je

goed bent in het vangen van vis en het verschalken van zeehonden met een harpoen. Bij de Venda, een kleine bevolkingsgroep in Zuid-Afrika, ben je *the man* als je veel vee hebt. Ergens anders betekent het hebben van veel vrouwen dat je een man met status bent, en bij de Mursi-vrouwen in Ethiopië geldt de regel: hoe groter de schotel in je onderlip, hoe beter!

Zo heeft iedere subcultuur zijn eigen *rankingsysteem*. En in alle culturen geldt: een statussymbool is synoniem aan wie of wat je bent.

Op kleinere schaal werkt status hetzelfde. Voor het krijgen van een vooraanstaande positie in een subcultuur als 'het studentencorps' gelden andere criteria dan voor de populairste jongen van de illegale drankkeet. Hoewel... Ach, laten we eerlijk zijn en dicht bij huis beginnen. Want het is eigenlijk best tof om te vertellen dat je in een vluchtelingenkamp hebt gezeten, en daarover ook nog een verhaal in de krant hebt gepubliceerd, toch? Status! Wekelijks op het podium van de kerk de aanbidding leiden? Status! De slimste van de klas zijn? Status! En, even kijken, een boek schrijven. Status? Ik vrees van wel. Filosoof Alain de Botton analyseert in zijn documentaire over status grofweg vijf terreinen in onze westerse cultuur om status te verwerven: uiterlijk, sport, business, film en muziek (kunst) of bekendheid.

***Man boobs* ('mannenborsten', 19.700.000 hits op Google) op komst? Naar de sportschool en streng op je voeding letten!**

Uiterlijk

Mooie billen, volle borsten en een slanke taille voor de vrouw, een goed getraind lichaam en een verzorgde kop voor de man. Wat en hoe precies er geschoren moet worden, is zo veranderlijk als het weer, maar dát je veel aandacht aan je lichaam moet besteden, is zeker. In ieder reclameblok op televisie keren ze terug: commercials die de laatste ontwikkelingen op het gebied van haar-, huid- en andere lichaamsverzorgingsproducten aanprijzen. Verouderen is een ramp. Eeuwig jong en sexy, dat is het streven. *Man boobs* ('mannenborsten',

19.700.000 hits op Google) op komst? Naar de sportschool en streng op je voeding letten! Ook een snel zichtbaar statussymbool: dure of exclusieve kleding. Met een horloge van Breitling of Rolex om je pols zal je omgeving snel geneigd zijn te denken: die heeft het gemaakt.

Sport

Hoe groter de fysieke prestatie, hoe meer respect en bewondering. Epke Zonderland is na zijn gouden medaille op de Olympische Spelen van 2012 zowel een nationale als internationale sportheld. Het gemaakt hebben in de sport is echter geen garantie voor een levenslange heldenstatus.

Zo haalde Martin Verkerk in 2003 de finale van het tennistoernooi Roland Garros. Hij stond op alle voorpagina's en in ieder magazine. Terug in Nederland werd de tennisser gehuldigd alsof hij olympisch goud had gewonnen. Opeens wilde ieder jongetje op tennis. Kort daarna kelderden door blessures de prestaties van Verkerk, en al snel bungelde hij onder aan de wereldranglijst. Zijn status verdween als sneeuw voor de zon, en op dit moment is de naam Martin Verkerk verworpen tot een aha-erlebnis.

Dezelfde mensen die sporthelden hun status toebedelen, zijn ongenadig hard in hun oordeel zodra de sportheld hapert. Kijk maar naar de grandioze opkomst en dito ondergang van *Lord of the rings* Yuri van Gelder, die – nadat hij had toegegeven voor de tweede keer cocaïne te hebben gebruikt – van menigeen direct mocht afzwaaien.

Business

In de zakenwereld draait het om succes en winst maken. Wie dit goed kan, staat hoog aangeschreven. Menig geslaagd zakenman toont zijn status graag aan de wereld door dure vakanties, een groot huis, een paar vakantiehuizen en een auto met alle mogelijke extra's. Zo heb ik zelf ervaren hoeveel impact het heeft om succesvol te zijn in dit wereldje. Ik verbleef in luxueuze hotels, had een paspoort met stempels uit diverse landen, vloog *business class* omdat ik een *Silverwing card* van de vliegmaatschappij had, en ik streek regelmatig bonussen op vanwege bewezen successen. Dat doet iets bijzonders met je eigenwaarde. Zo'n leven loslaten trouwens ook.

Kunst

Status in de filmwereld blijkt uit het aantal Oscars en de impact die een film op de kijkers heeft. Als recensenten lovend schrijven over een nieuwe film, draagt dat bij aan de statuur van de filmmaker en acteur(s). In de muziekwereld is status af te meten aan het aantal Grammy's, hits, *downloads* op internet, cd-verkoop, uitgenodigd worden bij de bekendere talkshows en spelen op de grotere festivals. Als je – zoals Coldplay op muziekfestival Pinkpop in 2011 – meer dan een miljoen euro ontvangt voor een concert van nog geen twee uur, kun je gerust zeggen dat je een bepaalde status geniet.

Tegelijkertijd kun je als Gewone Nederlander meeliften op het succes van hen die het gemaakt hebben in de film- en muziekwereld door lid te worden van hun fanclub, goed op de hoogte te blijven, en dat op feestjes en *social media* overduidelijk te etaleren.

Bekendheid

Tegenwoordig schieten de Bekende Nederlanders als paddenstoelen uit de grond. Je hoeft maar een leuk deuntje te zingen, en voor je het weet kent heel het land je. Esmee Denters werd zelfs een wereldster nadat zanger Justin Timberlake haar liedjes op YouTube beluisterde en vervolgens Esmee als 'zangeres die het zou gaan maken' introduceerde aan de rest van de wereld. Daar heb je meteen de reden te pakken waarom nationale bekendheid binnen handbereik ligt: de massamedia zijn een snelweg naar bekendheid, en dus status.

Dat het verlangen naar beroemdheid groot is, blijkt alleen al uit de grote populariteit van talentenshows op tv, zoals *X-factor*, *Holland's got Talent*, *Popstars*, *So You Think You Can Dance*, *Beat the Best* en het zeer succesvolle *The Voice of Holland*, waarvan inmiddels ook de 'kidsversie' hoog scoort. Tja, je kunt niet jong genoeg beginnen. Wie het goed doet in een van deze programma's, krijgt als beloning het Bekende Nederlanderschap, en met een beetje geluk en doorzettingsvermogen kun je ook in het buitenland een ster worden.

Inmiddels weet ik uit eigen ervaring dat je ook in het christelijke wereldje een vergelijkbare 'sterrenstatus' kunt krijgen. Sinds mijn bekendheid als spreker op christelijke podia neemt niet alleen de hoeveelheid verzoeken toe, ik word ook steeds vaker herkend en aan-

gesproken. Deze vorm van aandacht krijgen laat mij niet koud en het kost mij moeite om daar gezond mee om te blijven gaan.

Religieuze status

Naast de statusgevoelige terreinen die ik net noemde (uiterlijk, sport, business, kunst en bekendheid) is er nog een bijzondere subcultuur waar je een hoge status kunt bereiken: de religieuze subcultuur.

Omdat ik in dit boek vaker de term 'religiositeit' zal gebruiken, is het belangrijk eerst te weten wat ik hiermee bedoel. Religiositeit is in mijn definitie gebaseerd op de gedachte dat jij je religieuze uitingen nodig hebt om er zeker van te zijn dat God je accepteert. Ik schaar mij achter de definitie van religiositeit die de Amerikaanse predikant en auteur Tim Keller hanteert in zijn boek *De vrijgeveige God*: jezelf acceptabel maken bij God, en geloven dat God je accepteert om de dingen die je doet.

Religieuze status najagen is andere koek dan iedere andere vorm van statusjacht. Ik zal dat proberen uit te leggen. Als je het al belangrijk vindt om hier op aarde succesvol te zijn en mee te tellen, dan zou het *helemaal* mooi zijn als je de zekerheid hebt dat God jou waardeert. Je kunt nog zo hard je best doen voor een beetje aardse status, maar als je sterft, ben je zeer waarschijnlijk snel vergeten. Natuurlijk, er zijn altijd mensen die iets hebben gepresteerd wat gedenkwaardig is, maar ook die herinneringen slijten.

Priester en schrijver Henri Nouwen vertelt in een van zijn beroemdste preken (gehouden in de Chrystal Cathedral in Californië, bekend van de televisiekerkdiensten op RTL) dat we allemaal maar een beperkte kloktijd hebben. In onze korte tijd op aarde zijn we verschrikkelijk druk met onze status, met de vraag: wie ben ik? Maar hoe hard we ook ons best doen, aan het einde van al die drukdoenerij wacht ons allemaal de onvermijdelijke dood:

En als je dood bent, ben je dood! Niemand praat meer over je. Je bezit niets meer. Je kunt niets meer presteren. Je hebt alles verloren. En dat hele korte leventje van ons eindigt in het niets.

Wie zou dit niet graag willen voorkomen? Zou je dit script van het

leven niet in de prullenbak willen gooien, en er iets mooiers voor in de plaats schrijven? Dat het na jouw dood niet klaar is, maar dat je voortleeft, onoverwinnelijk?

Maar hoe hard we ook ons best doen, aan het einde van al die drukdoenerij wacht ons allemaal de onvermijdelijke dood

Bij veel christelijke evangelisatiemethodes wordt deze ‘zekerheid na je dood’ als troefkaart ingezet. De indringende vraag *Waar denk jij dat je na je sterven heen gaat?* is dan het stukje kaas in de muizenval. Zodra de evangelist bij de ongelovige de behoefte aan een hemels leven of de angst voor een hels bestaan proeft, klapt de val dicht en komen de voorwaarden ter sprake.

Ik woon zelf in een gebied waar een man het dak van zijn boerderij heeft beschilderd met de tekst: *Jezus redt*. Ondanks procedures met de burgerlijke gemeente die dit niet tolereerde (waarbij met grote dwangsommen werd gedreigd), was deze dakevangelist niet bereid de tekst te verwijderen. Zijn motief? Mensen redden van hun eeuwige ondergang. Voor hem reden om tot het uiterste te gaan.

Nu gaat het mij niet direct om de vraag of dit motief in lijn is met het evangelie. (Verderop in dit boek leg ik uit dat Jezus ons niet kwam redden om ons na de dood een leuk leven te geven.) Wel vind ik het op zijn zachtst gezegd verdrietig dat de christelijke boodschap op deze beperkte en eenzijdige manier wordt ‘verkocht’. Waar ik nu aandacht aan wil geven, is dat het blijkbaar te verkopen is. De behoefte aan een onverwoestbare identiteit, een eeuwig leven, is zó sterk (of is het de angst voor een eeuwige hel?) dat je graag onderdeel bent van een religieuze cultuur die je dat eeuwige leven garandeert.

Dat maakt zo’n religieuze cultuur tot een omgeving waar veel statusdruk kan zijn: je hoort erbij en hebt *dus* de garantie van een eeuwig leven, óf niet! Er wel of niet bij horen heeft in de ogen van religieuze mensen dus een eeuwige consequentie. Je eeuwigheidsstatus staat op het spel.

Binnen religieuze culturen vind je daarom vaak werkwijzen die gebaseerd zijn op angst en aanzien. De angst om na je dood niet in de hemel te komen, zorgt ervoor dat je een leven leidt dat precies past binnen het religieuze systeem. Dat geeft je nog een enigszins veilig gevoel. Ben je binnen zo'n cultuur iemand met een belangrijke positie, of heb je anderszins veel aanzien, dan ligt het gevaar van machts-spelletjes op de loer. Dat wordt helemaal versterkt als je zelfs namens God meent te spreken en te handelen, of als je gelooft dat God jou je huidige positie heeft gegeven. Je identiteitsbehoefte kan er enorm door bevredigd worden.

Jezus moet weinig hebben van deze manipulatieve krachten binnen religieuze systemen. Hij waarschuwt er vaak voor.

Let op dat jullie de gerechtigheid niet beoefenen voor de ogen van de mensen, alleen om door hen gezien te worden. Dan beloont jullie Vader in de hemel je niet. Dus wanneer je aalmoezen geeft, bazuin dat dan niet rond, zoals de huichelaars doen in de synagoge en op straat om door de mensen geprezen te worden. Ik verzeker jullie: zij hebben hun loon al ontvangen. Maar als je aalmoezen geeft, laat dan je linkerhand niet weten wat je rechterhand doet. Zo blijft je aalmoes in het verborgene, en jullie Vader, die in het verborgene ziet, zal je ervoor belonen.

En wanneer jullie bidden, doe dan niet als de huichelaars die graag in de synagoge en op elke straathoek staan te bidden, zodat iedereen hen ziet. Ik verzeker jullie: zij hebben hun loon al ontvangen. Maar als jullie bidden, trek je dan in je huis terug, sluit de deur en bid tot je Vader, die in het verborgene is. En jullie Vader, die in het verborgene ziet, zal je ervoor belonen.

Matteüs 6:1-6

In een discussie met de religieuze elite van zijn tijd, zegt Jezus tegen hen:

U bestudeert de Schriften en u denkt daardoor eeuwig leven te hebben. Welnu, de Schriften getuigen over mij, maar bij mij wilt u niet komen om leven te ontvangen. Niet dat de mensen mij

moeten eren, maar ik ken u: u hebt geen liefde voor God in u. (...) Hoe zou u ooit tot geloof kunnen komen? Van elkaar wilt u wel eer ontvangen, maar u zoekt niet de eer die de enige God u kan geven.

Johannes 5:39-44

En Johannes, een leerling en goede vriend van Jezus, legt haarfijn uit hoe sterk de religieuze krachten kunnen zijn, als hij schrijft over religieuze leiders die wel in Jezus geloofden, maar dit niet durfden te uiten.

Toch waren er ook veel leiders die wel in hem geloofden, maar vanwege de farizeeën kwamen ze daar niet openlijk voor uit, omdat ze niet uit de synagoge gezet wilden worden. Ze stelden meer prijs op de eer van mensen dan op de eer van God.

Johannes 12:42-43

Wat is je diepste drijfveer?

Ik heb tot nu toe betoogd dat ieder mens op zoek is naar zin en zekerheid. Het vergaren van status is een middel om tot op zekere hoogte bevredigd te worden in deze hang naar een betekenisvol leven. Iedere (sub)cultuur heeft zijn eigen statussymbolen en manieren om die te verwerven. Heb je veel status, dan geeft dat je het gevoel dat je geliefd bent. Mensen met weinig status verbloemen dit vaak, door in de buurt te zijn van succesvolle mensen.

Als je durft te erkennen dat ook jij – op je eigen manier – druk bezig bent met status verwerven om je leven zin te geven en gelukkig te worden, dan zijn we goed op weg. Dan ben je je bewust aan het worden van de diepste drijfveer achter veel van je keuzes en gedrag. En dan ben je ook op het punt aanbeland dat je andere vragen durft, en misschien zelfs wilt stellen: wil ik altijd op jacht blijven naar status? Wil ik mijn eigenwaarde wel laten afhangen van de mensen en spullen die mijn eigenwaarde nu bepalen? Wat kost het mij, en wat krijg ik ervoor terug?

Wat status je kost

I will do anything for love, but I won't do that.

Meatloaf

Zolang ik blijf rondlopen met de vraag: 'Houd je van me, houd je echt van me?', geef ik mij gewonnen aan de stemmen van de wereld en word ik hun slaaf. De wereld komt altijd weer met een 'als' op de proppen: 'Ja, ik houd van je als je goed opgevoed bent, een goede baan hebt en goede relaties. Ik houd van je als je veel produceert, veel verkoopt en veel koopt. Achter de liefde van de wereld gaat altijd wel een of ander 'als' schuil. Deze voorwaarden maken van mij een hopeloos geval, want wat ik ook probeer, nooit zal ik volledig aan alle voorwaarden voldoen. De liefde van de wereld is een voorwaardelijke liefde en zal dat ook altijd blijven.

Henri Nouwen in zijn boek *Eindelijk thuis*

Met status 'koop' je erkenning en waardering, en zo voed je je identiteit, zagen we in hoofdstuk 2. De jacht naar status is daarom een heel belangrijk levensdoel geworden. Geen wonder dat veel mensen zich druk maken om hun status.

In de prehistorie gingen mensen op jacht naar een prooi om hun honger te stillen en in leven te blijven. Nu verlaat jij iedere dag je doorzonwoning, appartement of studentenflat om je jachtinstinct uit te leven in de jungle van de samenleving. Net als bij onze prehistorische voorouders, is je dag gevuld met mogelijkheden om een prooi (voeding voor je status) aan je speer te spietsen. Maar onze dag is net als toen ook gevuld met allerlei bedreigingen, die het spannend maken of je wel of niet met een buit thuiskomt. Toen waren het bedreigingen van natuurgeweld, roofdieren of vijandige jagers die je overvielen of met hun knots doodknuppelden. Nu zijn het andere gevaren. Aanvallen die jou je betekenis en zekerheid kunnen kosten, of

belemmeringen om een begeerde status te krijgen, zoals:

- een promotie die niet doorgaat
- een dreigend ontslag
- net te weinig intelligentie om je favoriete studie te kunnen volgen
- die ontzettend leuke jongen die jou niet ziet zitten
- een mager applausje op je toespraak
- te weinig cash voor die geweldige auto
- je veel te oude mobieltje
- een te gekke vakantie die in het water valt
- die geweldige woning waar je helaas geen hypotheek voor kunt krijgen
- je kerkgemeenschap die niet meer luistert naar je mening
- kritiek op je muziekspel tijdens de kerkdienst
- een verzoek om kerkenraadsvoorzitter te worden dat onverwacht aan je neus voorbijgaat
- een pensioen dat steeds lager wordt door de financiële crisis
- verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd, waardoor je nog langer vastzit aan die rotbaan
- een partner die niet (meer) in staat is om in je behoeften te voorzien

Regisseur van je succes?

De jacht om je altijd hongerige identiteit te voeden, bestaat relatief kort in onze westerse wereld. In de middeleeuwen was dit helemaal geen issue. Filosoof Alain de Botton onderzocht waarom wij zulke statusjagers zijn, en welke invloed dit op ons leven heeft. Zijn conclusie: het komt door de overgang van een aristocratische naar een democratische samenleving, zo'n tweehonderd jaar geleden.

In een aristocratie is de regering van een land in handen van een kleine groep, vaak behorend tot de elite. In die tijd was je identiteit of status vanaf je geboorte bepaald en begrensd. Je werd geboren in de adelstand, als geestelijke of als boer, en dat zou je tot je dood blijven. Carrière maken of jezelf omhoog werken op de maatschappelijke ladder was er niet bij. Kortom: je status stond vast. Dat lijkt misschien saai of oneerlijk, maar het is wel zo overzichtelijk.

In een democratie is dat heel anders. Met name in een bijzonder soort

democratie: de meritocratie. In zo'n samenleving krijg je je positie op grond van je verdiensten ('merites'). Talent alleen doet er niet toe, het gaat erom wat je ermee doet. Afkomst, ras en geslacht mogen geen rol spelen, aldus de wetten van de meritocratie. De Amerikaanse samenleving is een voorbeeld van zo'n meritocratie, en ook in onze maatschappij komt het op. De 'nieuwe rijken' (mensen die snel heel rijk zijn geworden) zijn hier een voorbeeld van. Musicalmagnaat Joop van den Ende is bijvoorbeeld van eenvoudige komaf, en net als mediaticoon John de Mol heeft hij door hard werken zijn imperium opgebouwd. In een meritocratie heeft iedereen dus evenveel kans om te slagen. Klinkt goed, toch? En ook best eerlijk. Toch is dat niet helemaal waar, tenminste: als het gaat om het najagen van status. In tegenstelling tot een loterij (waarbij iedereen evenveel kans maakt) moet je in een meritocratie zelf keihard aan de bak om status binnen te slepen. *Jij* bent verantwoordelijk voor je eigen succes. Die verantwoordelijkheid zit op een subtiele manier vast aan je gevoel van zelfvertrouwen en eigenwaarde (identiteit).

Jij bent verantwoordelijk voor je eigen succes

Als je succes hebt, krijgt je zelfvertrouwen een enorme impuls. Roffel jezelf maar op de borst, want *jij* bent voor dit succes verantwoordelijk! Deze oppepper voor je eigenwaarde is de brandstof voor je eerstvolgende succes. Laat maar komen! Maar wat als succes die volgende keer uitblijft? Dan heb je gefaald! Jij was de regisseur van je eigen voorspoed, maar het is je uit de handen geglipt. Je zelfvertrouwen krijgt een deuk, en je zult in je statusjacht extra hard aan de slag moeten om weer tot scoren te komen.

Worstelen met hoge verwachtingen

Niet zo gek dat steeds meer mensen tijdens hun statusjacht in een kramp schieten. Alain de Botton noemt deze groeiende volksziekte 'statusangst'. Hij omschrijft statusangst in zijn gelijknamige boek zo:

De kwellende gedachte dat we mogelijk niet in staat zijn te voldoen aan het succesideaal zoals geformuleerd door onze samenleving, en dat we daardoor het risico lopen geen waardering en respect te krijgen; de angst dat we ons op een te lage sport van de maatschappelijke ladder bevinden of op het punt staan nog dieper te zinken.

Niki (28) zegt in de documentaire 'Alles wat we wilden':

Je mag alles. Er is geen kader en als het je niet lukt, is het je eigen schuld. Alle mogelijkheden zijn er toch, dus waarom zou je iets niet kunnen?

En Emiel (29) zegt:

Als je iets wilt doen, dan wil je daar toch goed in zijn? Je wilt toch niet iets gaan doen en daar een beetje halfslachtig in zijn en dan mensen om je heen zien die het veel beter doen? Waarom zou je het dan nog doen? Dan moet je iets gaan zoeken wat je beter kunt dan een ander.

De Amerikaanse psycholoog William James zag al in het begin van de twintigste eeuw een wetmatigheid voor het gevoel van zelfvertrouwen van westerlingen. Dat hangt volgens James af van 1. het succes dat je boekt, en 2. de verwachtingen waaraan je moet voldoen. Praktisch: is je succes gelijk aan of groter dan wat je verwachtte, dan levert jou dat zelfvertrouwen op, een krachtige identiteit. Maar ben je *minder* succesvol dan je had verwacht, dan keldert je zelfvertrouwen en eigenwaarde. Hieruit kun je concluderen dat je twee *tools* in handen hebt om je eigenwaarde op peil te houden: 1. Blijf succesvol, en 2. Wees de regisseur van je verwachtingen.

Nu blijken zeer veel mensen een slechte regisseur van hun verwachtingen te zijn. Ze laten zich niet leiden door hun eigen verwachtingen, maar door die van anderen. Die anderen zijn dus de regisseur van hun leven geworden. Logisch, want hun status wordt grotendeels bepaald door wat anderen van hen vinden.

Wij leven als westerlingen in een omgeving waar de verwachtingen van anderen steeds hoger worden. Het gevolg is dat we dagelijks vol aan de bak moeten om te voldoen aan andermans verwachtingen, om zodoende nieuwe successen te behalen en daarmee een goed gevoel over onszelf te houden.

Steeds meer mensen leven onder een groeiende druk vanwege deze onrustige en gejaagde manier van leven. Of, zoals Daniël (25) het zegt in 'Alles wat we wilden':

Ik vraag veel van mijzelf. Je moet je werk goed doen en je moet aardig gevonden worden. Je moet leuk zijn. Dat ik er goed uitzie is belangrijk. Alles moet, zeg maar, goed gaan. Ik voel druk om alles uit mijzelf te halen. Het is een druk die in de maatschappij zit.

En Anne (27) bekent:

Ik voelde heel erg de druk dat ik moest presteren en dat ik goed moest zijn en dat ik moest opvallen en dat ik de beste moest zijn. Dat werd een soort vicieuze cirkel waarin ik steeds meer naar beneden afzakte. Totdat ik echt 's ochtends wakker werd en gewoon niet meer wilde. Dat was het moment waarop je bij jezelf denkt: shit, ik heb echt iets fout gedaan.

Je omgeving bepaalt

Toch is het niet vreemd dat zo veel mensen zich door hoge verwachtingen gek laten maken. Het voldoen aan de verwachtingen voedt hun identiteit, het geeft hun leven zin. Bovendien zit het in de mens ingebakken dat hij het voedsel voor zijn identiteit uit de zintuiglijk waarneembare wereld haalt.

Je kunt het bovengenoemde jongeren nauwelijks kwalijk nemen dat ze zo veel druk ervaren; ze zitten vast in een logisch patroon. Al vanaf je geboorte laat je je identiteit voeden door de zichtbare wereld om je heen. Want op dat moment ben je volledig afhankelijk van de zorg en aandacht van anderen. Als klein kind is je zelfredzaamheid nihil. Het voelt dus heel vertrouwd om bij het opgroeien in die afhankelijkheid te blijven leven. Je verlangen naar erkenning, waardering, liefde en

zekerheden wordt dan simpelweg vervuld door menselijke relaties en materiële bezittingen. Oftewel: je voelt je geliefd omdat je een leuke man of vrouw hebt, en je voelt je zeker omdat je een geslaagde loopbaan hebt met een bovengemiddeld inkomen, en een prima auto van de zaak. Kennelijk doe je het nog niet zo slecht.

Een leven in deze afhankelijkheid (of je dat nu wilt of niet), noemt Robert Quinn in zijn boek *Verander de wereld* een transactioneel leven. Het woord transactie geeft aan dat het een 'voor wat hoort wat'-leven is. De prestaties die jij levert, bepalen je beloning. Het is ruilhandel. Een soort betalingsrelatie. Hoe meer jij je best doet om identiteitsvoedsel te vergaren, hoe beter je je voelt.

Maar of je slaagt in het zoeken naar voedsel voor je ziel hangt niet alleen van je eigen inzet af; zoals ik al schreef, ben je voor het toedienen van dit voedsel afhankelijk van je omgeving. En die omgeving, de maatschappij waarin je leeft, stelt zijn eigen voorwaarden. Voedsel voor je identiteit is meestal niet gratis af te halen, je moet er wat voor doen. Je omgeving kan eisen stellen op het terrein van je gedrag (de eerste tree van het modelletje uit hoofdstuk 1), je competenties (tweede tree) of je persoonlijke overtuigingen (derde tree). Pas als je voldoet aan de eisen – zoals gewenst gedrag, bepaalde prestaties, schoonheid, bezittingen, denkbeelden en voorkeuren – hoor je bij de club, en kun je rekenen op erkenning en waardering.

Zie je hoe voorwaardelijk dit is? Hoe je afhankelijk bent van factoren buiten jezelf? Dat is transactioneel leven. Keiharde ruilhandel.

Pas als je voldoet aan de eisen hoor je erbij en kun je rekenen op erkenning en waardering

Een voorbeeld van een transactioneel leven beschrijft Jezus in zijn gelijkenis van de verloren zoon (Lucas 15:11-32). Het verhaal van de weggelopen jongste zoon is een goede omschrijving van het leven waar bijna alle mensen in vastzitten. De jongste zoon eist zijn erfdeel op van zijn vader en vertrekt om zijn geluk te zoeken in een succesvol leven. Dat lukt, zolang hij voldoende vermogen heeft om een

losbandig leven te leiden. Dan raakt hij zijn hele vermogen kwijt en breekt er hongersnood uit. Het ‘voor wat hoort wat’-systeem waar hij in vastzit, eindigt in een fatale en totale crisis! Henri Nouwen omschrijft het leven van deze verloren zoon in zijn wereldwijde bestseller *Eindelijk thuis*. Een stukje daaruit lees je aan het begin van dit hoofdstuk. Nouwen laat zien hoe afhankelijk zo’n ‘voor wat hoort wat’-leven je maakt:

De liefde van de wereld is een voorwaardelijke liefde, en zal dat ook altijd blijven.

Net als de meritocratische samenleving (je krijgt wat je verdient), vinden veel mensen ook het transactionele ‘voor wat hoort wat’-systeem eigenlijk heel rechtvaardig. Uit recent onderzoek door Zweedse en Britse onderzoekers bleek dat rechtvaardigheidsgevoel ingebakken zit in ons brein. Een kind reageert al boos wanneer een ander kind meer snoepjes krijgt. Bij onrecht reageert ons brein emotioneel; boosheid borrelt op. Je krijgt wat je verdient, menen we. En dus willen we dat goede prestaties worden beloond, en schuld wordt beboet. Dat vinden we rechtvaardig en eerlijk.

Genade ervaren we dan ook als stuitend ónrechtvaardig, omdat het enorm botst met ons rechtvaardigheidsgevoel. Je krijgt wat je *niet* verdient, en je krijgt niet wat je wél verdient. Maar daarover later meer.

Als je het idee van deze ruilhandel begrijpt, ontdek je dat bijna alle systemen waarin mensen met elkaar samenleven, functioneren op basis van zulke *deals*:

- Als kind heb je geleerd je te houden aan de voorwaarden die je ouders stelden. Daar werd je voor beloond. Als je je er niet aan hield, kreeg je straf;
- Je behaalde cijfers en diploma’s zijn het gevolg van je prestaties;
- Je krijgt een bekeuring, omdat je fout parkeert;
- Je wint de eerste prijs, omdat je de beste bent;
- Je kunt geen geld pinnen, omdat je banksaldo te laag is;
- Je vriend dumpst je, omdat je niet (meer) aan zijn wensen voldoet;

- Je strijkt een dikke bonus op, omdat je de verkooptargets hebt gehaald;
- Hulpverleners helpen je niet meer, omdat je de zorg niet meer vergoed krijgt;
- Je vader kan je niet meer zien, omdat je moeder dat niet goed vindt;
- Je krijgt iedere dag nieuwe volgers op Twitter, omdat men je daar blijkbaar tof genoeg voor vindt;
- Je krijgt op jouw statusupdates stevast tientallen *likes*, omdat je Facebookvrienden ze blijkbaar grappig of interessant vinden.

Hoe prestatiedruk eruitziet

Ik concludeerde net al dat onze jacht naar status leidt tot prestatiedruk; we willen namelijk blijven voldoen aan andermans verwachtingen, zodat ons succes gewaarborgd blijft. Zo verliezen we het goede gevoel over onszelf niet. We zijn voor ons geluksgevoel dus afhankelijk van het oordeel van anderen. Samen zitten we vast in een soort betalingssysteem. Jij presteert, ik betaal – en andersom. Je herkent dit betalingssysteem op allerlei gebieden.

Economie

Het meest herkenbare terrein is misschien wel de economie. De wetten van de economie zijn puur gebaseerd op ruilhandel. De concurrentie – op kleine schaal tussen twee lokale supermarkten, maar ook op grote schaal tussen twee wereldmachten – vereist steeds grotere prestaties. Het bedrijfsleven is vaak bikkelhard. Het draait om winst maken, aandeelhouderswaarde, targets, prestatiecontracten, competentie-management en bonussen. Je loopt als medewerker het risico om te devalueren tot productiefactor, *fte* (*fulltime equivalent*), of in het ergste geval een kostenpost. In de bedrijfscultuur gaat het bijna niet meer om menselijke waardigheid, maar om berekeningen en afrekeningen. Om in zo'n jungle te functioneren, zijn angst en hebberigheid goede overlevingsmechanismen. Pak wat je pakken kunt, anders doet de concurrent het wel, en die concurrent kan ook je collega zijn die aast op dezelfde promotie of bonus.

Van dichtbij heb ik gezien tot welke ontsporingen de toenemende prestatiedruk kan leiden. Ik heb veel mentaliteitstrainingen gegeven

bij bedrijven, banken en verzekeraars. Targets en de daaraan gekoppelde bonussen waren een gevoelig thema. Managers hadden onder druk van hebberige aandeelhouders hoge, nauwelijks haalbare prestatiedoelen opgesteld voor hun werknemers. Deze targets werden, zonder overleg of discussie, van bovenaf opgelegd. Als een soort boodschappenbriefje dat je vroeger van je moeder meekreeg om bij de slager vleeswaren te kopen.

Deze betuttelende manier van aansturen verziekte de motivatie van het vaak hoogopgeleide personeel. Bovendien leidde het op grote schaal tot leugen en bedrog: de registratiesystemen die de medewerkers moesten invullen om hun activiteiten in vast te leggen, bevatten een groot aantal verzonden gepleegde telefoontjes, uitstaande offertes of verwachte verkoopomzetten. De bonussen waren namelijk gekoppeld aan het aantal uitgevoerde activiteiten. Als je als manager kinderachtige methoden gebruikt, kun je blijkbaar onvolwassen reacties terug verwachten.

Mijn verbijstering was groot toen ik werd uitgenodigd om dezelfde mentaliteitstrainingen te verzorgen bij diverse politieregio's. Ook daar ontdekte ik net zo'n berekenende aansturing en bijbehorende verziekte cultuur. Politieregio's moesten van overheidswege worden aangestuurd op basis van zogenoemde prestatiecontracten. Hoe meer boetes, toegenomen veiligheid of opgeloste zaken, des te groter het budget. Net na zijn aantreden als minister van Veiligheid liet Ivo Opstelten in november 2010 in een brief aan de korpsbeheerders 'luid en duidelijk' weten dat het afgelopen moest zijn met deze bonnenquota.

De financiële en economische crisis heeft de prestatiedruk binnen het bedrijfsleven alleen maar vergroot. De crisis zou een signaal moeten zijn om onszelf eens achter de oren te krabben, om in te zien dat onze hebberigheid het daadwerkelijke probleem van de crisis is. In plaats daarvan halen we alles uit de kast om het oude systeem te redden. De explosief groeiende beweging 'Occupy' kwam – niet altijd even florissant en effectief – sinds 17 september 2011 in opstand tegen het economische systeem. De deelnemers protesteerden tegen sociale en economische ongelijkheid, tegen de hebzucht van bedrijven, zelfverrijkende bankiers en de falende politieke elite. Inmiddels

lijkt het erop dat ook die beweging geen verandering heeft kunnen brengen. In veel steden zijn de tentenkampen inmiddels opgedoekt.

Andermans verwachtingen maken de prestatiedwang ongekend groot en dat kan tot enge taferelen leiden

Sport

Een ander speelveld (letterlijk en figuurlijk) waar alles draait om prestaties en beloningen, is topsport. Wie een topprestatie levert, wordt op handen gedragen. Wie faalt, is snel vergeten. Als je de prestatiedwang in de topsport wegdenkt, houd je, volgens velen, een suffe vrijetijdsbesteding over. Andermans verwachtingen maken de prestatiedwang ongekend groot en dat kan tot enge taferelen leiden.

Dit gebeurde bij achtvoudig Grand Slamwinnaar Andre Agassi, die als driejarig jongetje door zijn vader op de tennisbaan werd gezet. Agassi haatte tennis oprecht (totdat hij op zijn 27^e zelf ervoor koos om door te gaan), iets wat niemand wist totdat zijn omstreden autobiografie *Open* verscheen.

Dichter bij huis gebeurde iets vergelijkbaars bij Bettine Vriesekoop, Europees kampioen tafeltennis in 1982 en 1993. Zij praat hier openlijk over in de documentaire 'Bettine Vriesekoop: Bloed, zweet en tranen' van *Andere Tijden Sport*.

Tot mijn 27^e mocht ik van mijn coach geen vriendjes hebben. Dat leidde af van de focus op dat ene doel: de beste worden.

En dat het wel goed zat met die focus, blijkt uit het volgende citaat:

Ik ging over lijken. Ik wist niet hoe het was om begrip te hebben voor andere mensen. (...) Ik moest mezelf wegcijferen en m'n gevoel onderdrukken.

Om van haar coach en zijn alles-of-niets-mentaliteit af te zijn, stopte ze met tafeltennis. En dat was niet gemakkelijk.

Het kostte me heel veel moeite om van tafeltennisster weer gewoon mens te worden.

Een ver-van-mijn-bed-show, omdat ik toch geen topsporter ben? Misschien, maar we identificeren ons wel met deze 'nationale helden'. Kijk naar de massale gekte als Oranje een EK of WK speelt. Sportprogramma's op tv worden heel goed bekeken. En hoeveel mensen wensen niet diep van binnen net zo'n leven te leiden als een topsporter? Geliefd zijn, er goed uitzien, aandacht van het andere geslacht krijgen, beroemd zijn... Zo ver staat het leven van een topsporter heus niet van ons af.

Uiterlijk

Ook wat betreft lichamelijke uitstraling is de druk van buitenaf enorm. En opnieuw: om aan deze prestatiedruk tegemoet te komen, moet je vaak diep gaan. In de documentaire 'Beperkt Houdbaar' wordt schrijnend duidelijk hoe groot de druk op vrouwen is om een perfect lichaam te hebben. Schoonheid is een belangrijk thema voor vrouwen. Niets mis mee, en altijd zo geweest. Maar het is wel belangrijk wie bepaalt wat schoonheid is, en hoe gevoelig je bent voor de strenge voorwaarden. Uit onderzoek blijkt dat slechts 2 procent van de vrouwen zichzelf mooi vindt. Daar gaat dan toch iets ernstig mis, zou je zeggen.

Marije van den Berg spreekt als coach en spreker vaak met en voor jonge meiden, en ziet dit percentage in de praktijk bewaarheid worden:

Ik vroeg aan een volle zaal prachtige jonge meiden: 'Wie kijkt er weleens met ongenoegen in een spiegel? Wie heeft weleens raar gedaan met eten? Wie heeft weleens gebaald van de puistjes in haar gezicht? Wie kijkt ertegenop om komende zomer weer in bikini te staan?' Op elke vraag gingen bijna alle handen de lucht in. Shocking! Ook voor een man die toevallig in de zaal zat. Verbaasd vroeg hij aan zijn buurvrouw: 'Dit ga je toch niet serieus menen, hè? Dit is toch niet écht zo?!' Dus wel. Dit is de keiharde waarheid.

Een hoogleraar psychologie vertelt dat uit onderzoek blijkt dat uiterlijke schoonheid in de geschiedenis nog nooit zo dominant is geweest als nu. Vrouwen willen voldoen aan het schoonheidsideaal dat verspreid wordt door de glossy's, vrouwenbladen, cosmetische reclames en filmsterren die hierin voorkomen. Meisjes van zeventien jaar hebben in hun korte leven al 250.000 beelden gezien die met schoonheidsidealen te maken hebben. Ronduit schokkend is dat dit onrealistische schoonheidsidealen zijn, omdat bijna alle beelden bewerkt zijn op de computer. Tijdschriften met onbewerkte foto's van vrouwen zijn zeldzaam. Logisch gevolg: vrouwen worden steeds onzekerder en ontevredener over hun uiterlijk.

De cosmetische industrie (zelf verantwoordelijk voor de verspreiding van veel onrealistische schoonheidsbeelden) speelt daar handig op in met een breed aanbod van verzorgingsproducten. Per jaar wordt er voor 2,3 miljard euro aan schoonheidsproducten verkocht in Nederland. Plastische chirurgie is *booming business* door het teruglopende zelfvertrouwen bij vrouwen.

In de documentaire 'Beperkt Houdbaar' zijn we getuige van een bezoek aan Los Angeles, waar op iedere hoek van de straat een plastisch chirurg is gevestigd. In de wachtkamer van een chirurg die 350.000 dollar (ongeveer 270.000 euro) per maand verdient, geven twee zussen een interview. Zij hebben beiden een (hou je vast) borstvergroting, liposuctie, buikcorrectie, Braziliaanse bilversterking (vet van de liposuctie wordt in de billen gespoten), laser-vaginaverjonging en labiaplastiek (correctie van de schaamlippen) laten uitvoeren. Ze vertellen enthousiast dat ze hun zelfvertrouwen te danken hebben aan deze ingrepen, omdat ze er nu uitzien zoals een vrouw eruit hoort te zien volgens de maatschappij, namelijk zoals afgebeeld in de *Playboy*. "Met dat beeld vergelijken mannen ons", zeiden deze vrouwen. Deze vrouwen vechten tegen gefotoshopte tegenstanders. Een niet te winnen uitputtingsslag.

Vergelijken en oordelen

Herken jij jezelf in deze extreme uitingen van statusjacht? Waarschijnlijk niet. Misschien heb je ook niet zo veel last van statusangst, dat je extreme fratsen moet uithalen om je gelukkig te voelen. Toch

moet je niet te snel concluderen dat jij geen transactionele druk ervaart, of dat jij niet vastzit in het systeem van ruilhandel. Het uit zich bij jou misschien niet zo extreem, maar het gevaar van dit systeem ligt ook in jouw leven op de loer – of heeft je zelfs al te pakken.

Mensen vergelijken zich vaak ongemerkt met elkaar, en zijn geneigd over elkaar te oordelen. Juist in onze cultuur van ruilhandel ontcom je hier niet aan. Als je zelfvertrouwen zo afhankelijk is van een scorings-systeem, dan ervaar je het leven als een grote competitie. Je houdt je eigen score bij, en vergelijkt die met anderen om te kijken hoe hoog je op de ranglijst staat. Anders gezegd: je hebt de neiging om elke prestatie (of elk falen) van jezelf af te meten aan de prestaties (of het falen) van anderen en op basis daarvan te bepalen waar je staat. Je zelfvertrouwen en eigenwaarde zijn dan afhankelijk van de mensen met wie jij jezelf vergelijkt.

Een paar voorbeelden:

Je ziet er zelf best leuk uit, maar je vindt je vriendinnen toch net iets mooier. Je doet extra je best in de sportschool, en je experimenteert met kleding en make-up, maar zij blijven mooier en krijgen steeds meer aandacht dan jij. Dat voelt niet lekker.

Je zelfvertrouwen en eigenwaarde zijn afhankelijk van de mensen met wie jij jezelf vergelijkt

Je hebt een leuke carrièrestap kunnen maken en dat doet je ego goed. Tot je verneemt dat je broer dankzij een stevige promotie het nog beter doet dan jij. Weg is het blije gevoel.

Al je vrienden gaan twee of drie keer per jaar op vakantie naar verre oorden, alsof het niks is. Na lang sparen kan ook jij eindelijk een verre reis maken, helemaal naar Australië! Een paar dagen voor vertrek vertellen je nieuwe burens dat ze daar al twee keer zijn geweest, en jij voelt je weer het sukkeltje van de buurt.

Door een gigantische beleggingsfout ben je veel geld verloren. Gelukkig lees je dat veel anderen nóg dommer waren en nog veel meer geld zijn kwijtgeraakt. Zo slecht had jij het blijkbaar niet gedaan, en je gevoel van trots komt alweer een beetje terug.

Je hebt ontzettend je best gedaan om je huwelijk te redden. Toen dat niet lukte, voelde je je gefrustreerd en machteloos. Je hebt gefaald. Aan de andere kant: gelukkig gaat tegenwoordig minstens één op de drie huwelijken kapot – vaak om kleinere problemen dan waar jij mee gedeald hebt. Je hoeft je dus helemaal niet te schamen. Sterker nog: je krijgt erkenning voor de strijd die je hebt geleverd.

Je logt iedere vijf minuten in op Facebook. Je hebt daar veel vrienden, en via hun berichten en foto's krijg je dagelijks een prima inkijkje in al hun levens. *Vanavond eindelijk naar Coldplay!! #zinan.* Of, als bijschrift bij een of andere zonnige vakantiefoto: *Whiii! Griekenland met mijn lief was SUPER! #lovemylife.* Nu zet jij zelf ook genoeg leuke berichtjes en foto's op je Facebookpagina, maar jou bekruipt geregeld het knagende gevoel dat je vrienden een veel leuker leven hebben dan jij.

In onze ruilhandelcultuur bepaalt dit continue vergelijken ons zelfvertrouwen. Het is dan ook geen wonder als het oordelen over anderen een belangrijk deel van je karakter is geworden. In de omgang met anderen ben je vaak, en misschien zelfs onbewust, aan het rekenen: waar sta ik in vergelijking met die ander, en wat zegt dat over mij? Een extreme vorm van oordelen, met als doel om jezelf goed te voelen, is roddelen. Over iemand praten, zonder dat die persoon erbij is om eventueel tegengas te geven, geeft je zelfvertrouwen. En het heeft alles met status te maken, zegt communicatiewetenschapper en 'roddelspecialiste' Charlotte de Backer. In het Belgische tijdschrift *Goed Gevoel* laat ze optekenen:

Allemaal proberen we ons plaatsje in de maatschappij te veroveren en veilig te stellen, en dan is het handig om te weten wie onze mede- en tegenstanders zijn en welke plannen ze koesteren. Hoe

meer je over anderen weet, hoe beter je 'gewapend' bent en hoe hoger je op de sociale ladder kunt klimmen. Daarom is in primitieve gemeenschappen de status onder meer gebaseerd op roddel: wie het meeste weet, is de baas. Zo eenvoudig is dat.

De kijkcijfers van RTL Boulevard, SBS Shownieuws en de oplages van de roddelbladen geven aan hoe ontvankelijk we zijn voor statusgevoelige nieuwtjes.

Religie

Het systeem van ruilhandel waar we nu al het hele hoofdstuk over schrijven, gaat ook aan de kerk niet voorbij. Sterker nog: 'voor wat hoort wat' lijkt de basis van religie. In hoofdstuk 2 schreef ik al dat er zoiets bestaat als 'religieuze status', en dat die status een eeuwigheids-waarde vertegenwoordigt; het is je *ticket to heaven*. Alle religies hebben bij het najagen van deze religieuze status de neiging hier een ruilhandel omheen te bouwen: je religieuze status verdien je door de prestaties die je daarvoor levert. Net als in alle andere vormen van 'voor wat hoort wat', draait het in religieuze culturen om twee speerpunten:

1. Gedetailleerd vaststellen wat de voorwaarden zijn (waarheidsstreven);
2. Maximaal presteren om aan die voorwaarden te voldoen (heilighedsstreven).

1. Streven naar waarheid (de juiste leer)

Elke religie heeft zijn eigen 'heilige' boek of geschriften. Christenen hebben de Bijbel, moslims de Koran, joden de Tenach, en hindoes hun Veda's, Bhagavad Gita en andere geschriften. Alle gelovigen dichten hun boek een goddelijke oorsprong toe. Heel logisch dus dat het begrijpen en verklaren van de inhoud van het 'heilige boek' voor hen heel belangrijk is. Met het ontdekken en daarna uitleggen van de waarheid, kom je namelijk het meest te weten over de bedoeling van jouw religie. Dat is op zichzelf een waardevolle bezigheid; steeds meer inzicht en kennis opdoen kan je leven enorm verrijken. Maar het ontspoort als deze waarheidsvinding één stap te ver gaat: als de waarheid die jij ontdekt hebt, de grond onder je status of identiteit wordt. Als je er

je betekenis en zekerheid aan koppelt. Want als jouw waarheid de basis van je (eeuwige) bestaan is, dan moet jouw waarheid winnen, en blijven winnen. Als jouw eigenwaarde afhangt van jouw waarheid, dan moet die waarheid ook tot in detail kloppen! Zo niet, dan kun je gemakkelijk afglijden naar een flinke identiteitscrisis, en verlies je de zekerheid over je eeuwige leven.

Discussie over jouw waarheid kan als bedreigend voelen; je zet je hakken in het zand, en bent bereid heel ver te gaan om jouw waarheid te laten overwinnen. Al is men het voor 99,9 procent met elkaar eens, die 0,1 procent van onenigheid kan tot scheuring en verwijdering leiden, omdat dat stukje waarheid onopgeefbaar is. Dat verklaart waarom uitwassen van religie splijtzwammen kunnen zijn in de meest intieme relaties. Zelfs gezinnen kunnen hierdoor uit elkaar vallen, zoals sommige drama's uit de kerkgeschiedenis bewijzen.

Verschillen in religie leiden niet alleen tot scheuringen en ruzies, zelfs oorlogen vinden soms hun oorsprong in religieuze conflicten – tot op de dag van vandaag. (Dit is voor niet-gelovigen vaak dé reden om zich verre te houden van religie, of er zelfs stevig tegenaan te schoppen.) Als jouw religie niet alleen je status bepaalt, maar jou ook oproept om onwaarheden te bestrijden, dan heb je er alles voor over om je religie met hand en tand te verdedigen. Religieus fundamentalisme heeft het sinds mensenheugenis nodig gehad om te moeten winnen van vijandige omgevingen.

Gelukkig kan het religieuze streven naar waarheid ook iets positiefs tweebrengen. Mij staan twee conflicten voor ogen waar religie verdere escalatie voorkwam: de onafhankelijkheidsstrijd van India onder leiding van Mahatma Gandhi, en de strijd voor zwarte burgerrechten in de Verenigde Staten, aangevoerd door dr. Martin Luther King. Beide mannen waren eenling, en eigenlijk niet representatief voor de religie die ze aanhingen. Ze werden, zeker in het begin van hun optreden, door hun geloofsgenoten vaak niet begrepen. Ghandi is zelfs vermoord door een nationalistische hindoe, terwijl Ghandi van huis uit hindoeïstisch werd opgevoed.

Jezus heeft als grondlegger van het christendom in een vergelijkbare positie gezeten. Hij waarschuwt zijn leerlingen om voorbereid te zijn op religieus fundamentalisme. Hij zei:

Jullie zullen uit de synagoge gezet worden, en er komt zelfs een tijd dat iedereen die jullie doodt, meent daarmee God te dienen.

Als jouw status of eigenwaarde afhangt van jouw waarheid, dan moet die waarheid ook tot in detail kloppen!

Hij kon niet scherper verwoorden tot welk gedrag religieus fanatisme kan leiden. Saulus, ook een bekend bijbelfiguur, was aanvankelijk een schoolvoorbeeld van een religieuze fundamentalist. Vanuit zijn joodse religie bestreed hij heftig de vrijheid die Jezus preekte; hij wilde zo veel mogelijk Jezus-volgers uitroeien. Recente voorbeelden zijn natuurlijk het fanatisme van de fundamentalistische moslims, maar in exact hetzelfde rijtje staan de orthodoxe joden, de conservatieve christenen, de fundamentalistische hindoes en extremisten uit welk ander religieus systeem dan ook.

Een iets mildere vorm van religieus fanatisme (maar net zo verscheurend), is het ontstaan van alle verschillende christelijke kerken en gemeenschappen. Kleine of grote meningsverschillen (eigenlijk: verschillende meningen over wat de precieze waarheid is) waren meestal de oorzaak.

2. Streven naar heiligheid

Ik was spreker op een tweedaagse christelijke mannenconferentie. Op mijn slaapkamer in het congreshotel, aan het einde van de eerste dag, zapte ik 's avonds laat langs de televisiezenders. Ik was moe, maar kon vanwege het adrenalinegehalte in mijn lijf niet slapen. Menig man voelt 'm misschien al aankomen: al zappend kwam ik nietsverhulende porno tegen, en ik ging voor de bijl.

De volgende dag biechtte ik dit tijdens mijn lezing op aan zeshonderd mannen. De zaal was doodstil, compleet verrast en overweldigd door deze bekentenis. Hier en daar werd er gehuild. Niet om mijn falen, zoals even later bleek, maar omdat ik dit eerlijk en kwetsbaar opbiechtte. Aan het eind van de bijeenkomst stonden namelijk tientallen mannen in de rij om me te bedanken voor mijn openheid.

Na de conferentie reed ik verdrietig naar huis. Verdrietig, want wat zegt het over de standaard als een christelijke spreker onder tranen bedankt wordt voor zijn eerlijkheid? Kijk, ik ben helemaal niet trots op zo'n zwakte in mijn persoonlijkheid. Integendeel. Maar mijn persoonlijke drama wordt nog groter als er geen enkele ruimte is om mijn zwakte met iemand te delen, uit angst om afgerekend te worden. En die angst voor afrekening is binnen een religieus systeem helaas vaak terecht.

Een ander voorbeeld. In mijn praktijk als coach heb ik een paar keer te maken gehad met predikanten die openlijk in de fout waren gegaan, meestal een situatie van overspel. Vanzelfsprekend waren dit regelrechte drama's, die diep ingrepen in het leven van alle betrokkenen, inclusief de gemeenschap waarin deze voorgangers hun roeping hadden. Al deze situaties leidden in de praktijk tot afzetting van de predikant. Hoe groot het schuldbesef en berouw van de overspeler ook was, en hoe krachtig zijn vrouw hem ook had vergeven, zijn positie was onhoudbaar geworden. Het streven naar een heilig leven functioneert binnen religiositeit namelijk als een meetsysteem. De gemeenschap moest de overspelige predikant dus wel langs de meetlat leggen, en ontslaan.

Als religie ruilhandel wordt, is er altijd een eis vooraf

Voor alle duidelijkheid: dit zijn ernstige en moeilijke situaties, waar geen kant-en-klare oplossingen voor zijn, en waarbij ontslag een wijs besluit kan zijn. Maar het zijn ook 'gouden momenten' waarin genade krachtig kan werken. Overigens bleek uit de reacties van de meeste overspelers, dat ze net zo 'voor wat hoort wat' dachten als de religieuze gemeenschap die hen uit hun ambt had gezet. De overspelige predikanten vonden dat zij vanwege hun schuldbelijdenis en berouw nu ook vergeven moesten worden. Sommigen gebruikten het zelfs als een motief om genade te kunnen claimen.

Zomaar twee praktijkvoorbeelden van de ruilhandel binnen (christelijke) religiositeit. Heiligheid was in deze gevallen synoniem voor

perfect en onberispelijk gedrag. De gedachte was: de allerhoogste autoriteit (God) vraagt van jou dat jij je goed gedraagt *voordat* hij je waardeert. Ben ik een kind van God? ‘Ja, pas als...’ ‘Nee, totdat...’ Als religie ruilhandel wordt, is er altijd zo’n eis vooraf.

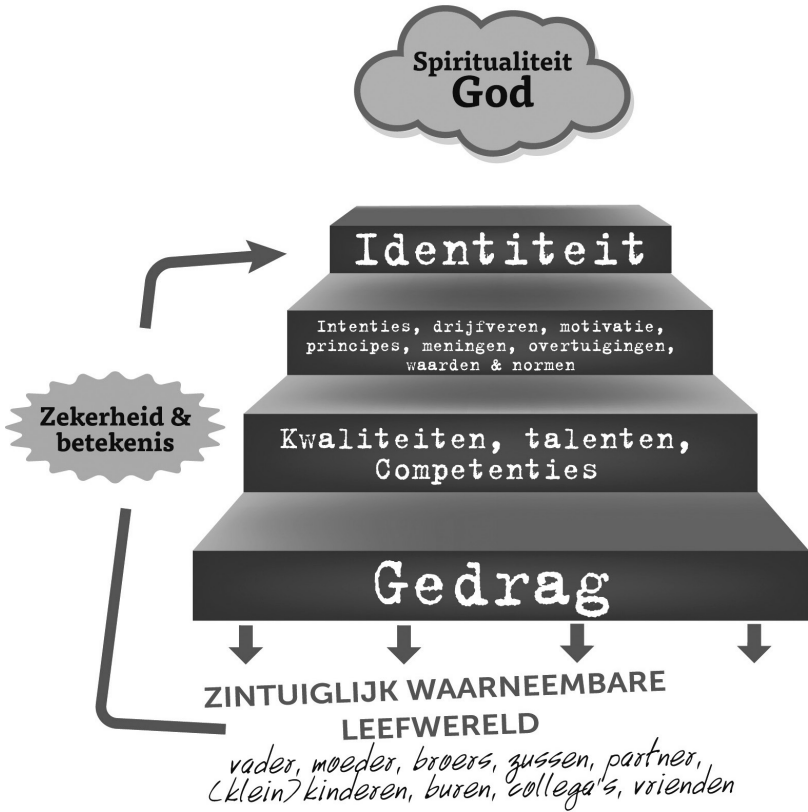
In de talloze preken die ik inmiddels heb gehoord, werd de praktische toepassing van het bestudeerde bijbelgedeelte meestal vertaald naar concrete gedragseisen. Als je een gemiddeld kerklid zou vragen: ‘Waar maak je God blij mee?’, dan is de kans groot dat het antwoord iets met ‘goed gedrag’ te maken heeft. Net zo goed zal ‘fout gedrag’ het antwoord zijn op de vraag: ‘Wat is zonde?’

Religiositeit concentreert zich dus op gedrag. Zo heeft ieder kerkgenootschap zijn specifieke regels en voorschriften waaraan je moet voldoen om volwaardig lid te zijn en je geaccepteerd te voelen.

Het idee dat God dit heilige gedrag zou eisen van alle mensen, blijkt ook uit de claims die veel religieuze mensen opleggen aan mensen die niets met God hebben. Vraag aan een ongelovige wat hem als eerste te binnen schiet bij het woord ‘kerk’ of ‘christen’, en de kans is groot dat hij op de proppen komt met termen als ‘veroordelend’, ‘opgeheven vingertje’ of ‘moralistisch’. En inderdaad: christelijke kerken, politieke partijen en belangenverenigingen komen geregeld in het nieuws door gevallen waarbij zij het ‘christelijke gedrag’ proberen op te leggen aan niet-christenen. Denk aan thema’s als zondagsrust, het homohuwelijk, euthanasie of het verbod op godslastering (talloze klachten bij de Reclame Code Commissie).

Mijn tussentijdse conclusie van dit hoofdstuk is dat het ‘voor wat hoort wat’-systeem je misschien wel bevestigt (als je het goed doet), maar tegelijk ook heel onvrij maakt.

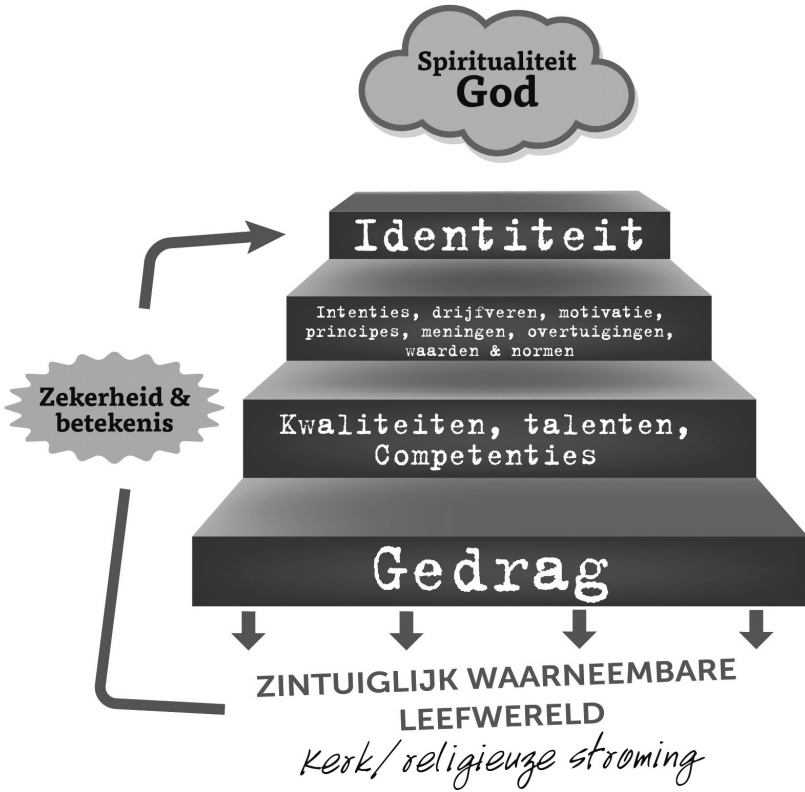
De modellen op de volgende pagina's laten in één oogopslag zien hoe je verlangen naar betekenis en zekerheid jou kan vastketenen aan de voorwaarden die de leverancier van die betekenis en zekerheid (je omgeving) stelt. Misschien krijg je vandaag waardering vanwege je prestaties, maar ben je morgen *ook* nog in staat om te knallen? Wat als jongere collega's je straks voorbijstreven? Waardeert je man je nog steeds als je niet meer zo energiek, slank en rimpelloos bent? Wat als

de boel langzamerhand gaat hangen? En je vrienden: zouden ze je trouw blijven als ze je verborgen kanten leren kennen...? En als jouw kerkgemeenschap alles van je zou weten, zou jij je er dan nog steeds thuis voelen?

Het volgende hoofdstuk gaat over deze onvrijheid, over het leven dat eigenlijk een leven in een gevangenis is.

Hoofdstuk 4

Je leeft in een gevangenis

*Well, it may be the devil or it may be the Lord
But you're gonna have to serve somebody.*
Bob Dylan

Ik mocht eens spreken in een kerstnachtdienst in de schouwburg van Gorinchem. Er was mooie livemuziek van The Young Messiah, mensen zaten daar natuurlijk op hun kerstbest bij. Ik zei: “Mensen, ik heb jullie bij binnenkomst zitten observeren en jullie zien er *pico bello* uit. Logisch, dit is het feest der feesten, hier leven we naartoe. Maar het grote probleem is dat ik mij geroepen voel om jullie feestvreugde te komen verzieken.” En dan begin ik het verhaal van de gevangenis waar veel mensen in zitten, het onderwerp van dit hoofdstuk.

Toch is er een goede kans dat jij ondanks je gelukkige leventje wel gevangen zit – hoe betekenisvol je leven ook is

Voor de duidelijkheid: ik geniet er helemaal niet van om mensen bewust te maken van de gevangenis waarin ze leven. Bovendien is het terecht als je mij zou vragen: ‘Wat is er nu zo erg aan dat ruilhandelen? Als ik daar nou gelukkig mee ben?’ Inderdaad, áls dit je gelukkig maakt, heb je weinig reden om je zorgen te maken en naar mij te ‘luisteren’. (Hoewel: geluk is ook niet alles.) Ik ben er met dit boek ook zeker niet op uit om je op een goedkope manier een andere richting op te sturen. Jou iets door de strot duwen gaat toch niet werken. Toch is er een goede kans dat jij ondanks je gelukkige leventje wel gevangen zit – hoe betekenisvol je leven ook is. De voorwaarden voor jouw geluk houden je dan gevangen.

Laat ik proberen je duidelijk te maken hoe vertrouwd en gelukkig je kunt zijn met een zwaar gevangen leven, zo vertrouwd dat een ander leven niet eens mogelijk lijkt. Eerst met een geromantiseerd voorbeeld uit een film, daarna aan de hand van een echte gevangenis.

We zijn gewend aan onze gevangenis

Ik houd van goede films. Er is een hoop troep die ik graag aan me voorbij laat gaan, maar sommige films zijn een verrijking voor mijn leven geweest. Eén van de indrukwekkendste films die ik ken, is *The Shawshank Redemption*. Mijn filmsmaak wordt positief bevestigd door filmhitlijsten als *IMDb*, want in de *IMDb* Top 250 staat deze film met meer dan 800.000 *votes* bovenaan.

Shawshank is een Amerikaanse gevangenis voor langgestrafte moordenaars, die met harde hand wordt geregeerd door de hypocriete en zwaar corrupte gevangenisbaas Norton. Het regime is extreem streng en overtreding van de regels wordt ongenadig afgestraft, vaak met de dood tot gevolg. Maar niet alleen de directeur en de bewakers zijn corrupt en gewelddadig, de meeste gevangenen zijn het onderling ook. Bedreigingen, onderling geweld en verschrikkelijke verkrachtingen bepalen een deel van de overlevingscultuur. Voor de onschuldig veroordeelde Andy Dufresne, een voormalig onderdirecteur van een bank, is het een regelrechte hel waar hij zich niet bij wil neerleggen. Toch weten veel gevangenen hun leven in de gevangenis draaglijk te maken, en ze zijn gelukkig, ondanks de omstandigheden.

Zo ook de goedmoedige oude Brooks Hatlen. Hij runt de gevangenisbibliotheek. Na vijftig jaar gevangenschap wordt hem clementie verleend. Hij mag een vrij leven gaan leiden. Bij het horen van deze boodschap slaan bij deze zachtmoedige oude baas de stoppen volledig door. In paniek dreigt hij een van zijn medegevangenen de keel door te snijden, zodat hij opnieuw veroordeeld zal worden en niet uit de gevangenis wordt gezet. Zó bang is hij voor het leven buiten de gevangenis... Zijn medegevangenen weten hem tot bedaren te brengen, en er ontstaat een ontroerende dialoog met een hartverscheurende waarheid, onder woorden gebracht door 'Red' (briljant gespeeld door Morgan Freeman).

Brooks is niet gek, maar hij is geïnstitutionaliseerd. Hij zit hier al vijftig jaar. Vijftig jaar! Hij weet niet beter meer. Hier is hij een belangrijk man, iemand die veel weet. Buiten is hij niks, een oude bajesklant met reumatiek in z'n handen. Daar krijgt hij nog geen pasje voor de bibliotheek. Die gevangensismuren zijn rare dingen. In het begin haat je ze, maar als je hier maar lang genoeg zit, heb je ze nodig. Dan ben je geïnstitutionaliseerd.
 'Red', *The Shawshank Redemption*

De oude Brooks stapt uiteindelijk onwennig en doodongelukkig de gevangenispoort uit. Hij krijgt een kamer in een opvanghuis van de reclassering, en kan als boodschappeninpakker aan de slag bij een plaatselijke supermarkt. Van het leven in vrijheid snapt hij niets. Het maakt hem bang en hij verlangt hartstochtelijk terug naar de veiligheid binnen de gevangensismuren. Na een paar weken leven in vrijheid verhangt hij zichzelf.

Jaren later wordt ook 'Red' vrijgelaten, na veertig jaar gevangenschap. Ook hij komt in hetzelfde kamertje van de reclassering terecht en ook hij mag boodschappen inpakken. Als hij tijdens het werk naar het toilet moet, vraagt hij de manager om toestemming. Liefdevol zegt zijn manager: 'Je hoeft het niet telkens te vragen. Als je moet pissen, ga dan gewoon.' Red realiseert zich hoe diep hij geïnstitutionaliseerd is.

Veertig jaar lang heb ik gevraagd of ik mocht pissen. Zonder toestemming krijg ik er zelfs geen druppel uitgeperst. Ik moet de bittere waarheid onder ogen zien. Ik kan mij niet meer redden in de buitenwereld. Ik loop constant te denken hoe ik de regels kan overtreden. Dan sturen ze me misschien terug. Het is afschuwe-lijk als je altijd bang bent. Brooks Hatlen wist dat ook. Hij wist er alles van. Ik wil terug naar de wereld die ik begrijp, waar ik niet meer constant bang hoef te zijn.

'Red', *The Shawshank Redemption*

Dit briljante verhaal laat zien dat menselijke regimes met heldere, opgelegde regels, blijkbaar meer veiligheid geven dan een leven waarin jij zelf mag beslissen – zelfs als die regels extreem zwaar en corrupt

zijn. Als je er maar lang genoeg onderdeel van uitmaakt, *kun* je niet anders meer.

Trek nu niet te snel de conclusie dat het hier om een filmscript gaat, en niet om het echte leven. Want zou het echte leven echt zoveel anders zijn? Nee, zo blijkt uit het volgende verhaal, dat ik hoorde tijdens een training die ik gaf bij de politie. Het is een van de meest schrijnende, waargebeurde voorbeelden die ik ken van het vastzitten in een gevangenis.

Een wijkagent vertelde het verhaal van een man die zijn handjes zo los had zitten dat hij regelmatig werd opgepakt vanwege geweld tegen zijn vrouw. Na een melding van de burens hadden ze hem weer uit zijn huis gehaald en hem opgesloten op het bureau. Nog voordat de dag voorbij was, stond zijn vrouw bij de balie. Met blauwe plekken in haar gezicht van de laatste klappen vroeg ze of haar man alstublieft mee naar huis mocht. Zij voelde zich zo eenzaam zonder hem! Tragisch toch? Je kunt zo gewend raken aan het leven in een gevangenis, dat je je geen voorstelling kunt maken van een leven daarbuiten. Het kan zo vertrouwd voelen, dat je er geen afscheid van kunt nemen, en dat vaak ook niet durft, uit angst voor dat onbekende leven.

Velen van ons leven zonder het te weten ook in zo'n gevangenis: de gevangenis van de transactionaliteit, het 'voor wat hoort wat'. Maar we zijn daar zo aan gewend geraakt, dat ons dat beter en veiliger lijkt dan een leven in vrijheid.

Het leven in de baarmoeder

Bijna niemand kiest vrijwillig voor het leven in vrijheid. Bijna niemand stapt vrijwillig uit zijn gevangenis. Daarvoor is vaak eerst een crisis nodig. Een crisis die je als het ware richting de vrijheid duwt.

Vergelijk het met een ongeboren kind dat uiteindelijk de veilige baarmoeder moet verlaten. Zelf heb ik een geboorteprocés van het begin tot het eind vijf keer van dichtbij mogen meemaken. Zo'n kind kiest er ook niet zelf voor om geboren te worden. Je zou het baarmoederlijke leven daarom heel goed kunnen vergelijken met een soort tijdelijke gevangenis. Ondanks de beperkte leefomstandigheden, kun je er als ongeboren kind prima leven, en je hebt geen idee van het leven erbuiten. Toch bezit je in aanleg veel meer mogelijkheden dan je in

die beperkte omgeving ooit zult kunnen ontwikkelen.

Om die ontwikkelingen echt door te maken, moet je die 'gevangenis' uit. Een ongeboren baby kan dat echter niet zelf, er is een crisis voor nodig, of noem het een goed uitgevoerde bevrijdingsoperatie. Die bevrijding wordt buiten jou om ingezet, maar het zal een allesveranderende invloed op je hebben. Als je eenmaal de 'Slag om de Vrijheid' hebt doorgemaakt, ben je fundamenteel veranderd. Dusdanig dat er geen weg terug meer is.

Biologisch gezien is dit geen geintje, en om je daarvan te doordringen, volgt nu een biologielesje. Jij maakte bij je geboorte letterlijk een diepgaande hartsverandering door, die je geschikt maakte voor het leven buiten je baarmoederlijke cel. Of een kind nu binnen of buiten de baarmoeder leeft, in beide gevallen leeft het. De meest vitale levensfuncties zijn in beide gevallen aanwezig: de hartslag en de zuurstofvoorziening. Voor die noodzakelijke zuurstofvoorziening is een kind in de baarmoeder afhankelijk van de zuurstof die vanuit de bloedbaan van de moeder via de placenta en de navelstreng in de bloedbaan van het kind wordt gepompt. Een kind krijgt dus geen zuurstof via de longen (die zitten vol vruchtwater), maar via de navelstreng. Het zuurstofarme bloed gaat van het kind via de navelstreng weer terug naar de moeder. Een soort ruilhandel dus.

De baby heeft voor deze bijzondere manier van zuurstofvoorziening een aangepast hart (voor de liefhebbers: google maar eens op 'ductus Botalli' en 'foramen ovale'). Het hart is voorzien van een soort bypass, een kortebochtconstructie die ervoor zorgt dat het bloed via de navelstreng niet eerst naar de longen gaat, maar direct in de bloedsomloop van de baby terechtkomt. Dat is het mechanisme om te kunnen leven in de baarmoeder, de 'gevangenis'.

Dan volgt de geboorte. Crisistijd! Vrouwen en kinderen eerst! Het kind komt na een hachelijke bevrijdingsoperatie in een wereld terecht die totaal anders en veel groter is dan die veilige, warme en voorspelbare baarmoeder. Het kind mag in een enorme vrijheid zijn eigen weg gaan. Opeens heeft het voor zijn vitale functies een ander mechanisme nodig, want die navelstreng voldoet niet meer. Die zou zijn vrijheid ernstig beperken. Het moederlichaam en de navelstreng worden ingeruild voor een ingenieus, zelfvoorzienend systeem. Direct na de

geboorte starten de longen hun vitale functie: zuurstof binnenhalen en koolzuur afvoeren.

Op het moment dat de longen gaan functioneren, krijgt het hart op miraculeuze wijze een signaal om de kortebochtconstructie te sluiten; het hart zorgt nu dat het bloed voortaan via de longen wordt gepompt. Een definitieve ‘wegomlegging’ in de bloedbaan die past bij de nieuwe leefomgeving. Het hart transformeert dus letterlijk; binnen de baarmoeder is je hart anders dan daarbuiten. En dat is dus nodig omdat je in een andere dimensie terechtkomt, met een andere voorziening van je vitale levensfuncties. Daar, buiten de baarmoeder, blijkt genoeg zuurstof aanwezig.

Ziedaar: een vrij mensje. Mooi, hè? In staat om zichzelf maximaal te ontplooiën buiten het moederlichaam om. Ik verdenk Jezus ervan dat Hij aan dit wonderlijke mechanisme dacht toen Hij de term ‘wedergeboorte’, het opnieuw geboren worden, gebruikte als proces naar dat ultieme vrije leven. Over die ingewikkelde wedergeboorte vertel ik in het volgende hoofdstuk meer.

Dan volgt de geboorte. Crisistijd! Vrouwen en kinderen eerst!

We leven in een illusie

Deze metafoer wil duidelijk maken dat het leven in de baarmoeder een perfect beeld is van het leven in een gevangenis, een situatie waarin veel mensen zich onbewust bevinden. Zoals zuurstof voor ons lichaam al in de baarmoeder levensnoodzakelijk is, zo zijn betekenis en zekerheid van levensbelang voor onze identiteit. Als je de betekenis en zin van je leven verliest, dan sterf je geestelijk. Je leven kan dan ondraaglijk zwaar worden, zoals je in hoofdstuk 1 kon lezen. Daarom doen we er alles aan om ons leven zin te geven. We zoeken naar bevestiging, vooral via status, geld, macht of seks. Het zijn identiteitsversterkers die stuk voor stuk effectief zijn, maar ook van ons eisen dat we iets terugdoen: hard werken, onze ellebogen gebruiken, anderen *pleasen*, ons lichaam trainen of tot in perfectie laten behan-

delen. Op dezelfde manier kunnen we op religieus gebied naar status streven. Bijvoorbeeld door de wet zo strikt mogelijk na te leven, zodat we ‘smetteloze kerkleden’ zijn op wie niets valt aan te merken, noch door God, noch door religieuze broeders en zusters.

Een andere, erg populaire manier om ons leven betekenis en zin te geven, is ‘zo veel mogelijk genieten’. ‘De zin van het leven? Zo veel mogelijk genieten – zolang het nog kan!’ En inderdaad, genieten kan je het gevoel geven dat je leeft. Genot heeft dan ook alles met je ziel te maken. Ten diepste is lichamelijk genot een zielsbevrediging. Veel westerlingen zien eten, drinken en seks niet meer als iets heiligs, maar misbruiken het massaal om het gevoel te krijgen dat hun leven van betekenis is. Dat je maag en je ziel alles met elkaar te maken hebben, merk je zodra je met een meisje met een eetprobleem praat. Een pornoverslaafde jongen probeert op zijn manier ook een gat in zijn ziel te vullen.

Veel westerlingen zien eten, drinken en seks niet meer als iets heiligs, maar misbruiken het massaal om het gevoel te krijgen dat hun leven van betekenis is

Nu is er met status, macht, seks, geld en lekker eten en drinken *op zichzelf* helemaal niets mis. Het probleem ontstaat wanneer jij je betekenis en zekerheid erop gaat baseren. Dan worden het afgoden. Dan heb je nooit genoeg, en raak je er steeds verder in verstrikt.

Henri Nouwen schrijft hierover in zijn zeer inspirerende boek *Eindelijk thuis* het volgende:

Zolang ik mijn ware identiteit zoek in de wereld van de voorwaardelijke liefde, blijf ik de slaaf van de wereld, gevangen in de cirkel van proberen en falen. De wereld bevestigt mij voortdurend in mijn verslaafdheid, want wat zij te bieden heeft, kan nooit de diepste hunkering van mijn hart bevredigen. ‘Verslaving’ is waarschijnlijk het beste woord om het gevoel van verloren zijn, dat in onze hedendaagse maatschappij zo vaak voorkomt, duidelijk te maken.

Door onze verslaving klampen we ons vast aan dingen die we beschouwen als middelen tot zelfontplooiing: rijkdom en macht, status en aanzien, overvloedige consumptie, eten en drinken, seksueel genot, waarbij het eerder gaat om lust dan om liefde. We verwachten van deze dingen dat zij onze diepste behoeften zullen bevredigen, maar dat kunnen ze nooit. Zolang we echter in deze waan leven, zijn we verslaafd en dolen we rond in 'het verre land', op zoek naar iets dat we nooit zullen vinden.

De vraag is nu: waar haal jij je zingeving vandaan? Zit je nog vast, of ben je volledig vrij en heb je geen enkele baarmoeder meer nodig? Met baarmoeder bedoel ik: alles waaraan je hier op aarde 'via een navelstreng' verbonden bent; alles waar je aan vastzit omdat datgene jou betekenis en zekerheid geeft. Dat kan van alles zijn: je man, je vrouw, je kinderen, je zaak, je baan, je auto, je vakanties, je geld, je intelligentie, je gezonde en perfecte lichaam. Juist omdat die 'zekerheden' jouw leven zin geven, zijn ze kwetsbaar, en doe je er alles aan om te voorkomen dat ze schade oplopen. Als er gevaar dreigt, en je zekerheden dreigen om te vallen, raak je in paniek. De zingeving van jouw leven staat op het spel!

Mijn vakantiehuis voldoet niet aan wat mij beloofd is. Wacht, ik schakel een tv-programma in, want ik móét en zál een geslaagde vakantie hebben!

Ik heb dertig jaar gedacht dat mijn pensioenpremie veilig was. Nu blijkt dat niet zo te zijn en krijg ik niet uitgekeerd wat mij was beloofd.

Ik dacht dat ik met de mooiste vrouw van de wereld getrouwd was. Nu zijn we vijf jaar verder, en begint alles te hangen!

Ik dacht dat mijn baas mij hoog had zitten. Nu ontslaat hij me rücksichtslos voor veel goedkopere Polen.

Dacht ik eindelijk van mijn zuurverdiende pensioen te kunnen genieten, krijg ik kanker!

Heb je door hoeveel (mentale) druk de ruilcultuur op je kan uitoefenen? Zie je hoe hoog de gevangensmuren kunnen zijn?

Zo niet, even goede vrienden. Ik begon dit hoofdstuk met de opmerking dat ik het niet leuk vind om iemands zijn feestje te verzieken. Dat vind ik nog steeds. Als jij in 'de baarmoeder' een prima leven hebt, ga ik je niet overtuigen dat je daar niet thuishoort. Bovendien kan de illusie van zo'n beperkt leventje voor jou prima werken – zolang het je voor de wind gaat. Maar wat ik je duidelijk wil maken, is dit: er is een vrijer leven! Dat vrije leven gaat pas lonken als je uit de gevangenis van je illusies bevrijd wordt.

Je denkt namelijk dat je het leven in de transactionele wereld zelf in de hand hebt. Elke dag word je in die illusie bevestigd. Als je bijvoorbeeld geld op je rekening gestort krijgt, denk je dat dat je leven betekenis geeft. Als je de perfecte baan te pakken hebt, of de vrouw van je leven hebt gevonden, zul je pas écht gelukkig zijn. Let op het woordje 'als': het is zo *voorwaardelijk* als wat, en het houdt je in een wurggreep. Daarnaast zal vroeg of laat blijken dat het niet klopt, dat je in een illusie hebt geloofd. Zodra die illusie ontmaskerd wordt – bijvoorbeeld in de huidige economische crisis – kun je in paniek raken. De uiteindelijke en definitieve ontmaskering is natuurlijk de dood.

We denken dat we vrij zijn

Een andere illusie die veel mensen koesteren, is de gedachte: als ik maar vrij ben om te kiezen, ben ik gelukkig. Keuzevrijheid (en helemaal de vrijheid van meningsuiting) lijkt het hoogste goed. In de jaren zestig is een vrijheid ontstaan die uitgaat van het individu dat geen strobreed in de weg gelegd wil hebben. 'Land wars van betutteling, geen uniform is heilig', zongen Fluitsma & Van Tijn. Als je ultiem vrij wilt zijn, moet je aan niets of niemand gebonden zijn, al helemaal niet aan God. Dat was de heersende gedachte in die periode van de provo's en blowen in het Vondelpark. Vanaf de jaren tachtig gaat deze individualisering gepaard met de politieke ideologie van de vrije markt. Dat wordt dan gezien als oplossing voor de problemen die de overheid niet aankan. Het achterliggende idee is: de samenleving functioneert het best als mensen hun eigen belang nastreven.

Begin 2012 zond de VARA het documentaire-drieluik ‘Vrijheid, gelijkheid, broederschap’ uit. In dat drieluik wordt de vraag gesteld of het fundament onder de westerse democratie, ‘vrijheid, gelijkheid en broederschap’, in de 21^e eeuw nog wel houdbaar is. Uit deel 1 blijkt dat ultieme keuzevrijheid bepaald niet bevrijdend werkt, maar eerder verlamdend. Zo zegt Barry Schwartz, psycholoog en auteur van het boek *The Paradox of Choice*, in de documentaire:

Het is een mythe dat meer keuze ook beter is.

Dat bleek eens te meer toen Schwartz een nieuwe spijkerbroek wilde kopen. Vroeger zei hij alleen zijn maat, en dat was voor de verkoper voldoende informatie.

Nu stapte ik een winkel in en kon ik kiezen uit slim fit, easy fit, relaxed fit, stonewashed, met ritsen of knoopjes en nog veel meer. Toen ik uiteindelijk de winkel uit liep, had ik een broek die beter paste dan ooit, maar tegelijkertijd was ik nog nooit zo ontevreden met mijn nieuwe spijkerbroek. De broek paste namelijk het best van alle broeken, maar hij zat niet perfect, en gezien alle keuzemogelijkheden had er een perfect moeten zijn. Als onze keuze uiteindelijk niet perfect blijkt te zijn, voelt dat alsof we gefaald hebben.

**Als succes een keuze is, is mislukking dat ook.
En succes lijkt in onze samenleving het nieuwe woord
voor geluk te zijn**

Econoom Sweder van Wijnbergen vertelt in dezelfde documentaire dat iets vergelijkbaars gebeurt bij pensioenen. Sommige landen bieden heel veel keuze, en dat leidt bijna altijd tot slechte keuzes van mensen.

Keuzevrijheid kan zelfs een worsteling worden, vertelt Mireille (27) in de documentaire ‘Alles wat we wilden’:

Je mag alles zijn wat je wilt, of wat je kunt doen. Je hebt geen beperkingen in wat je zegt, wat je doet, waar je heen gaat of waar je in gelooft. Ik heb zo veel keus dat ik niet weet wat ik moet kiezen. Dat is heel erg verlamvend. Ik ga mezelf heel erg vergelijken met anderen. Ik wil dat heel graag loslaten.

Naast keuzestress levert volledige keuzevrijheid nog een andere druk op. Want als succes een keuze is, is mislukking dat ook. En succes lijkt in onze samenleving het nieuwe woord voor geluk te zijn. Jouw geluk is dus jouw verantwoordelijkheid. De maakbaarheidsmythe is geboren. Of, zoals filosoof Jean Paul Sartre zegt:

Als God niet bestaat, ben je vrij in de keuzes die je maakt. Maar dat betekent ook dat je als mens volledig verantwoordelijk bent voor die keuzes, en de gevolgen daarvan voor de wereld.

Het gevolg is dat je alleen jezelf de schuld kunt geven als er iets misgaat, zegt Sartre. En dat is lastig uit te leggen aan mensen die mentaal of fysiek danig gehandicapt zijn. Een succesvolle carrière is voor hen geen optie, en die 'mislukking' zou dan hun eigen schuld zijn? Ga hun dat maar eens vertellen.

Mensen worden elkaars concurrent, en dat creëert angst en wantrouwen jegens elkaar. Sartre waarschuwde ervoor dat vrijheid zou verworden tot een loodzware verantwoordelijkheid: verantwoordelijkheid voor je eigen lot. Sartres idee van vrijheid is vandaag de dag werkelijkheid geworden. De vrijheid tot ontplooiing is verworden tot een verplichting tot presteren.

'Wat een negativiteit, Arie. Je schetst wel een erg donker beeld.' Ja, dat klopt. Maar het beeld klopt wel, vrees ik.

Mijn eigen gevangenis

Mijn eigen levensverhaal getuigt ook van het vastzitten in een gevangenis, een gouden kooi waarvan ik jarenlang dacht dat het juist de ultieme weg naar vrijheid was.

Tot mijn 37e levensjaar liep mijn carrière voortreffelijk. Ik had een mooie, uitdagende functie als verkoper van medische laboratorium-

apparatuur. Zelfs internationaal 'was ik iemand'. Financieel zat ik eveneens gebakken: een prima inkomen, uitstekende pensioenvoorzieningen, mooie auto, prachtig huis en als bedrijfsbindertje een voortreffelijk optiesysteem (een soort aandelen), waarvan de waarde ieder jaar hoger werd. Niet onbelangrijk was dat mijn vrouw en kinderen het goed konden verdragen dat ik vaak lang weg was.

Op religieus gebied had ik het ook op orde. Ik was een kerkelijk ambtsdrager geworden, en kende de Bijbel min of meer van buiten. Kortom: ik had niets te klagen. Ik was een succesvol jager in de jacht naar status, zowel in het hiernumaals als het hiernamaals.

Totdat ik midden in een knallende familieruzie terecht kwam, en daarmee tegelijk in een geloofscrisis. Ik probeerde te bemiddelen in een conflict tussen vier dierbare, kerkelijke familieleden. De familieruzie werd nog net geen slaande ruzie, maar was wel dusdanig ingrijpend dat steeds meer mensen zich ermee gingen bemoeien. Zelfs de kerkenraad (en daarmee ikzelf als ouderling) probeerde aan een oplossing te werken. Toch werd de ruzie alleen maar groter.

In die periode heb ik, soms zelfs op mijn knieën, bladzijde voor bladzijde het Nieuwe Testament doorgelezen en mezelf afgevraagd: wat doet een christen als hij onrechtvaardig behandeld wordt? Want dat vonden ze alle vier. Wat ik in de Bijbel las, strookte niet met wat ik zag in de praktijk: je andere wang toekeren, de minste zijn, een extra mijl gaan, niet voor je rechten opkomen of koste wat kost je gelijk willen halen. Terwijl mijn familieleden continu bezig waren hun recht te halen. Langzamerhand zag ik de liefde tussen hen helemaal afgebroken worden.

Wat ik jaar na jaar, week na week in de kerk hoorde, bleek in de praktijk helemaal niet te werken. Ook niet bij mijzelf! Het was schokkend en ontmaskerend om dat onder ogen te zien. Mijn hele religiositeit zakte door het ijs. Die geloofscrisis leidde samen met de familieruzie tot een diepe persoonlijkheidscrisis. Ik ging nadenken waar mijn zekerheden op gebaseerd waren, waar ik ten diepste mijn levensgeluk op baseerde. Waar mijn identiteit van afhankelijk was geworden.

Deze scheurtjes in mijn levensgeluk werden grote barsten door glasheldere preken van voorganger Tim Keller. Ik bezocht zijn kerk toen ik op zakenreis was in New York. Deze man bezit de gave om je over je

leven te laten nadenken, en dat ging ik dan ook doen. Ik werd steeds minder gelukkig van al mijn rijkdom, omdat ik begon te beseffen dat mijn leven voor een belangrijk deel daar om was gaan draaien. Ik *had* niet alleen een mooie functie, ik *was* inmiddels mijn functie. Ik *had* geen mooi inkomen, ik *was* mijn geld en bezit geworden.

Hetzelfde gebeurt bij religiositeit, zei Keller. Op het moment dat jouw interpretatie en jouw religieuze regeltjes je zekerheid worden, word je een fel, fundamentalistisch en vervelend mannetje. Mijn financiële zekerheden, maar ook mijn religieuze overtuigingen bleken in die persoonlijkheids crisis grote luchtballonnen; bijna al mijn illusies zijn op hetzelfde moment uit elkaar gespat.

Tim Keller analyseerde in zijn preek waarom ik in die crisis zat. En dat niet alleen. Hij legde ook haarfijn uit hoe je boven die crisis uit kunt stijgen. Hoe die crisis tot ultieme vrijheid kan leiden.

Ik heb drie kwartier aan zijn lippen gehangen. *Hij kent mij!* dacht ik. De kern van zijn preek was: God is genadig. God *ziet* mij echt, houdt van mij en ik mag zijn geliefde zoon zijn, ongeacht mijn prestaties, schuld of falen. Ik was slaaf geworden van mijn luxe leventje. Het heeft mij dan ook enorm veel moeite en uiteindelijk overgave gekost om uit die gevangenis te worden bevrijd.

Op het moment dat jouw interpretatie en jouw religieuze regeltjes je zekerheid worden, word je een fel, fundamentalistisch en vervelend mannetje

Vergelijkbare verhalen hoor ik van ondernemers die ik coach. Ze zijn vaak waanzinnig succesvol en van alle gemakken voorzien. Toch knaagt er iets, ergens diep van binnen. Dat ze veel liever iets anders zouden doen, of iemand anders zouden willen zijn, maar de prijs daarvoor is te hoog. Het moeten loslaten van wat je met zo veel inspanning hebt opgebouwd, kan bijna als zelfmoord voelen. Dat geldt extra voor ondernemers die de last van een familiebedrijf op hun schouders voelen drukken – en daarmee de hoge verwachtingen van hun vaders of opa's. Stoppen met die verantwoordelijkheid kan

voelen als het verloothenen van je vader of opa.

In de jaren dat ik mentaliteitstrainingen gaf in het bedrijfsleven (bij banken, verzekeraars, de politie en allerlei andere maatschappelijke organisaties) vloog de demotivatie van de deelnemers mij bijna dagelijks aan. Zó veel deelnemers verachtten uit de grond van hun hart de cultuur waarin ze moesten werken. Ze voelden zich vaak ondergewaardeerd (financieel), betutteld, gemanipuleerd of zelfs misbruikt. Vanzelfsprekend lag de schuld hiervan, volgens hen, bijna altijd bij 'de bazen', die puur vanuit eigenbelang handelden. Als ik de deelnemers vervolgens op subtiele wijze probeerde duidelijk te maken dat 'je altijd een eigen keuze hebt', werd ik meestal weggehoond. Omdat ik (laat ik het maar eerlijk zeggen) enorm kan genieten van dit soort weerstand en daar graag mee omga, liet ik mij niet zo gemakkelijk van mijn mening afbrengen.

Vervolgens stelde ik hun in het kader van 'een stukje zelfreflectie' vragen als: Wie heeft de keuze gemaakt om onder deze 'bazen' te moeten werken? Waar heb jij je baan voor nodig? Wat zijn de consequenties als je ermee zou stoppen? Dan begon het besef te dagen dat ze geen slachtoffer waren van hun bazen of de ongenadige cultuur, maar hooguit onderdrukt werden door hun eigen angsten om te verliezen wat ze nu als zekerheden (of noodzakelijkheden) ervoeren. Ze hadden hun eigen 'Shawshank' gecreëerd.

Gevangen in religiositeit

Vastzitten in een gevangenis van schijnzekerheden is helaas niet iets dat aan gelovigen voorbijgaat. Juist een religieus systeem functioneert krachtig als een 'moederlichaam', een 'gevangenis' die kan voorzien in je noodzakelijke behoeften. Een kerkgemeenschap kan een bron zijn van hartelijke, betrokken bevestiging. Daar is in de kern zeker niets mis mee. Integendeel, het is geweldig als een gemeenschap verbonden is door liefde en oprechte onderlinge betrokkenheid. Maar daar schuilt tegelijk het gevaar: die betrokkenheid kan zomaar gaan functioneren als een afhankelijkheidssysteem.

Veel kerkleden, maar zeker ook predikanten of voorgangers, zitten vaak zonder dat ze het zelf beseffen vast in zo'n systeem van bevestiging. Kerkelijke functionarissen lopen extra gevaar, omdat ze hun

brood te danken hebben aan hun functie. Succesvolle voorgangers kunnen naast hun salaris een grote bevrediging krijgen uit de aandacht en bevestiging van hun gemeenteleden. Als ze zich wekelijks met hun inspirerende preken of charismatische uitstraling ook nog eens positief onderscheiden van collega's in de religieuze wereld, is de kans groot dat hun kerk harder groeit dan andere kerkelijke gemeentes. 'God zegent de greep', zo lijkt het dan.

Zit een predikant eenmaal in deze modus, dan kan dat zo diep inwerken op zijn identiteit, dat zijn preken eenzijdig worden. Zo'n succesvolle dominee zal er wel voor waken een boodschap te verkondigen die zijn gemeenteleden niet willen horen. Met een goed gevoel de kerk in en met een goed gevoel de kerk uit, als het even kan. Met een beetje geluk – en als het past binnen de kerkelijke traditie – krijgt hij na afloop van zijn verhaal een warm applaus, en bij de koffie een schouderklopje.

In de Bijbel lezen we dat dit in de tijd van de apostel Paulus ook al gebeurde. Hij kreeg te maken met imposante, welsprekende schijnapostelen die graag met hun successen te koop liepen. Zij waren blijkbaar sterk eergevoelig en zetten hun intelligentie en competenties in voor hun religieuze carrière. Paulus moest er niets van hebben, en waarschuwt de mensen in zijn tijd voor het grote gevaar van deze verleiding. Ik confronteer geregeld predikanten die ik coach met een prachtig citaat van Paulus over dit thema:

Probeer ik soms mensen te behagen? Als ik dat nog altijd zou doen, zou ik geen dienaar van Christus zijn.

Galaten 1:10

Als succes en groei uitblijven, en zijn populariteit afneemt, wordt het pas echt pijnlijk voelbaar hoe benauwd een religieuze gevangenis voor een predikant kan zijn.

Zo coachte ik een predikant die bijna bezweek onder de druk van zijn 'roeping'. Zijn gemeenteleden waren bijna allemaal op hem uitgekeken en zijn kerkenraad had het vertrouwen in hem opgezegd. Nog niet officieel, maar het was voor iedereen duidelijk. Het blokkeerde hem volledig. Het schrijven en houden van een preek was voor hem

niets minder dan een wekelijkse hel. Pastorale gesprekken met gemeenteleden schoof hij het liefst zo ver mogelijk voor zich uit, omdat hij de confrontatie met alweer een zeurend gemeentelid nauwelijks meer aankon. Verdrietig genoeg was stoppen met zijn werk als predikant geen optie voor hem. Hij zou zijn inkomen en status verliezen. Dan maar als ‘geketende’ verder binnen het religieuze systeem.

Gevangen door je geweten

Niet alleen kerkelijke functionarissen zoals predikanten kunnen gebukt gaan onder de onvrijheid van het religieuze systeem. Veel religieuze mensen worstelen met schuld en schaamte, omdat ze ervaren dat ze onder de maat presteren. Ze voelen zich geestelijk gevangen. Ze voldoen niet aan de gestelde voorwaarden en zijn niet zó heilig als ze zouden moeten zijn. Hun geweten bezorgt hun slapeloze nachten. Dat diepe gevoel van falen maakt het vaak heel moeilijk om er open over te zijn binnen de religieuze gemeenschap. Religieuze mensen proberen liever zelf hun problemen op te lossen, of gaan ermee naar betaalde (seculiere) professionals, dan dat ze hulp zoeken binnen de gemeenschap waartoe ze behoren. Want hun ‘falen’ kan direct tot een afrekening leiden. Tekortkomingen, gebreken, zonden, problemen en onvolmaaktheid zijn binnen veel religieuze culturen moeilijk hanteerbare feiten.

Dat bleek ook wel toen ik mijn falen openlijk deelde met de zeshonderd christelijke mannen op de conferentie. Kerkgemeenschappen zijn daarom nogal eens kweekvijvers van angst, schuld en schaamte, en broeinesten van hypocriet gedrag. Om jezelf overeind te houden, móét je aan de buitenkant wel suggereren dat je voldoet, terwijl je van binnen wordt verteerd door een angstig, machteloos gevoel van onwaardig zijn.

Het is toch verdrietig? Talloze gelovigen worstelen met het idee dat ze falen, maar gezamenlijk creëren we de illusie dat we juist goed bezig zijn. Het vraagt een enorme kwetsbaarheid om die diepe gevoelens van minderwaardig zijn en falen juist binnen zo’n gemeenschap bespreekbaar te maken. De angst voor de afwijzing is namelijk heel vaak terecht. Want word maar eens eerlijk over het feit dat je van binnen anders bent dan je aan de buitenkant suggereert. Het vraagt veel

moed om daarin authentiek, kwetsbaar en eerlijk te zijn. Die moed moet groter zijn dan je angst voor afwijzing. Het is daarom begrijpelijk én triest dat juist binnen religieuze systemen mensen in één klap van hun voetstuk kunnen vallen als blijkt dat ze al jarenlang een dubbelleven leiden.

Neem succesvolle voorgangers wier seksuele uitpattingen plotse-ling openbaar worden. Een paar jaar geleden werd het drama rond de Amerikaanse voorganger Ted Haggard wereldnieuws. Deze man preekte vurig tegen de zonde van homoseksualiteit, maar bleek zelf een trouwe klant te zijn van homoseksuele prostitués. De verontwaardiging was groot. *Hoe bestaat het dat iemand zo stellig preekt tegen een zonde die hij zelf systematisch en bewust begaat?* was de kritiek die je overal kon lezen.

Veel religieuze culturen kunnen niet omgaan met te- kortkomingen, gebreken, zonden, problemen en onvol- maaktheid

In ons land werd in juli 2012 een bekende evangelische bijbelleraar publiekelijk aan de kaak gesteld. Hij was een veelgevraagd prediker die zich had verdiept in de tekenen van de eindtijd. Hij had een 'eind-tijd-bijbelstudie' samengesteld waarin hij bijbelse profetieën koppelde aan actuele gebeurtenissen. Zijn verhaal was voor twee toehoorders zo indrukwekkend nauwkeurig en gedetailleerd, dat zij besloten de betrouwbaarheid eens te toetsen. Omdat ze geen theologen waren, kozen ze er niet voor de bijbelse teksten te toetsen, maar de door de spreker opgevoerde actuele gebeurtenissen te verifiëren.

Tot hun eigen verrassing ontdekten ze dat veel van de opgevoerde feiten en gebeurtenissen niet of anders hadden plaatsgevonden en ook de opgevoerde bronnen bleken niet te kloppen. Het grootste deel van de kranten en tijdschriften waarnaar verwezen werd, bleek niet eens te bestaan! Toen de bijbelleraar om opheldering werd gevraagd door de krant die dit publiceerde, was zijn enige commentaar: "Datgene waar u naar verwijst, zien wij als een aanval van de satan."

Ik hoop dat je inmiddels een klein beetje doorhebt welke krachten zo'n drama kunnen veroorzaken, en hoe ingrijpend geestelijke gevangenschap kan zijn. Als je dit een beetje gaat beseffen, word je hopelijk eerder verdrietig bij het zien van persoonlijk falen, dan dat je je laat meevoeren door de breed aanwezige verontwaardiging.

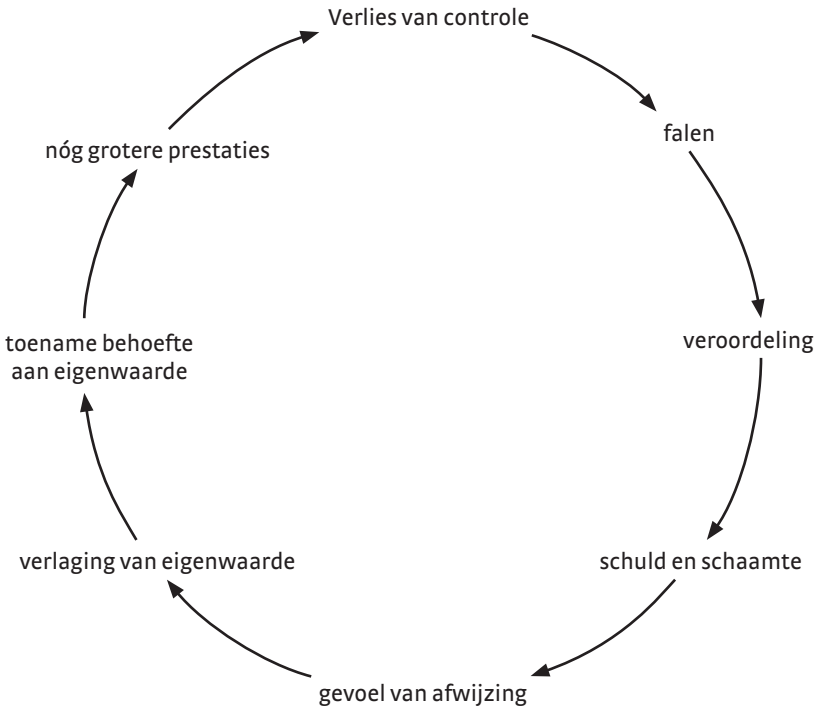
Religiositeit werkt verslavend

Religiositeit heeft een van de krachtigste verslavingsdynamieken in zich. Een alcoholist, een drugsverslaafde en een anorexiapatiënt worden door exact dezelfde krachten gedreven als een religiejunk; de enorme druk om niet te mogen toegeven aan verkeerde verlangens die je toch hebt, hakt zo op je in dat het je van binnen verteert. De inspanning die je moet leveren om je verkeerde gevoelens te onderdrukken, vraagt zo veel van je dat je daarmee jezelf van binnen vernietigt. Met het toegeven aan je verkeerde verlangens trap je jezelf iedere keer weer de grond in. Het veroordelen van je eigen falen holt je identiteit uit. Dat creëert vervolgens weer zo'n ontzettende honger naar bevestiging en wakkert je verlangens zo erg aan, dat je op een gegeven moment weer moet gaan toegeven aan dat wat je eigenlijk niet wilt. Omdat je eigen veroordeling over jezelf al zo sterk is, kun je de afkeuring van anderen er helemaal niet bij hebben. Om die te vermijden, voer je je destructieve gedrag uit buiten het zicht van anderen. 'Oké, ik doe het, maar dan wel in het donker. Niemand mag dit zien of weten.' Daarmee bouw je een bijna onhoudbare gewetensdruk op. Je snaar staat continu gespannen.

Vergelijk het met een bal die je steeds dieper onder water wilt duwen en daar wilt houden. Hoe dieper je de bal onder water duwt, hoe meer kracht en controle je nodig hebt om 'm daar te houden. En áls je de controle over de bal verliest, is de terugslag enorm.

In een schemaatje op de volgende pagina ziet dat er zo uit:

Het destructieve van dit verhaal is dat je steeds *grotere* prestaties van jezelf eist, terwijl je persoonlijkheid steeds *minder* aankan. Dat loopt altijd uit op extremiteiten en perversiteiten, bijvoorbeeld via eten, drinken, sporten en seks. Wat? Sporten een perversiteit? Jazeker. Laatst had ik een jongen in mijn praktijk die sportverslaafd was. Rug kapot. Of lees de citaten van Bettine Vriesekoop uit hoofdstuk 3 nog maar eens. Een andere kerel had al twee echtscheidingen meegeemaakt, en vluchtte in de sportschool. Inmiddels heeft hij spieren als kabels, hij doet het goed bij bodybuildingwedstrijden, maar *nóg* is het niet genoeg.

De teestoornis anorexia is een identiteitscrisis waarbij meisjes (in negen van de tien gevallen betreft het een meisje) met alle macht proberen hun lichamelijke ontwikkeling te sturen en onder controle te houden.

Seks is misschien wel de bekendste vorm die een perversiteit kan worden. Neem pornoverslaving. Een aan porno verslaafde man (vaak zijn het mannen, hoewel het aantal seksverslaafde vrouwen toeneemt) vult een leegte in zichzelf via die verslaving. Op het moment dat je afkeurt dat jij naar porno kijkt en jezelf bevredigt, ga je je schuldig voelen. Daarmee trap je je identiteit dieper de grond in. Je haalt je eigenwaarde dus naar beneden, terwijl je jouw verslaving juist gebruikte om je eigenwaarde op te peppen! Je komt in een neerwaartse spiraal terecht.

Op het moment dat je afkeurt dat jij naar porno kijkt en jezelf bevredigt, ga je je schuldig voelen. Daarmee trap je je identiteit dieper de grond in

De religieuze verslavingsdynamiek werkt identiek. Predikers en andere religieuzen die vastzitten in de cirkel van zonet, moeten steeds nauwgezet en exacter te werk gaan om hun eigenwaarde overeind te houden. Op een gegeven moment blijft alleen hun eigen inzicht als enige waarheid overeind. De rest is te ruimdenkend of juist te kortzichtig. Ze worden steeds fundamentalistischer.

Dat is *nét* zo'n vicieuze cirkel als het proces van een ultiem lichaam krijgen (steeds meer spieren of siliconen), of het ultieme genot bereiken via eten of seks. Alleen zijn de krachten bij religiositeit nog sterker, omdat er een goddelijke dimensie in meespeelt: de ultieme prestatie moet geleverd worden uit dienstbaarheid aan God, en *dat* maakt falen tot een onoverkomelijk drama, omdat je eeuwigheidswaarde ervan afhangt. Vandaar dat religiositeit misschien wel de zwaarste verslavingsdynamiek heeft.

Loskomen uit zo'n vicieuze cirkel, uit de verslavingsdynamiek, lukt niet zolang je binnen de cirkel blijft. Je kunt een bal wel steeds verder onder water proberen te duwen, maar hij zal des te harder weer omhoog komen. Net zo goed werkt het steeds harder afkeuren van destructief gedrag, of er almaar harder tegen vechten, juist averechts.

Strategieën om verleidingen of prikkels te ontlopen, werken maar tijdelijk, en lossen niet het echte (identiteits)probleem op. Het vergroot zelfs het echte probleem, omdat je door het ontwijken van bedreigingen een schijnveiligheid creëert en niet werkt aan de echte bescherming: een onafhankelijke (vrije), weerbare identiteit.

Deze vermijdingsstrategie is overigens in religieuze kring erg gangbaar. Sommige religieuzen proberen zo min mogelijk contact met ‘de wereld’ te hebben, opdat ze niet ten prooi vallen aan allerlei zonden. De amish-gemeenschap is hier misschien wel het meest sprekende voorbeeld van. De motieven om zo’n gemeenschap te starten, kunnen heel oprecht zijn, en getuigen van een grote toewijding. De amish hebben ongetwijfeld een groot verlangen om God te dienen en dat in hun dagelijkse praktijk duidelijk zichtbaar te maken.

De religieuze cultuur waarin ikzelf opgroeide, was vanuit vergelijkbare goede motieven maatschappelijk breed vertegenwoordigd: een theologische universiteit, een dagblad, eigen scholen (primair, voortgezet en hbo’s) met een overkoepelend schoolverband, een eigen politieke partij, geestelijke gezondheidszorg, bejaardenhuizen, woongemeenschappen, vakbond, dienstverleningsorganisaties, een eigen conferentieoord, reisvereniging, campings en in de hoogtijdagen zelfs een eigen kampeer- en caravanclub. Het leverde een kerkcultuur op die sterk verbindend (identificerend) werkte. Uit religieus oogpunt is het deelnemen aan zo’n eigen cultuur een prima hulpmiddel om je geloof handen en voeten te geven. Bovendien fungeert het als bescherming tegen aanvallen van buitenaf, zoals verleidingen tot zonde, invloeden van dwaalleer of andere inmenging (huwelijken) van buiten de eigen kring. Vergelijk het met de tentjes waar ernstig zieke patiënten in verblijven als ze een sterk verminderde weerstand hebben, omdat hun immuunsysteem niet of slecht functioneert.

Maar hoe goed en functioneel zo’n sturend kerkelijk instituut ook is, er zit ook een groot risico aan: je kunt je betekenis en zekerheid na verloop van tijd gaan ontlenen aan het instituut. Je hebt eerder een persoonlijke relatie met de kerkelijke gemeenschap dan met God. Om het met een metafoor van Jezus te zeggen: je hebt als schaapje meer een relatie met de kudde dan met de herder. Of zoals Johannes het in de Bijbel schrijft: je hebt je eerste liefde opgegeven, terwijl je zo

toegewijd je best deed (Openbaring 2:1-7). Ondanks je goede bedoelingen raak je ongemerkt geïnstitutionaliseerd, net als in *Shawshank*. De consequentie hiervan is dat je persoonlijke weerbaarheid en incasseringsvermogen ernstig afneemt naarmate je langer achter je veilige muurtjes blijft zitten. Je geestelijk immuunsysteem wordt niet geprikkeld, waardoor je veel kwetsbaarder bent als de bescherming wegvalt; je hebt niet geleerd zelf over je leven na te denken of keuzes te maken. Dat deden anderen voor jou. Net zoals Red (in *The Shawshank Redemption*) veertig jaar lang toestemming had gevraagd om naar het toilet te gaan, en het dus niet op eigen initiatief kon, zo ben jij niet in staat om geestelijk zelfstandig te functioneren.

Het gemis aan geestelijke kracht en innerlijke weerbaarheid leidt tot emotionele conflicten over details

In de praktijk leidt dat meestal letterlijk tot kinderlijk gedrag. Kleine kinderen kunnen niet zelfstandig keuzes maken, omdat hun geweten zich nog niet heeft ontwikkeld. Volwassenen die geïnstitutionaliseerd zijn, bevinden zich op een vergelijkbaar niveau. Wanneer de veilige muren (waar ze misschien zelf aan hebben meegebouwd) wegvallen, schieten ze in een kinderlijke reflex. De afbrokkeling van de instituten veroorzaakt angst, die meestal met boosheid en ergernis wordt overschreeuwd. Hun persoonlijke betekenis en zekerheid wordt onderuitgehaald! Het gemis aan geestelijke kracht en innerlijke weerbaarheid leidt tot emotionele conflicten over details. Zoals kleine kinderen kunnen huilen en drammen over iets waar ze recht op denken te hebben, zo emotioneel en verbeterd strijden geïnstitutionaliseerde mensen voor dat wat hun aan zekerheden wordt afgenomen. Zo'n strijd is niet gemakkelijk op te lossen. De strijdende partijen zijn er zelf van overtuigd dat ze voor God strijden. Daar helpt geen praten tegen. Het is vergelijkbaar met de baardknipincidenten bij de amish, in oktober 2011. Een afvallige groep amish scheerde toen in hun eigen woongemeenschap in Ohio de baarden en ander hoofdhaar af van andersdenkende amish. Binnen de amish-gemeen-

schap is dat een zware belediging en godslastering, en ernstig geweld was dan ook het gevolg.

Gelukkig én vrij zijn: kan dat?

De echte oplossing, of beter, bevrijding zal dus van buiten de vicieuze cirkel moeten komen. Om effectief te zijn, moet de bevrijding gepaard gaan met *positieve* bevestiging van wie je bent.

Stel je voor dat dit gebeurt, dat je diepgewortelde behoefte aan betekenis en zekerheid van buiten het ruilhandelsysteem zou komen. Dat zou je zowel gelukkig als vrij kunnen maken! Ik zeg je nu: het is de enige uitweg uit de gevangenis. De logische vraag is dan: *Wil je dat wel?* Misschien irriteert deze vraag je, en dat snap ik. Ik begon dit hoofdstuk niet voor niets met de opmerking dat het niet prettig is om mensen bewust te maken van het leven dat ze leiden. De waarheid van hun leven onder ogen zien maakt hen onrustig, en misschien heb jij daar nu ook last van.

Nog even terug naar de *Shawshank*-gevangenis. Andy Dufresne (de enige *onschuldig* veroordeelde daar) laat zich door het regime niet kapotmaken. Hij blijft zijn eigen(wijze) keuzes maken, waarmee hij de corrupte directeur en zijn bewakers tergt en uitdaagt. Zo lukt het hem om, met een oude platenspeler en lp's uit de bibliotheek, muziek van Mozart via de speakers van het geluidssysteem door de hele gevangenis te laten schallen. De leiding grijpt hardhandig in, en Andy verdwijnt een tijdje in de isoleercel.

Wanneer hij daar zijn tijd heeft uitgezeten, schuift hij aan tafel bij zijn maten. Ze zijn benieuwd hoe hij de 'hel van de isoleer' heeft ervaren. "Was het de straf waard?" "De tijd vloog", antwoordt Andy. "Dat bestaat niet in de isoleer", zeggen zijn maten ongelovig. "Daar lijkt een week wel een jaar." Andy hoort het rustig aan en zegt: "Mozart hield mij gezelschap." "Mocht je de grammofoon dan meeneemen?" vragen ze verbaasd. Andy wijst naar zijn hoofd en hart. "De muziek zat hier en hier. Dat is het mooie van muziek. Die kunnen ze je nooit afpakken. Hebben jullie dat nog nooit zo gevoeld?" vraagt hij verbaasd. "Vroeger kon ik best aardig mondharmonica spelen," merkt Red op, "maar ik ben ermee opgehouden. Hier heeft het weinig zin." "Hier zou je juist moeten spelen, om te voorkomen dat je

het vergeet!” reageert Andy. “Wat zou ik moeten vergeten?” vraagt Red. “Dat er plekken op de wereld zijn zonder muren eromheen. Dat er iets is, diep in je binnenste, dat ze je nooit kunnen afpakken. Iets dat alleen van jou is.” “Waar heb je het over?” vraagt Red. “Hoop”, zegt Andy. “Ik heb het over hoop.” “Ik zal je eens wat zeggen”, reageert Red geïrriteerd. “Hoop is levensgevaarlijk. Je kunt er knettergek van worden. In de bajes heb je niks aan hoop. Daar moet je maar aan wennen.” “Net als Brooks Hatlen?” vraagt Andy.

Heb jij nog hoop? Voel jij diep van binnen nog dat verlangen om te kunnen doen wat je altijd al graag wilde? Of ben je ook zo bang, net als Red en miljoenen anderen, om dat droombeeld te koesteren? Heb je de hoop op een vrij leven ook al opgegeven, of droom je er nog weleens van?

Verlangen naar vrijheid

I have a dream.

Dr. Martin Luther King

In hoofdstuk 3 citeerde ik de filosoof Alain de Botton. Hij zegt dat onze statusjacht, de zoektocht naar onze identiteit, te maken heeft met onze samenleving. In het aristocratische tijdperk behoorde je levenslang tot de klasse waarin je werd geboren: de adel, de geestelijkheid of de boerenklasse. Meer smaken waren er niet. Met de opkomst van de democratie lagen alle mogelijkheden opeens open. Je kon je status zelf verdienen. *Je bent wat je presteert*, werd het credo. Ik beschreef dat zo'n maakbaar leven met onbegrensde mogelijkheden aanvankelijk geweldig lijkt, maar dat de schaduwkant is dat je levensgeluk afhankelijk wordt van je prestaties. Je bent verantwoordelijk voor je succes, oké, maar dan ook voor je falen. Presteer je niet of matig, dan ben je niet of minder gelukkig.

In dit hoofdstuk wil ik laten zien dat er een andere manier van leven is. Stel je eens voor dat je de mogelijkheid krijgt om zo'n nieuwe levensstijl te ontwerpen. Dat je aangemoedigd wordt om er eens flink op los te dromen.

Zoals ds. Martin Luther King dat deed, toen hij zich samen met alle andere kleurlingen in het 'blanke' Amerika dagelijks achtergesteld voelde vanwege zijn huidskleur. Hij droomde hartstochtelijk dat er een dag zou komen waarop alle burgers van Amerika – blank en zwart, Jood en niet-Jood, protestant en katholiek, homo en hetero – de oude *negrospiritual* zouden kunnen zingen: *Free at last, free at last, thank God Almighty, we are free at last!* Een samenleving zonder statusverschillen, waarin iedereen gelijk is. Deze wereldberoemde droom en zijn inspirerende speeches hebben veel mensen in beweging gezet en verandering gebracht. De apartheid op basis van ras, kleur,

godsdienst en seksuele geaardheid is afgeschaft, wettelijk in ieder geval. Helaas hebben we zelf nieuwe maatstaven ontwikkeld waaraan we onze eigenwaarde en die van anderen afmeten. Vreemd: alsof we de natuurlijke neiging hebben om van de ene gevangenis in de andere te rollen...

Terug naar de nieuwe, door jou te ontwerpen manier van leven. Wat heb jij nodig om in zo'n wereld echt vrij te kunnen leven? *Think about it...*

Weeën

De conclusie uit de vorige hoofdstukken is deze: je bent pas daadwerkelijk vrij, als je buiten het systeem van ruilhandel om aan je betekenis en zekerheid kunt komen. Bij je natuurlijke geboorte kan de zuurstofvoorziening via de navelstreng ook pas stoppen als een vervangend systeem deze vitale levensfunctie heeft overgenomen. Het feit dat er buiten de baarmoeder genoeg zuurstof is, en dat de net opgestarte ademhaling dat kan opnemen, maakt het mogelijk om het oude systeem van de navelstreng in de prullenbak te gooien. Je hebt het niet meer nodig. Sterker nog, het *kan* niet eens meer functioneren.

Laten we dit lichamelijke verlossingsproces eens vertalen naar je geestelijke bevrijding, de bevrijding van je *spirit*. Spiritualiteit heeft te maken met je denken, maar dan wel met een dieper niveau daarvan. Denk aan termen als nadenken, bedenken, indenken, overdenken, reflecteren, bewust worden, bezinnen, mediteren, inkeren, herinneren. Je bent uitgerust met een beschouwend intellect. In de drukte van je jachtige leven is het vaak moeilijk om deze werkwoorden en dat beschouwend kijken naar je leven in praktijk te brengen. Het grootste deel van je keuzes en interpretaties is dan ook eerder het resultaat van ingesleten gewoontes en automatismen dan van zorgvuldige overwegingen. Je doet, handelt en reageert op basis van bekende en vertrouwde patronen.

Dat geldt net zo goed voor je zelfbeeld. De positieve of negatieve bevestiging die je hebt gehad, heeft zich vaak diep verankerd in je overtuigingen – vooral als die bevestiging al vroeg in je leven is begonnen, vaak is herhaald en ook nog eens is uitgesproken door voor jou belangrijke personen.

Pas als de sneltrein van je leven tot stilstand komt, bijvoorbeeld door nieuwe, onverwachte omstandigheden, kun je genoodzaakt zijn anders of dieper na te denken. Het kan dan opeens tijd zijn voor een nieuwe bril, als je begrijpt wat ik bedoel... Soms word je letterlijk gedwongen tot dieper nadenken, omdat je met twee gebroken benen of een hernia in het ziekenhuis ligt, en weinig anders *kunt* dan nadenken.

Kortom: een dieper, vernieuwend denkproces moet vaak uitgelokt worden. Dat kan door een crisis. Hoe vaak horen we mensen die door een grote crisis zijn gegaan, niet zeggen: 'Heel veel dingen die vanzelfsprekend waren, zijn dat niet meer, en andere dingen die eerst belangrijk leken, zijn nu relatief geworden.'

Een dieper, vernieuwend denkproces moet vaak uitgelokt worden. Dat kan door een crisis

Het kan ook zo zijn dat reflecteren op je leven wordt aangewakkerd door een pakkende uitspraak van bijvoorbeeld Martin Luther King, het voorbeeldige leven van Mahatma Gandhi of door iets dat je leest over Jezus. Iets van buitenaf kan je zomaar inspireren en de start zijn van een grote verandering. De Franse schrijver Antoine de Saint-Exupéry heeft over deze grote verandering ooit in een andere context gezegd:

*Wanneer je een schip wilt bouwen
breng de mensen dan niet bijeen om hout te sjouwen
of het werk voor te bereiden
geef hun geen taken op en deel geen plannen mee
maar leer hun eerst verlangen naar de eindeloze zee.*

Ik noem zo'n crisis, of moment van inspiratie, de weeën van je geestelijk geboorteprocess; mentale gebeurtenissen waar je niet ongemerkt aan voorbij loopt, maar die je aandacht tijdelijk opeisen. Je denkt geconcentreerd na, je wordt boven jezelf uitgetild en het gewone leven

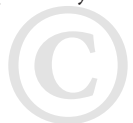
gaat even aan je voorbij. De heftigheid en duur van de crisis bepalen uiteindelijk het verloop van het geestelijk geboorteprocess; wordt het een voorspoedige bevalling, of ben je jarenlang aan het puffen en heb je eerst talloze weeën nodig? Of blijf je tot aan je dood schijnzwanger, en baar je nooit het nieuwe vrije leven?

Geboorte: de paradigmashift

Geboren worden is een definitieve verandering: je gaat van de ene leefomgeving naar de andere. In beide omgevingen is er leven, maar de voorzieningen en voorwaarden zijn totaal verschillend. De verschillen zijn bovendien zo groot, dat een mengvorm niet mogelijk is. Je kunt geen halve geboorte doormaken, hoewel er wel vertraging kan optreden.

In het vorige hoofdstuk omschreef ik de veranderingen die je hart na je geboorte moet ondergaan: de kortebochtconstructie moet worden opgeheven. Als die bypass niet op natuurlijke wijze sluit, ontstaan ademhalingsproblemen en raakt het hart overbelast. Een geboorte brengt altijd een radicale en definitieve verandering van het hart met zich mee. In spirituele termen noemen we dat een paradigmashift. Een paradigma is het referentiekader van waaruit je de werkelijkheid ziet en uitlegt, de bril die je op hebt als je naar de wereld kijkt. Een paradigmashift is dus een diepgaande verandering van zo'n denkkader, een radicaal andere manier van kijken naar en interpreteren van feiten.

Een van de meest aansprekende voorbeelden van een paradigmashift is de omwenteling in de astronomie in de middeleeuwen. Veel middeleeuwse astronomen waren ervan overtuigd dat de aarde het centrum van de kosmos was. Alle planeten – inclusief de zon – draaiden volgens de astronomen van toen om de aarde. Pas toen ze daarin vastliepen omdat bepaalde feiten niet vanuit dit denkkader te verklaren waren, kwam de sterrenkundige Copernicus uiteindelijk met een ander paradigma: planeten, inclusief de aarde, draaien om de zon. Voilà... De theorieën die op het oude paradigma waren gebaseerd, moesten diepgaand herzien worden, of verdwenen in de prullenbak. Recent was er weer een mogelijke paradigmashift wereldnieuws. De wetenschappelijke wereld stond op scherp. Wetenschappers bij

CERN (een onderzoeksinstituut in Genève) hadden mogelijk de relativiteitstheorie van Einstein onderuitgehaald. Bij een proef waarbij ze een deeltje (neutrino) hadden afgeschoten, maten ze een snelheid die groter was dan de snelheid van het licht. Alle natuurkundige theorieën sluiten dat tot op de dag van vandaag uit. Achteraf bleken de meetresultaten niet te kloppen, maar als deze ‘ontdekking’ stand had gehouden, dan had dit een ongekende aardverschuiving in de natuurkunde betekend.

De geestelijke paradigmashift ontstaat door de ontdekking van genade

Het paradigma waar dit boek over gaat, heeft niets te maken met het sterrenstelsel of de snelheid van het licht. Dit boek gaat over de bril waarmee jij naar *jezelf* kijkt; of je vindt dat jij er mag zijn, en wat de zin van jouw leven is, en waar je dat aan ophangt. Van nature ontwikkel je het paradigma dat je status en je identiteit alles te maken hebben met je aardse omstandigheden. Je zintuiglijk waarneembare relaties en prestaties voeden je identiteit en dat bepaalt je levensgeluk. Vanuit dat paradigma is het dus volkomen logisch dat je een leven van ‘voor wat hoort wat’ leidt, zowel in de samenleving als in de religieuze instituten, zoals beschreven in de hoofdstukken 2 tot en met 4. De paradigmashift die ik bedoel, draait om de ontdekking van een totaal andere identiteitsbron dan je zintuiglijk waarneembare relaties en prestaties. Namelijk: de ontdekking dat je een relatie kunt aangaan met een onzichtbare spirituele bron. Wat de overvloedige, onzichtbare zuurstof is voor de longen van een pasgeboren kind, dat kan voor jou de geestelijke ontdekking zijn dat er *meer* dan voldoende identiteitsvoedsel beschikbaar is, afkomstig uit een onzichtbare en onuitputtelijke bron. Die ontdekking zet alles in je zoektocht naar zingeving op de kop. Je denken maakt een doorbraak door. Je zou kunnen stellen dat je een andere, nieuwe geest ontvangt, waardoor je anders leert interpreteren. Feitelijk transformeert je wereldbeeld, omdat je zelfbeeld diepgaand verandert. Je kijkt met nieuwe ogen. Vanuit het nieuwe

paradigma zie je steeds scherper in welke gevangenis je leefde. Zoals een pasgeboren kind huilend zijn eerste ademhalingsoefeningen uitvoert, zo zuig jij onwennig de nieuwe levenslucht na je geestelijke geboorte naar binnen. Je start onwennig een leven in echte vrijheid.

Zuurstof

Oké, de ontdekking van een nieuwe identiteitsbron zal ongetwijfeld je kijk op de wereld en jezelf veranderen, maar is dat nu echt het kernpunt? Nee. De kern is de stuwende kracht *achter* die identiteitsbron: de ontdekking van wat genade is. *Dat* veroorzaakt je nieuwe manier van denken. Genade is de allesveranderende kracht die jou een radicaal ander inzicht geeft in wie jij werkelijk bent, en hoeveel je daadwerkelijk waard bent. Nog nooit eerder was je in aanraking gekomen met zo veel positieve bevestiging.

Maar dat niet alleen. Genade is ook een fundamenteel ander systeem dan het betalingssysteem waar je vóór je verandering aan mee moest werken om aan je betekenis en zekerheid te komen. Genade past niet in een 'voor wat hoort wat'-leven. Die twee matchen net zo goed als water en vuur. Niet te combineren. Genade ontdekken is minstens zo schokkend als ontdekken dat er deeltjes zijn die sneller bewegen dan het licht. Genade staat lijnrecht tegenover hoe jij van nature bent en redeneert. Je was gewend te denken dat alles eerlijk en rechtvaardig zou moeten zijn. Dat hoort namelijk bij ruilhandel. Genade is het dynamiet dat deze gedachte volledig opblaast. Genade is namelijk stuitend oneerlijk en zwaar onrechtvaardig. Genade kun je omschrijven als 'onverdiende goedheid'. Dus je ontvangt 'goedheid' (een diepe bevestiging van wie je bent), maar je hebt het NIET verdiend! Sterker nog, als jij eerlijk en rechtvaardig langs de meetlat gelegd was, dan had je misschien wel straf verdiend.

Genade 'werkt' niet op die manier. Leven van genade betekent dat jij altijd van waarde bent en blijft, ongeacht je tegenprestaties. Jouw functioneren, handelen, motieven hebben geen enkele invloed op de functie en kracht van genade. Succesvolle prestaties, dramatisch falen, perfecte lichamelijke kenmerken, weezinwekkende handicaps, een warme betrokken hartsgesteldheid of een verbitterd haatdragend hart – het heeft allemaal geen enkel effect op genade. Genade

is onvoorwaardelijke liefde. Geen enkele eis of voorwaarde kan je verhinderen om je identiteit te laten vervullen door deze genade. Je status is onaantastbaar. Wie leeft volgens de wetten van de ruilhandel, ziet genade als pertinente waanzin.

Leven van genade betekent dat jij altijd van waarde bent en blijft, ongeacht je tegenprestaties

Genade is zo overweldigend anders dan wat je gewend bent, het spot zo heftig met alle natuurwetten en verandert je zelfbeeld zo intens, dat je wel aanvoelt dat het ontdekken van genade geen theoretische kwestie is. Het is niet het resultaat van een verstandelijk redeneren. Genade is geen theoretisch model dat je kunt bestuderen en waarmee je het eens of oneens kunt zijn. Dan hebben we het over 'goedkope genade', zoals de Duitse theoloog Dietrich Bonhoeffer het ooit noemde; genade als een theorie die je leven niet beïnvloedt, laat staan op zijn kop gooit.

Je zou dat kunnen vergelijken met een ongeborn tweeling die in de baarmoeder heftig discussieert (gebruik even je fantasie) over het nut en de werking van de ademhaling. Ze praten dan over een lichaamsfunctie die ze in aanleg wel met zich meedragen, maar nog niet hebben ervaren. Het ene kind roept dat je bij het ademen goed je best moet doen om heel secuur in en uit te ademen. "Anders ga je dood!" "Welnee," zegt de ander, "ademhalen is zo onbelangrijk dat je gerust voor altijd je adem kunt inhouden zonder dat je doodgaat." Vanuit hun 'gevangenis' kunnen ze verstandelijk van alles roepen over ademhalen, omdat ze nog nooit daadwerkelijk een hap adem hebben genomen.

Wat zullen deze ruziënde kinderen verrast zijn wanneer ze uit hun baarmoeder geperst worden, en voor het eerst aan den lijve ontdekken wat ademhalen *echt* is! Beiden ontdekken de dwaasheid van hun theoretische meningen. Het kind dat zo secuur wilde in- en uitademen, ontdekt dat dit tot hyperventilatie kan leiden. Het kind dat juist dacht zijn adem wel voor altijd te kunnen inhouden, merkt dat

dit slechts maximaal een paar minuten lukt. Hun nieuwe leefwereld (paradigmashift) veranderde alles.

Op eenzelfde manier moet je genade doorleven, en moet genade je hart en ziel doorboren, voordat je de krachtige werking ervan kunt toepassen in je leven.

Om tot die doorleving te komen, spelen nog een aantal andere aspecten een belangrijke rol.

Ademhalen

Die twee ongeboren kinderen konden in de baarmoeder onbelemmerd allerlei gedachten uitwisselen over het fenomeen ademhalen. Maar hun ademhaling werd pas een feit toen hun longblaasjes voor het eerst in contact kwamen met de zuurstof buiten de baarmoeder. Longen en zuurstof zijn namelijk perfect op elkaar afgestemd, maar dat wordt pas merkbaar als ze met elkaar in contact komen.

Zo'n perfecte match is ook mogelijk tussen jouw identiteit en genade. Ook hiervoor geldt: er moet eerst een relatie ontstaan tussen deze twee om daadwerkelijk tot een match te komen. Je identiteit verandert pas van binnenuit, als jij je verbonden weet met de bron van de genade. Dat kan door jezelf met die bron te identificeren en vereenzelvigen. Om die diepgaande identificatie te laten plaatsvinden, moet die bron aan een aantal eigenschappen voldoen.

1. De bron van genade moet veilig en betrouwbaar zijn.

Je identiteit is zo gevoelig, dat jij je niet zomaar overgeeft aan 'de eerste de beste' identiteitsvoorzieners. Logisch, want met het laten voeden van je identiteit maak jij je afhankelijk van de voedingsbron. Je beschikt over een soort ingebouwd controlemechanisme waardoor je aanvankelijk een veilige afstand bewaart voordat jij de aangeboden betekenis en zekerheid als betrouwbaar gaat ervaren. Vergelijk het met je reukvermogen. Ruiken is een belangrijk onderdeel van eten en drinken. Door aan je eten of drinken te snuffelen, geniet je er niet alleen meer van (vaak wordt het ruiken verward met je smaakvermogen), maar het beschermt je ook tegen bedorven voedsel. Als je ooit aan een pak melk hebt geroken dat een week over de datum is, of aan rotte vis, dan zegt je neus: nou nee, gooi maar weg. Ben je ooit ziek

geweest door bedorven voedsel, dan kun je nog jaren last houden van die geur, en is alleen het ruiken ervan al voldoende om weer onpasselijk te worden.

Op zo'n zelfde manier werkt de bescherming van je identiteit. Je snuffelt (figuurlijk) eerst aan de geur die iemand verspreidt voordat je hem je vertrouwen geeft. De ervaringen die je in je leven hebt opgedaan, beïnvloeden dat controlemechanisme sterk. Je zult niet zomaar iedereen vertrouwen die met de mooiste beloften altijd garant voor jou wil staan.

Je ex beloofde jou ook eeuwige trouw, maar de praktijk was toch een stukje weerbarstiger.

Je startte een bedrijf met een goede vriend, jullie maakten bakken winst, en na een paar jaar ontdekte je opeens dat je vriend rommelde met de administratie, en dat er tienduizenden euro's aan winst naar zijn privérekening zijn gesluisd.

Als je vaak bent beschadigd in wie je bent, dan maakt dat je waarschijnlijk heel gevoelig en wantrouwend ten opzichte van nieuwe identiteitsbronnen.

(Overigens speelt geur letterlijk een belangrijke rol bij jonge baby's. Bij de herkenning en hechting tussen kind en ouders heeft geur een belangrijke functie.)

2. De bron van genade moet autoriteit hebben.

Iedereen kan zeggen dat jij van waarde of belangrijk bent, maar natuurlijk maakt het voor jou erg veel uit *wie* dat zegt. Het moet iemand zijn die weet waar hij het over heeft. Iemand die juist kan oordelen, zodat hij in staat is te bepalen wanneer iemand van waarde is. Tegelijk moet het iemand zijn die jou door en door kent, van binnen en buiten, zodat hij zuiver kan oordelen. Iemand voor wie je geen verstoppertje kunt spelen, en bij wie jij je niet anders hoeft voor te doen. Diegene ziet dus al jouw rottigheid, maar laat je ondanks dat niet vallen. Omdat je zo gewend bent aan het systeem van ruilhandel, is de kans groot dat je nu gaat twijfelen: iemand die mij accepteert, *ondanks* al mijn rottigheid, terwijl ik niets terug kan doen? *No way*. Onmogelijk. Dan zal het verhaal van genade vast ook niet kloppen...

Kortom, jij moet je bron van genade eerst autoriteit geven voordat je van referentiekader kunt veranderen. Je moet je geestelijk laten overtuigen.

Als je vaak bent beschadigd in wie je bent, dan maakt dat je waarschijnlijk heel gevoelig en wantrouwend ten opzichte van nieuwe identiteitsbronnen

3. *De relatie moet wederkerig zijn.*

In het geestelijk proces van identificatie is het belangrijk dat er uitwisseling is. Daarmee bedoel ik geen ruilhandel inclusief harde voorwaarden, maar een voortdurende harmonieuze samenhang tussen geven en ontvangen. Net als in de ademhaling, waarin zuurstof wordt uitgewisseld tegen koolzuur. Bevestiging van je identiteit is niet alleen een kwestie van ontvangen, er komt ook een verlangen tot geven bij. Wanneer de bron van genade in staat is om (iets van) jou te ontvangen, werkt dat bevestigend voor jezelf. Heb je kinderen, of ga je veel met hen om, dan weet je uit ervaring wat ik bedoel.

Deze drie eigenschappen vragen dus om een diepgaand kennen en vertrouwen van de bron van genade. Een nieuwe bril waarmee je naar de werkelijkheid kijkt, vereist het opbouwen van een persoonlijke en intieme relatie met de nieuwe bron van jouw identiteit.

Navelstreng doorknippen

Jouw wereldbeeld (paradigma) is de vrucht van je eigen denken. Wat jij denkt, is ongetwijfeld sterk beïnvloed door anderen die jou daarbij hielpen, gevraagd of ongevraagd. Anders gezegd: innerlijke overtuigingen zijn vaak ontstaan door ervaringen die we oké of juist niet oké hebben bevonden. Het veranderen of inwisselen van die waarheden of overtuigingen vraagt dus om een soort geestelijk aannemen van een andere waarheid.

Bij het aanvaarden van een bron van genade gaat het over een waarheid die je niet zintuiglijk kunt waarnemen. Je kunt vooraf niet feite-

lijk analyseren waar je voor kiest en wat je precies te wachten staat. Er is ook geen empirisch bewijs dat deze bron bestaat. Je hebt een innerlijke overtuiging nodig: geloof! Geloven gaat niet samen met feitelijke bewijsvoering. Het veelgebruikte gezegde 'Eerst zien, dan geloven' is dan ook onjuist. Als je iets zintuiglijk kunt waarnemen, is geloven overbodig.

De mooiste en eerlijkste definitie van geloven, vind ik deze:

Het geloof nu is de zekerheid der dingen, die men hoopt, en het bewijs der dingen, die men niet ziet.

Hebreeën 11:1

Bij geloven moet jij je dus overgeven aan een waarheid die je niet vooraf kunt bewijzen. Het is een sprong in het diepe, een *quantum leap*.

In onze metafoor van de geboorte wordt die innerlijke overtuiging gesymboliseerd door het daadwerkelijk geboren worden, en het doorknippen van de navelstreng. Je kon als baby vanuit de baarmoeder niet eerst even testen of die onbekende buitenwereld wel echt zo vrij en veilig is. Je geboorte was een proces waarin je krachtig richting dat vrije leven werd geduwd. Toen je volgroeid genoeg was om het nieuwe leven aan te kunnen, spande alles in het moederlichaam zich in om jou eruit te persen. *A point of no return*.

Zo werkt dat min of meer ook in je geestelijk veranderingsproces. Je raakt diep van binnen overtuigd van een andere waarheid, en daar begint die zijn krachtige werk te doen. Je spirituele ontdekkingen groeien uit tot een omvangrijke vrucht in jou, die via de nodige weeën geboren moet worden. Het is een mystieke dans tussen ontvangen en je eraan overgeven; tussen het nieuwe ontvangen, en het oude loslaten. Vergelijk het maar weer met de weeën bij een geboorte: samentrekking (contractie) en ontspanning. Een 'pompende' eenrichtingsbeweging.

Misschien is er zelfs één specifiek moment waarop je tot die radicale keus van overgave komt. Een onmiskenbaar moment van wedergeboorte. De schaar gaat erin, en je wordt definitief verlost van die beklemmende navelstreng. Het enige dat je uiteindelijk nog herinnert

aan je oude gevangenisleven, is je navel. Het onuitwisbare bewijs van je oude leventje. Maar nu ben je vrij!

Wat is die bron?

Bestaat er zo'n bron van genade die zonder transactionaliteit functioneert? Want zo niet, dan heb je ook niks aan een prachtig verhaal van bevrijding uit de gevangenis. Het zal je inmiddels niet verbazen dat ik er sterk van overtuigd ben dat die bron bestaat. Juist doordat ik ontdekt heb hoe onze identiteit 'werkt' en wat onze identiteit nodig heeft, kan ik concluderen dat de God die beschreven wordt in de Bijbel, die bron van genade is.

Tot die conclusie was ik dus niet gekomen door de Bijbel te lezen of de inhoud ervan te kennen. Mijn bijbelkennis had me hoogstens religieus gemaakt. Met mijn verstand kende ik de bijbelse boodschap op mijn duimpje, maar dat liet mijn praktische leven verder onberoerd. De theorie van genade kende ik, maar in de praktijk vertoonde ik alle religieuze gedragingen die ik in de vorige hoofdstukken als voorbeeld gebruikte. Mijn theoretische geloof in God was transactioneel. Gebonden. Onvrij.

Toen ik via een stevige crisis in mijn eigen leven ontdekte wat ten diepste mijn behoeften waren achter al mijn drukke activiteiten en verwoede pogingen (zowel maatschappelijk als religieus), ging het verhaal van de Bijbel eindelijk echt voor mij leven, al had ik het verhaal al talloze keren gelezen. Zo uniek is dit proces trouwens absoluut niet. De grote reformator Maarten Luther maakte iets vergelijkbaars mee. Hij leidde een extreem religieus leven, en zocht onrustig naar diepe bevestiging en rust voor zijn ziel. Die vond hij pas toen hij de kern van het bijbelverhaal ontdekte; toen hij begreep waarom het verhaal van de Bijbel 'evangelie' (= goed nieuws) wordt genoemd. Luther zag in dat je ontzettend veel over God kunt zeggen, maar dat één aspect daar met kop en schouders bovenuit steekt: *dat God genadig is*. Dát maakt het verhaal van de Bijbel tot goed wereldnieuws.

Miroslav Volf zegt het in zijn boek *Allah* zo:

Luther geloofde dat het niet voldoende is om te weten dat God de eeuwige en rechtvaardige schepper is aan wie wij gehoorzaamheid

verschuldigd zijn. Wie God als zodanig aanbidt en gehoorzaamt, 'aanbidt en gehoorzaamt nog niet de echte God'. Wie alleen dit van God weet, zo oordeelde hij, komt zelfs niet in de buurt van dat wat het allerbelangrijkste is, namelijk de meest diepe diepten van zijn vaderlijke hart en zijn zuivere, onuitsprekelijke liefde. Gods onvoorwaardelijke liefde voor de mensheid, die te zien is in het feit dat Christus de zonde van de wereld droeg, is de meest veelzeggende uiting van Gods diepste wezen.

Voor Luther stond vast dat als mensen Gods genade moeten verkrijgen door 'hun werken, hun strenge manier van leven en hun eigen heiligheid', ze God niet kennen, want Gods genade is een volledig gratis geschenk en op geen enkele manier een beloning. Wie zelfs maar het kleinste stukje van Gods genade wil verdienen, die doet Gods eer tekort en belastert Gods naam.

Waarom is God de beste bron van jouw identiteit?

Dat God genadig is, maakt hem tot de beste identiteitsbron om jou uit je 'voor wat hoort wat'-gevangenis te bevrijden. Maar er zijn nog twee kenmerken van God die dit onderstrepen.

God wil graag je Vader zijn! Hoe bevestigend is dat?!

1. God wil jouw Vader zijn.

Ik schreef al dat genade geen theoretisch verhaal kan blijven, wil die relevant in jouw leven worden. Dus: hoe ontdoen we genade van dat theoretische jasje? Dat kan door genade te leren ervaren via een *ontmoeting*. Gods genade kun je alleen maar ontvangen door een persoonlijke relatie met hem te hebben, door wederzijdse identificatie. Net zoals voedsel alleen maar tot zijn recht komt als het in je spijsverteringskanaal terechtkomt (van het kijken naar een maaltijd wordt je honger niet gestild), zo kan genade alleen maar functioneren als die jouw identiteit raakt.

De route naar jouw identiteit verloopt via relaties. Wat je slokdarm is voor je voedsel, zijn je relaties voor je identiteit. Met de God van de

Bijbel een relatie aangaan en je met hem identificeren, blijkt uitstekend mogelijk te zijn, omdat deze God zich bekendmaakt als je Vader. God biedt je een Vader-kindrelatie aan, hij wil graag je Vader zijn! Hoe bevestigend is dat?!

Erg bevestigend, want van alle rollen die identificatiefiguren kunnen hebben, is de 'vaderrol' uniek. Beide ouders hebben een grote invloed op je ontwikkeling als relationeel wezen. Bij je geboorte ben je namelijk totaal afhankelijk van hen. Je zelfredzaamheid is nul. Vanzelfsprekend is de moederpositie daarin markant en essentieel. Het schijnt dat vooral in de eerste vier jaar de band tussen moeder en kind de belangrijkste is. Daarna wordt de identificatie met de vader doorslaggevend belangrijk.

In de Bijbel wordt de unieke positie van de man of vader geregeld benadrukt. Helaas heeft dat vaak geleid tot allerlei misleidende ideeën over de positie van mannen en vrouwen. Unieke verschillen worden bijna altijd uitgelegd als verschillen in gelijkwaardigheid. In die gevallen wordt vrouwen ten onrechte een minderwaardiger positie toebedeeld dan mannen, met name in religieuze systemen. Ik ben het daar niet mee eens. Wat mij betreft zijn de unieke posities van de vader en de moeder niet gelijksoortig, maar zeker wel gelijkwaardig. De moederrol geeft je een thuiservaring.

De vaderrol is vooral gericht op bevestiging, zekerheid, bekrachtiging, eer, trots, ontplooiing, bemoediging en bezieling. Door je vader krijg je de kracht om je weg te vinden in het leven. Om het in bijbelse woorden uit te drukken: van je vader ontvang je de zegen. Zegen is een equivalent van het woord 'benedictie'. Dat betekent letterlijk: goede (bene) woorden spreken (dictie). Van je vader verlang je vooral dat hij goede woorden over je spreekt. Als dat het geval is, groeit je zelfbeeld en eigenwaarde enorm. Aandacht, bevestiging en onvoorwaardelijke liefde van je vader ontvangen zijn het beste identiteitsvoedsel dat je op aarde kunt krijgen. Vaders 'maken' hun zoons tot mannen, en hun dochters tot vrouwen.

De destructieve gevolgen van een afwezige vader zijn dan ook enorm ingrijpend. In het volgende hoofdstuk kom ik daar nog op terug, en laat ik zien dat een beschadigde vaderrelatie bovendien een grote blokkade is voor je overgave aan God.

God laat zich aan jou dus niet als een onpersoonlijke bron van genade zien, nee, hij komt naar je toe als je Vader! Twee bijbelteksten die iets van die intieme band tussen God en jou laten zien:

Wie [Jezus] wel ontvingen en in zijn naam geloven, heeft hij het voorrecht gegeven om kinderen van God te worden. Zij zijn niet op natuurlijke wijze geboren, niet uit lichamelijk verlangen of uit de wil van een man, maar uit God.

Johannes 1:12-13

Allen die door de Geest van God worden geleid, zijn kinderen van God. U hebt de Geest niet ontvangen om opnieuw als slaven in angst te leven, u hebt de Geest ontvangen om Gods kinderen te zijn en om hem te kunnen aanroepen met 'Abba, Vader'. De Geest zelf verzekert onze geest dat wij Gods kinderen zijn.

Romeinen 8:14-16

Het woord 'Abba' laat zien hoe intiem God zich met jou wil verbinden. Wanneer je ooit een reisje naar Israël maakt, kun je daar de kinderen op straat hun vader horen aanspreken met 'Abba'. Een heel gewoon dagelijks woord voor de waardevolle relatie tussen vader en kind.

2. God identificeert zich volledig met jou.

God schenkt jou genade, en wil je gratis en voor niets bevrijden uit je gevangenis. Bovendien wil hij je Vader zijn. *Meer dan genoeg!* zou je denken. Toch is er nóg een aspect waarmee ik wil laten zien dat God de ideale identiteitsbron is om je te verlossen uit je 'voor wat hoort wat'-gevangenis. Deze laatste reden maakt God onnavolgbaar en onoverwinnelijk voor alles en iedereen die mee wil dingen naar jouw vertrouwen. Als deze derde reden echt bij je binnenkomt, wil je niets liever dan je helemaal overgeven aan deze God.

Hier komt-ie: God identificeert zich totaal en volledig met jou! Voor hem ben jij alles! Jij bent zijn oogappel. Alles wat jij in je leventje mee maakt, ziet hij, en gaat hem aan het hart. Jij bent voor hem prioriteit nummer 1. Alles, echt alles wat nodig is om jou daadwerkelijk en blijvend gelukkig te maken, wil hij mogelijk maken. Zijn liefde voor jou

zet hem aan tot het maximale, en zo overtreft God dan ook de meest verregaande en intiemste relaties op aarde.

Natuurlijk identificeren aardse vaders en moeders zich – als het goed is – ook dusdanig sterk met hun kinderen dat ze wel drie keer rond de aarde zouden willen lopen om hen gelukkig te maken. Mijn eigen vader en moeder wilden, als dat had gekund, maar wat graag mijn nierziekte overnemen, zodat ik niet een groot deel van mijn kindertijd in het ziekenhuis had doorgebracht. Zo zijn ouders. Hun kinderen zijn hun alles. Kinderen hebben onbedoeld grote invloed op de identiteit van hun ouders. Later gaat je huwelijkspartner die rol van ‘identiteitsbeïnvloeder’ spelen. Wanneer het ‘ja-woord’ klinkt, doen de gehuwden elkaar verregaande toezeggingen. In voor- en tegenspoed, rijkdom en armoede, gezondheid en ziekte... Ze willen zich volledig met de ander identificeren, zo veel mogelijk één worden.

Hoe mooi en waardevol deze relaties met kinderen en partners ook zijn, God stijgt er met zijn karakter ver bovenuit. De identificatie tussen mensen onderling bevat meestal toch nog een vorm van eigenbelang. Je houdt intens van iemand, maar tegelijk heb jij diegene ook nodig; je eigen geluk of zekerheid ligt voor een deel in handen van die ander. Zo werkt het niet bij God. Zijn liefde voor jou kent geen spoorje eigenbelang. Hij is volledig gericht op jou. Hij heeft jou niet per se nodig voor zichzelf. De enige reden dat God jouw Vader wil worden, is omdat hij dat ook echt *is*, en daarom van je houdt. De vraag is of jij zijn kind wil zijn.

Alles, echt alles wat nodig is om jou daadwerkelijk en blijvend gelukkig te maken, wil God mogelijk maken

Deze goddelijke hartsgesteldheid is goed zichtbaar in het leven van Jezus, dé hoofdrolspeler in het bijbelse verhaal. Aan hem, Jezus Christus, hebben christenen hun titel ‘christen’ te danken. In de persoon Jezus laat God zich van zijn meest magistrale kant zien. Zijn identificatie met jou ging zo extreem ver, dat hij het onrecht dat jij hem hebt aangedaan van jou wil overnemen. Dus: God is het slachtoffer

van jouw onrecht en hij kiest er zelf voor om daarvoor de straf (die jij verdient) te dragen!

Zijn motief is opnieuw hetzelfde: liefde. Hij doet dit omdat hij van je houdt! En let op, dat doet hij niet op een gemakzuchtige ‘Weet je wat? Ik betaal wel, laat maar zitten’-manier. Alsof hij jouw onrecht wel door de vingers kan zien. Nee, God is naast honderd procent liefde ook nog eens honderd procent rechtvaardig. Zijn rechtvaardigheid kan niet tegelijk bestaan met onrecht, die zijn als water en vuur, en daarom moet het onrecht betaald gezet worden. Zo werkt rechtvaardigheid. Er is een offer nodig. Er moet bloed vloeien. Zo ver gaat Jezus voor jou. (Ik werk dit niet verder uit in dit boek; over Jezus’ leven en het belang van zijn offer zijn meer dan genoeg andere boeken beschikbaar.)

De hele Bijbel (en vooral het Nieuwe Testament) staat vol met getuigenissen van deze extreme identificatie van God met jou. Twee voorbeelden:

Toen wij nog hulpeloos waren is Christus immers voor ons, die op dat moment nog schuldig waren, gestorven. Er is bijna niemand die voor een rechtvaardig mens wil sterven; slecht een enkeling durft voor een goed mens zijn leven te geven. Maar God bewees ons zijn liefde doordat Christus voor ons gestorven is toen wij nog zondaars waren.

Romeinen 5:6-8

Hij [Jezus] die de gestalte van God had, hield zijn gelijkheid aan God niet vast, maar deed er afstand van. Hij nam de gestalte aan van een slaaf en werd gelijk aan een mens. En als mens verschenen, heeft hij zich vernederd en werd gehoorzaam tot in de dood – de dood aan het kruis.

Filippenzen 2:6-8

Nog één keer de drie redenen waarom ik de overtuiging heb dat je voor je identiteitsbehoefte geen betere bron kunt vinden dan de God over wie de Bijbel spreekt:

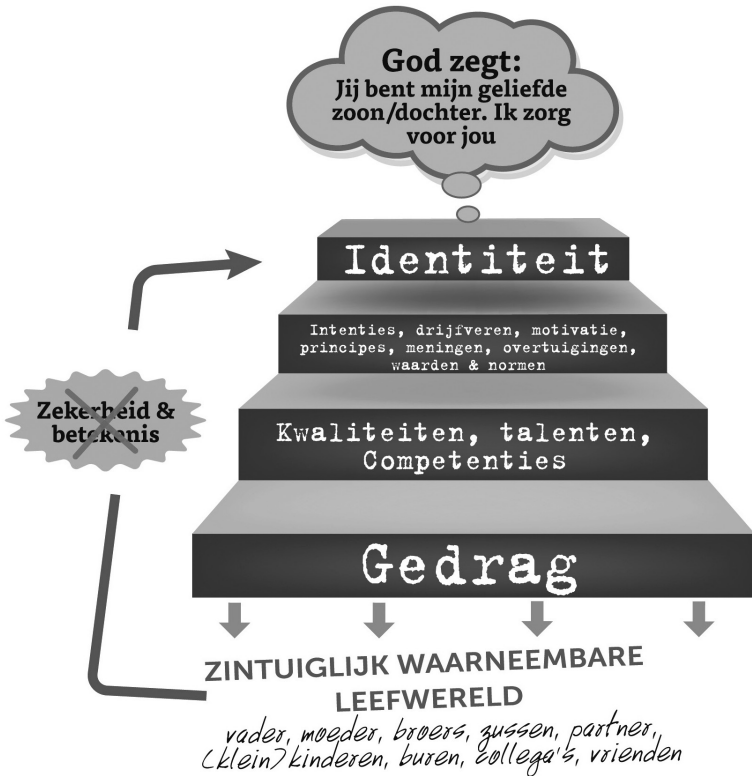
1. Hij schenkt je genade en bevrijdt je;
2. Hij wil je Vader zijn;
3. Hij identificeert zich volledig met jou.

Ik hoop dat je inmiddels steeds beter begrijpt dat het leven vanuit zo'n identiteitsbron er totaal anders gaat uitzien dan het 'voor wat hoort wat'-leven dat je van nature gewend bent.

Leven na de genadeklap

Meer over hoe dat nieuwe leven er praktisch uitziet, lees je in hoofdstuk 7. Eerst blikken we nog kort terug op het modelletje van hoofdstuk 1, waarin ik de hachelijke onderneming aandurfde om het immens complexe mensenleven schematisch weer te geven. (Hopelijk vind je, nu je meer dan de helft van het boek hebt gelezen, dat schemaatje al een stuk nuttiger dan aan het begin.) We voegen nu een essentieel element toe: genade. Hiernaast zie je schematisch weergegeven hoe een mensenleven eruitziet wanneer hij van genade leeft. Een modelletje van het leven ná de genadeklap.

Zie je wat er gebeurt in het plaatje? Je identiteitsvoedsel komt rechtstreeks binnen in je identiteit. Je gedrag (niveau 1), je competenties (niveau 2) en je persoonlijke drijfveren (niveau 3) zitten er niet meer als blokkade tussen. Je gedrag, je wilskracht, je falen of succes (ook in moreel opzicht!) zijn niet in staat Gods liefde voor jou groter of kleiner te maken. Gods liefde voor jou is onvoorwaardelijk. Je zit niet meer gevangen in een transactioneel leven, maar je bent vrij in Jezus Christus. Je bent getransformeerd. Je bent onvoorwaardelijk geliefd, en op je identiteitskaart staat voortaan onuitwisbaar: *geliefd kind van de Vader*.

In het nu volgende hoofdstuk probeer ik te analyseren waarom zo veel mensen zich niet kunnen overgeven aan dit nieuwe leven. Welke blokkades staan in de weg? Waarom houden ze liever vast aan hun oude manier van leven?

Weeënremmers

Als ik wanhoop, denk ik eraan dat in de geschiedenis waarheid en liefde altijd hebben gezegevierd. Er zijn tirannen geweest en een tijd lijken ze onoverwinnelijk, maar uiteindelijk komen ze ten val.

Mahatma Gandhi

Ik hoop dat het verhaal over een vrij leven je aansprak. Dat het je hoop geeft, en je verlangen naar zo'n vrij leven steeds sterker aanwakkert. Ik wens dat je langzamerhand gemotiveerd raakt om je dat nieuwe leven eigen te maken.

Die motivatie heb je ook wel nodig, denk ik, want je vrijheid ligt niet achteloos voor het grijpen. Heb je weleens een zware bevalling van dichtbij meegemaakt? Of een vlinder gezien die worstelt om uit z'n cocon te komen? Dan weet je een beetje wat ik bedoel. Je vrijheid tegemoet gaan is een moeilijke en zware strijd. Eerder een achtbaan dan een glijbaan. Bloed, zweet en tranen. Vallen en opstaan. Ondanks de onvermijdelijke angst, onzekerheid, twijfel, wanhoop of paniek stug doorgaan. Worstelen, en uiteindelijk bovenkomen. Het gevecht is honderd procent geestelijk, zoals ik eerder schreef. De strijd is een spirituele zoektocht naar een andere waarheid over jezelf en over je leven.

Een strijd betekent knokken. Op de route naar een leven van genade, in echte vrijheid, kom je dan ook veel krachten tegen die angst en pijn kunnen veroorzaken. Noem het gerust baringspijn, die we het liefst willen voorkomen. Een probaat middel daartegen zijn weeënremmers. Ze manifesteren zich op allerlei manieren en kunnen er steeds weer anders uitzien. We herkennen weeënremmers lang niet altijd, maar feitelijk zijn het blokkades op de weg naar een vrij leven. Ze voorkomen je geestelijke (weder)geboorte. Allereerst moeten we de weeënremmers leren herkennen, om ze vervolgens onschadelijk

te maken. Dat kan een stevige onrust opleveren, want we gaan de baringspijn liever uit de weg. Een begrijpelijke houding, maar: zonder weeën geen geboorte. Hoe pijnlijk het ook kan zijn, de weeën zijn onmisbaar. Het meest sprekende voorbeeld van de nuttige functie van het ondergaan van weeën, vind ik de bevrijding van een vlinder uit zijn cocon. Het is voor jou als toeschouwer een koud kunstje om zo'n wanhopig worstelend vlindertje even te helpen, wanneer hij probeert zich door dat veel te kleine gaatje in zijn cocon naar buiten te persen. Met gemak en zonder directe schade kun je het coconnetje van hem afpellen, zodat hij meteen bevrijd is. Hoe liefdevol je motief ook was en hoe vlindervriendelijk dat er ook uitziet, je hebt met je hulp een regelrecht drama veroorzaakt. Je hebt de vlinder levenslang vleugellam gemaakt. Wat jij inschatte als een moeizame, overbodige worsteling, was een cruciale stap om 'vrij als een vlinder' te kunnen vliegen.

Dat zit zo: tijdens het benauwende uit-de-cocon-wringen vullen de vleugels zich met lichaamsvloeistof. Dat heeft de vlinder nodig om zijn vleugels te gebruiken en zijn lichaamsgewicht te kunnen dragen. Laat dit voorbeeld uit de natuur je motiveren tijdens je zware tocht naar je vrijheid.

Disclaimer

De opvallendste en meest voorkomende weerstanden ga ik in dit hoofdstuk bij langs, zodat je ze leert herkennen en weet welke druk jij eventueel te ondergaan en te overwinnen hebt. Voordat ik dat doe, eerst een dikke *disclaimer*: ik hoop dat je inmiddels beseft dat ik dit boek – en dus ook dit hoofdstuk – niet als (spiritueel) handboek heb geschreven. Ik pretendeer niet volledig te zijn met de weerstanden die ik beschrijf en ik ga ook geen adviezen geven hoe je deze tegenkrachten afdoende kunt doorworstelen. Daarmee zou ik geen recht doen aan de omvang en de onvoorstelbare krachten die sommige weerstanden misschien op jou uitoefenen, en ik zou zeker geen recht doen aan je persoonlijke situatie. Ieder geboorteproces is nu eenmaal uniek en eist een persoonlijke aanpak en individuele aandacht.

Daarom: verwacht geen algemeen geldende stappenplannen die gegarandeerd tot succes leiden, of therapeutische handvatten die weten-

schappelijk zijn onderbouwd. Ik wil je hooguit een duwtje in de richting van echte vrijheid geven, en je bemoedigen om naar die vrijheid te verlangen. Ik hoop dat je er al stiekem van begint te dromen, en mede dankzij dit hoofdstuk steeds scherper gaat zien wat jou nu eigenlijk nog tegenhoudt. Ik heb er vertrouwen in dat je geestelijke reis daarmee geholpen kan zijn. Je bent al heel ver als je de reis durft te starten. Klaar voor vertrek? *Fasten your seatbelt!* Hier komen de weeënremmers, die soms ware tirannen kunnen zijn op je weg naar de vrijheid.

Verwacht geen algemeen geldende stappenplannen die gegarandeerd tot succes leiden, of therapeutische handvatten die wetenschappelijk zijn onderbouwd

Weeënremmer 1: Een (te) druk leven

Je dagelijks leven kan gevuld zijn met een aaneenschakeling van impulsen die onafgebroken je aandacht vragen. Onze westerse leefwereld is vol van beelden en geluiden die je kunnen afleiden van een bewustwording van je innerlijke leven. Televisie, internet, telefoon, smartphone, tablet – het welbekende, steeds langer wordende rijtje. Daarentegen is reflecteren op wie je bent, en op wie of wat jouw identiteit bepaalt, niet iets dat je tijdens het koken even kunt doen. Het vraagt tijd, ruimte en rust. Voor veel mensen houdt het daar al op, het is een te groot offer. Ze laten hun agenda standaard zo vol lopen, dat er geen tijd overblijft om zich in alle rust terug te trekken uit hun leven vol verplichtingen.

Ik heb dit zelf van dichtbij meegemaakt. Ongeveer vier jaar geleden kreeg ik een prachtige locatie ter beschikking om daar mijn persoonlijke droom te verwezenlijken: een retraitecentrum. Mijn verlangen voor zo'n plek was gegroeid door mijn eigen veranderingsproces, plus de nood die ik bij zo veel anderen bemerkte. Nadat ik deze stilteplek drie jaar intensief gepromoot had, heb ik de bestemming gewijzigd. Het aantal bezoekers bleef namelijk ver achter bij wat ik hoopte. Overigens reageerden enorm veel mensen heel positief op het idee van een retraitecentrum. De reactie die ik het meest hoorde, was: 'Gewel-

dig, die retraits! Dat zou ik ook eens moeten doen.' Als ik hen vervolgens uitnodigde, waren de reacties bijna unaniem: 'Ik heb helaas geen tijd.'

De zuigkracht van de cultuur waarin we leven is enorm sterk. Met name jongeren hebben hier erg last van. In 2010 was 'infobesitas' de trend onder jongeren. Het wordt inmiddels gezien als officiële ziekte, met als klachten vermoeidheid, ernstig slaapttekort en concentratieproblemen. De oorzaak is een overvloed aan (vooral digitale) informatie en de angst om iets te missen en er daardoor niet meer bij te horen. Het idee dat ze even zijn afgesloten van de digitale wereld kan hen bijna panisch maken, zoals ook Els van Dijk betoogt in haar boekje *De hunkerende generatie*.

Het vraagt een moedig en daadkrachtig besluit van je om je drukke leventje tijdelijk stil te zetten. Jij zult een van de weinigen zijn die opeens besluiten even niet meer te luisteren naar al die verleidelijke stemmen die je kunnen afhouden van meer inzicht in jezelf. Laat het mythologische verhaal van Homerus over Odysseus en de sirenen je dan inspireren.

De sirenen waren halfgodinnen die zulke mooie en verleidelijke liederen zongen, dat zeevaarders ernaartoe werden getrokken, waardoor hun schepen stuksloegen op de rotsen. Odysseus, die deze sirenen ook moest passeren, gaf opdracht aan zijn bemanning om hem vast te binden aan de mast, zodat hij het schip niet meer kon besturen. Als extra beveiliging gebood hij zijn mannen dat ze hem niet mochten losmaken als hij begon te schreeuwen; dan moesten ze hem juist nog steviger aan de mast vastbinden. Alle bemanningsleden moesten vervolgens hun eigen oren dichtstoppen met bijenwas, zodat ze het gezang van de sirenen niet konden horen. Alleen door deze extreme beschermingsmaatregelen was Odysseus in staat een schipbreuk te voorkomen.

Vraag jezelf eens serieus af welke maatregelen jij nodig hebt om al die verleidelijke stemmen tijdelijk onhoorbaar te maken.

Weeënremmer 2: Je blijft vasthouden aan allerlei schijnzekerheden

Deze weeënonderdrukker ervaar je vooral als je leventje redelijk voorspoedig en gelukkig verloopt. Juist omdat het je weeën zo onder-

drukt, ervaar je ze niet of nauwelijks. Je dobbert nog gerieflijk rond in het vruchtwater van je ideale omstandigheden. Je ‘voor wat hoort wat’-leven lacht je toe; je kunt prima aan de voorwaarden voldoen, en je krijgt *in return* meer dan voldoende betekenis en zekerheid. Twee keer per jaar op vakantie, dikbetaalde baan, knappe man of vrouw in de pocket, mooie leaseauto, dito huis en genoeg geld over om leuke dingen te doen.

Oké, cliché, want natuurlijk kun je ook juist op andere zaken je vertrouwen stellen. Het gaat erom dat je je buitengewoon comfortabel voelt bij je huidige leventje en totaal niet zit te wachten op een ander leven. Zeker niet op een leven waarin je afhankelijk moet worden van een niet-zichtbare identiteitsbron. Hoe jij op je huidige manier betekenis en zekerheid ontvangt, is veel tastbaarder, betrouwbaarder (gevoelsmatig) en plezieriger. Dus denk je: mijn leven omgooien? *Ik ben toch niet gek?!*

Ik zeg in deze situaties vaak: zolang je nog alternatieven hebt om niet van genade te hoeven leven, kies je voor de alternatieven. Jezus benadrukt in zijn toespraken de buitengewoon sterke kracht van deze alternatieven, die zich vaak openbaren als hebzucht, materialisme en uitstekende relaties. Het gesprek tussen Jezus en een rijke, hooggeplaatste man is daar een goed voorbeeld van.

Zolang je nog alternatieven hebt om niet van genade te hoeven leven, kies je voor de alternatieven

Deze succesvolle jonge vent had alles perfect voor elkaar: een hoge maatschappelijke positie, bakken met geld, en op religieus vlak had hij zich altijd strikt aan de wet gehouden. Niets op aan te merken. Hij vraagt Jezus wat hij moet doen om ‘het eeuwige leven te beërven’. Blijkbaar was dat het enige verlangen dat hij niet uit eigen kracht kon vervullen. “Geef alles wat je bezit aan de armen, en volg Mij”, antwoordt Jezus. Dat is nog eens een advies tot overgave! Ook deze rijke man had het kunnen uitroepen: *Ik ben toch niet gek?!* Jezus vraagt hem om zijn zelfgecreëerde comfortabele leventje te grabbel te gooien

en zijn hele leven aan God te geven. Een leven in afhankelijkheid, zonder aardse zekerheden. Voor de rijke jongeman is dat een catastrofe. Verdrietig vertrekt hij, omdat alles loslaten en weggeven hem (vooralsnog) niet lukt.

Wanneer de leerlingen van Jezus, in reactie op dit drama, wanhopig vragen: “Maar wie kan dan behouden worden?!”, vertelt Jezus dat overgave aan genade betekent dat je al je aardse identificatiemiddelen (huis, vrouw, broers, zussen, ouders, kinderen, status) moet kunnen *loslaten*. Wat staat jou nog in de weg? Wat moet jij leren loslaten?

Weeënremmer 3: Een genadearm godsbeeld

Een belangrijk obstakel om je volledig aan God over te geven (om zo echt vrij te worden), is een onvolledige of verkeerde voorstelling van wie hij is. Als ik aan kerkleden vraag: ‘Wat hebben jullie nú aan je geloof in God?’, dan krijg ik bijna nooit het antwoord dat hun identiteit in God ligt, en dat hij hen voedt in hun verlangen naar betekenis en zekerheid – of iets wat daar inhoudelijk op lijkt. De meesten antwoorden met: ‘Mijn zonden worden vergeven’, of ‘Door Jezus heb ik eeuwig leven’. Herkenbaar?

Als ik doorvraag, merk ik dat het geloof voor veel mensen vooral zin heeft voor de toekomst, de oordeelsdag of het eeuwige leven. Geloven in God is blijkbaar vooral een goede investering voor de toekomst. In religieuze systemen wordt God vaak zo gezien. In hoofdstuk 2 schreef ik al dat deze ‘functie van God’ vaak wordt ingezet als evangelisatiemiddel. ‘Geef je leven aan Jezus, want dan voorkom je een eeuwigheid in de hel.’ Geloven in God wordt dan voorgesteld als ticket naar de hemel. ‘Jezus redt, maar daar heb je nu nog niet zo veel aan.’ In het dagelijks leven heeft zo’n godsbeeld dan ook weinig impact.

Daarom verschilt het leven van veel religieuze mensen bijna niet van dat van ongelovigen, hoogstens af en toe aan de buitenkant. Ze maken zich om dezelfde dingen druk, en hebben dezelfde angsten en verlangens. Dat moet ook wel, want hun identiteit ligt nog steeds in aardse zaken. Het enige verschil is dat ze, naast alle identiteitsbevredigende activiteiten, ook nog wat religieuze rituelen onderhouden, zoals bidden, bijbellezen, kerkbezoek, zondagsrust en niet vloeken. Voor mij heel herkenbaar, omdat ik ook zo leefde en echt niet beter

wist. Als ik de vraag ‘Wat heb jij nú aan God?’ aan kerkelijke jongeren stel, dan antwoorden velen van hen goudeerlijk: “Ik heb er vooral last van, want ik mag een heleboel leuke dingen niet.” Een heel begrijpelijke reactie!

Als God ons leven niet diepgaand beïnvloedt, als hij niet de regisseur is, welke rol speelt hij dan nog wel?

Ik kom in persoonlijke gesprekken – maar ook in preken en gebeden – voornamelijk twee onvolledige beelden van God tegen: 1) God als een rechtvaardige en morele autoriteit, en 2) God als leverancier van aardse noodzakelijkheden, en oplosser van problemen. Wanneer je eenzijdig de nadruk legt op (een van) deze beelden, zul je jezelf nooit helemaal aan God kunnen overgeven of in vrijheid kunnen leven. Deze godsbeelden leiden eerder tot angst en prestatiedruk, en blokkeren een leven van genade.

1. God als een rechtvaardige en morele autoriteit

Religieuze mensen kunnen God vooral zien als een morele autoriteit, die vanuit zijn rechtvaardigheid eist dat je moreel zuiver leeft. Hij is dan iemand die jou de les leest en de wet voorschrijft. Er is goed en kwaad, en wie God als morele autoriteit ziet, heeft sterk de behoefte alles in die twee categorieën in te delen. Het resultaat is een lange lijst *do's* en *don'ts* (meestal rechtstreeks afkomstig uit de Bijbel), die functioneert als ethische meetlat. Je eigen gedrag, maar ook dat van anderen, wordt langs deze meetlat gelegd en beoordeeld. De uiteindelijke score bepaalt hoe je er bij God voorstaat.

Aangezien religiositeit draait om het ‘jezelf acceptabel maken voor God’, is het van groot belang dat je de regels kent en goed uitvoert. Eerder zagen we al dat dit tot zware druk leidt. Je streeft naar heiligheid en onberispelijk gedrag om je zekerheid bij God veilig te stellen. ‘Voor wat hoort wat’, inderdaad. Maar dat niet alleen. Dit godsbeeld zadelt je op met nog een probleem.

Omdat de zondige praktijk veel uitgebreider, gedetailleerder en gevarieerder is dan de Bijbel omschrijft, staat niet al het zondige gedrag op de zorgvuldig opgestelde lijst met ethische *do's* en *don'ts*. De ontwikkelingen in de geschiedenis zorgen voor veel meer en totaal andere ontsporingen dan in de bijbelse tijd mogelijk was. De tijd

staat nu eenmaal niet stil. De lijst is dus aan veroudering onderhevig, en vereist een voortdurende update. Probleem! Want: als er in de maatschappij nieuwe manieren of vormen van criminaliteit ontstaan, wordt de wetgeving indien nodig aangepast. Maar met een eenmalig geschreven en vaststaand boek als de Bijbel is dat niet te doen.

Mensen die hun houvast zoeken in het eenzijdige godsbeeld van God als morele autoriteit, zien zich daarom genoodzaakt de regels op hun eigen manier te interpreteren of uit te breiden. Gevolg: voortdurende discussies over de juiste uitleg en toepassing van die regels. Discussies die hoog kunnen oplopen, want de regels vormen een essentieel onderdeel van het religieuze ‘voor wat hoort wat’-leven. Een voedingsbodem voor de zoveelste kerkscheuring.

Bijbels gedrag is niet de *voorwaarde* voor een nieuw leven, maar een *vrucht* van het nieuwe leven

Beweer ik dat God *niet* rechtvaardig is, of geen hoogstaande moraliteit hanteert voor hemzelf of voor de mensheid? Zeker niet! Dat zou wat zijn. Ik wil ook niet beweren dat de Bijbel niets zegt over hoe een kind van God zich zou moeten gedragen. Integendeel! Op veel plaatsen is de Bijbel, en dus God, daar heel duidelijk over, soms zelfs zeer gedetailleerd en scherp.

Maar één ding is van levensbelang als je praat over het gedrag dat God van zijn kinderen vraagt: hij vraagt het van *zijn kinderen!* Het gedrag dat de Bijbel meer dan krachtig aanbeveelt, hoort bij het nieuwe, vrije leven. Bijbels gedrag is niet de *voorwaarde* voor dat nieuwe leven, maar een *vrucht* van het nieuwe leven. Je kunt van een ongeborn kind in de baarmoeder ook niet verwachten dat het kan ademen, noch van een rups dat hij kan vliegen. Beide eisen zijn absurd, en toch horen de ademhaling en de kunst van het vliegen bij het uiteindelijke leven van een kind en een rups – maar pas *nadat* ze de transformatie hebben ondergaan.

Het gedrag waar God over spreekt, hoort bij dat heerlijke vrije leven waarvoor hij de mens heeft bedoeld.

Laat je jouw identiteit nog niet door genade voeden, dan is het gedrag dat God vraagt een eis die je met de nodige wilskracht moet vervullen. Schijn-heiligheid is dan het hoogst haalbare. Aan de buitenkant kan dat er best goed en zuiver uitzien, maar het motief en de drijvende kracht is dan niet *genade*. Door een diepgaande transformatie van binnen krijg je een zuiver verlangen naar een oogstrelend mooi leven aan de buitenkant, je gedrag. De beweging is dus: van binnen naar buiten, niet andersom.

De opstellers van de *Heidelbergse Catechismus* winden er geen doekjes om:

Maar zijn wij zo verdorven, dat wij helemaal onbekwaam zijn tot iets goeds en uit op elk kwaad? Ja, behalve wanneer wij door de Geest van God opnieuw geboren worden.

Vraag en antwoord 8

Jezus waarschuwt regelmatig voor het gevaar dat de buitenkant er heilig uitziet, maar waarbij genade niet de drijvende kracht is. Een beroemde toespraak van Jezus, de Bergrede, bevat veel metaforen waarin hij waarschuwt voor die scheiding tussen buiten- en binnenkant. Daarnaast is die toespraak een prachtig, veelkleurig schilderij van dat totale vrije leven – zowel qua verlangens als je uiteindelijke daden (Matteüs 5-7).

In het volgende hoofdstuk zoomen we verder in op dat heerlijke leven.

2. God als leverancier van aardse noodzakelijkheden en oplosser van problemen

Zolang jij je identiteit nog niet uit genade haalt, blijven je omstandigheden de bron waaruit jouw identiteit wordt gevoed. Logisch dat je dan alles uit de kast haalt om die omstandigheden te optimaliseren, en dat zo te houden. Mocht je daarbij ook nog in een God geloven die tot alles in staat is, dan is het vanzelfsprekend dat je hem zo nu en dan je verlanglijstje voorlegt. Je verwacht vervolgens dat God je verlangens serieus neemt en vervult.

Dit type godsbeeld koppelt goede leefomstandigheden, voorspoed

en succes aan de zegen van God. Gaat het goed met je gezondheid en carrière, heb je een prima gezin en veel status bij de mensen om je heen, dan is dat een duidelijk teken dat God blij met je is, en je daarom zegent. Wie God vooral ziet als een soort Sinterklaas, die alles geeft wat je wilt en al je problemen oplost, kan zich moeilijk neerleggen bij het idee dat er kwaad of ellende kan bestaan naast zo'n liefhebbende, almachtige God. Dit godsbeeld steekt dan ook vaak de kop op wanneer er grote of ingrijpende rampen gebeuren: de aanslagen op 11 september 2001, tsunami's, hongersnoden, gruweldaden zoals die van de Noor Anders Breivik, de Holocaust ('Waar was God in Auschwitz?'), maar ook kleinschaliger rampen die net zo aangrijpend zijn, zoals kindermisbruik, kanker, zware handicaps of ander persoonlijk leed. Miljoenen mensen kunnen dit kwaad niet verenigen met een almachtige, liefdevolle God.

Het is misschien wel de grootste hobbel die een mens moet nemen voordat hij God echt kan vertrouwen. Christenen moeten zich in ieder geval geregeld verantwoorden voor deze paradox. Opmerkelijk genoeg wordt dit godsbeeld juist door religieuze christenen zelf versterkt. Als je de zegen van God zo sterk verbindt aan je goede omstandigheden (en als je consequent bent, koppel je zijn vloek dus aan je tegenslagen), dan creëer je een godsbeeld waarin jouw goede omstandigheden het resultaat zijn van Gods zegen. Je hebt een 'ruilhandelgod' geschapen; de transactie is niet dat zijn zegen of vloek afhankelijk is van jouw handelen, maar je hebt een directe link gelegd tussen zegen en voorspoed (dus ook tussen vloek en tegenspoed).

De meest vergaande theologie op basis van dit godsbeeld is het welvaartsevangelie (*prosperity gospel*). Een van de krachtigste visies in deze stroming is 'dat de God van alle genade je zelfs meer dan overvloedig wil en zal zegenen'; weer die koppeling tussen zegen en lichamelijke, relationele en materiële voorspoed. Tegenslagen, gebreken of lijden moet je niet accepteren, maar juist bestrijden! Deze link tussen Gods genade en feitelijke voorspoed is enorm populair in welvaarts-culturen.

De levensstijl van deze welvaartsevangelisten lijkt eerder op die van een geslaagde en tevreden zakenman in een dikke villa, dan op die van een nomade in een tent die desnoods bereid is het leven van een

martelaar te leiden. Ze zijn ervan overtuigd dat op aarde de hemel al een beetje te bereiken is, en verraden daarmee direct welk beeld zij blijkbaar van de hemel hebben. Veel religieuze christenen zeggen dat ze best naar de hemel verlangen, ‘maar nu even niet, want mijn leven loopt net lekker’. Als je hun vervolgens vraagt waar ze dan precies naar verlangen, dan wordt de hemel omschreven als een plek die bestaat uit ideale omstandigheden, en *that’s it*. Er is geen pijn of tegenslag meer. Nooit meer honger of verdriet. Alles is er fantastisch. Overleden dierbaren worden weer ontmoet. Kortom, de ideale plek om (eeuwig) te leven.

Wil je ontdekken of jouw godsbeeld op dit materialistische godsbeeld lijkt, dan is het omschrijven van jouw beeld van de hemel een prima methode om dit te checken.

De levensstijl van deze welvaartsevangelisten lijkt eerder op die van een geslaagde en tevreden zakenman in een dikke villa, dan op die van een nomade in een tent die desnoods bereid is het leven van een martelaar te leiden

Opnieuw een opmerking om misverstanden te voorkomen: natuurlijk kán God alle problemen oplossen, want hij is almachtig. God heeft ook niets tegen rijkdom *an sich*; in de Bijbel komen schatrijke kinderen van hem voor, die uitbundig mogen en kunnen genieten van hun rijkdom.

Daarnaast laat de Bijbel geen enkel misverstand bestaan over het feit dat God liefdevol is. ‘God is liefde’, schrijft de apostel Johannes, die eerder in zijn leven al schreef: ‘Want God had de wereld zo lief dat hij zijn enige Zoon heeft gegeven, opdat iedereen die in hem gelooft niet verloren gaat, maar eeuwig leven heeft.’ Conclusie: God is almachtig én God is liefde. Die twee moeten naast elkaar blijven bestaan.

Maar de kern van het goede nieuws is dit: God liet zijn Zoon Jezus niet naar de aarde komen (en sterven en weer levend worden) om voor ons perfecte omstandigheden te creëren, maar om ons een nieuwe

identiteit te geven! Gelukkig maar, want daaruit blijkt dat God weet wat ons échte probleem is: niet ons aardse getob, maar onze identiteitshonger, die we buiten God om proberen te bevredigen.

De hemel is niet – alleen – het einde van ons aardse getob, maar juist de plek waar onze identiteitshonger volmaakt wordt gestild. Ja, ik ben er echt van overtuigd dat de hemel een plek is waar de omstandigheden perfect en ideaal zijn, maar het allergrootste en meest overweldigende dat je daar zult ervaren, is de intieme ontmoeting met je echte Vader. (Net zo goed is de grootste kwelling van de hel dat je van God los bent.) God wil je nu al een voorproefje van die relatie met hem geven! Hoe? Door je niet te laten focussen op je aardse omstandigheden, maar je daarbovenuit te tillen en jou de ultieme relatie met hemzelf aan te bieden. Als je die relatie aangaat, en de gevolgen daarvan voor je zelfbeeld begint te merken, worden je omstandigheden minder belangrijk. Je raakt niet meer bij de minste tegenstand direct uit balans. Je staat namelijk continu in directe verbinding met de bron van genade, en dat geeft je zekerheid en bevestiging.

De mens leeft niet van brood alleen, maar van ieder woord dat klinkt uit de mond van God.

Antwoord van Jezus aan de duivel in Matteüs 4:4

Die intieme, bevestigende relatie met God stelt je in staat om met moeilijke omstandigheden om te gaan. Om het vol te houden wanneer je leven eerder een hel is, dan een hemel. Jezus gaf ons het ultieme voorbeeld van een levenshouding midden in de ellende: een houding van overgave en vertrouwen. ‘Niet mijn wil, maar laat uw wil gebeuren.’ Dat is een uitspraak van een kind dat erop vertrouwt dat zijn Vader meer kennis, wijsheid en macht heeft dan hijzelf. Of wat dacht je van Paulus, die zo getergd werd door een satanische kwelling dat hij God smeekte om hem van dat lijden te verlossen. Het enige antwoord dat hij van God kreeg was:

Je hebt niet meer dan mijn genade nodig, want kracht wordt zichtbaar in zwakheid.

2 Korintiërs 12:9a

Uit Paulus' reactie op Gods antwoord blijkt hoeveel Gods genade voor hem betekende, én hoe ondergeschikt Paulus zijn omstandigheden vond:

Dus laat ik mij veel liever voorstaan op mijn zwakheid, zodat de kracht van Christus in mij zichtbaar wordt. Omdat Christus mij kracht schenkt, schep ik vreugde in mijn zwakheid: in beledigingen, nood, vervolging en ellende. In mijn zwakheid ben ik sterk.
2 Korintiërs 12:9b, 10

De oudtestamentische profeet Habakuk getuigt ook van een knap staaltje overgave, hoe erg de omstandigheden ook zijn. Hij schrijft:

*Al zal de vijgenboom niet bloeien,
al zal de wijnstok niets voortbrengen,
al zal de oogst van de olijfbom tegenvallen,
al zal er geen koren op de akkers staan,
al zal er geen schaap meer in de kooien zijn,
en geen rund meer binnen de omheining –
toch zal ik juichen voor de HEER
jubelen voor de God die mij redt.*
Habakuk 3:17, 18

Vader, ik wil u steeds minder begrijpen en steeds meer vertrouwen

Mijn eigen boezemvriend Edwin en zijn drie jaar jongere zus Jeanette werden lichamelijk gesloopt door een verschrikkelijke erfelijke spierziekte. Hun moeder, twee ooms en hun opa waren er ook al aan overleden. De eerste symptomen werden rond hun 27^e levensjaar zichtbaar, en in ongeveer dertien jaar werd bijna iedere spier in hun lichaam krachteloos, tot uiteindelijk de dood erop volgde. Een mensenwaardig en hartverscheurend lijden... Edwin stierf op veertigjarige leeftijd. Jeanette werd drie jaar ouder. Beiden tot de laatste vezel afgebroken,

maar met een rotsvast vertrouwen op God, dat in een oneliner was samen te vatten: *Vader, ik wil u steeds minder begrijpen en steeds meer vertrouwen.*

Als je onder zulke omstandigheden zoiets kunt zeggen, heb je het leven begrepen.

Weeënremmer 4: Beschadigde relaties

Ik kan het niet vaak genoeg zeggen: leven van genade vraagt een intieme, persoonlijke relatie met God, en voor zo'n relatie is veel vertrouwen nodig. Het kan dan ook een grote blokkade zijn als jouw vertrouwen ooit ernstig is beschadigd. Als je vroeger thuis, in je vriendschappen, in je huwelijk of op je werk diep gekwetst bent, of zelfs misbruikt, kan het heel moeilijk zijn nogmaals intieme banden aan te gaan. Want stel dat je opnieuw beschadigd wordt... Er is dan veel moed en doorzettingsvermogen nodig om ooit nog iemand te kunnen vertrouwen. Deze wonden in je identiteit kunnen je overgave aan God zwaar tegenwerken.

‘Waarom zou ik me overgeven aan God, als mijn man, aan wie ik me volledig had overgegeven, mij ontrouw was?’

‘Hoe kan ik God als hoogste autoriteit van mijn leven accepteren, als alle autoriteiten in mijn leven hun macht misbruikten, en daarmee mij?’

‘Waarom zou God, nota bene als Vader, wel betrouwbaar zijn, als mijn eigen vader dat niet was?’

Ik denk dat deze laatste categorie, een beschadigd vaderbeeld, heel zwaar tegenwerkt in je overgave aan God. In het vorige hoofdstuk schreef ik al hoe uitzonderlijk en invloedrijk de vaderrol is. Als je identiteit is verwond door een destructieve vader, hakt dat enorm in op je zelfbeeld, en het vertroebelt je godsbeeld. Ervaringen met je biologische vader hebben namelijk grote invloed op je vaderbeeld van God. Tijdens mijn counselinggesprekken loop ik hier vaak tegenaan. Een paar anonieme voorbeelden.

Een in zichzelf gekeerde vrouw vraagt gesprekken aan omdat ze last heeft van depressiviteit en automutilatie (zelfverwonding). Op jonge leeftijd blijkt ze een stevig trauma te hebben opgelopen. Nadat ze de

pijn uit het verleden enigszins heeft verwerkt, kan ze stoppen met de zelfverwondingen. Toch blijft ze onzeker over zichzelf, en verlangt ze naar meer innerlijke rust en vrijheid. Haar verlangen om zich te kunnen overgeven aan God is groot, maar iedere keer als dat moment serieus aanbreekt, wordt ze overvallen door een combinatie van angst en boosheid. Het verwart en frustreert haar.

Uit de verhalen die ze over haar ouders vertelt, blijkt dat ze een emotioneel labiele moeder heeft; haar vader is overduidelijk een dominante factor in het gezin. Vanuit een religieus, perfectionistisch streven voedde de vader zijn kinderen redelijk rechtlijnig op, waarbij de moeder een onderdanige positie aannam ten opzichte van haar man. Vaders wil was wet, en daar moest iedereen aan gehoorzamen. Bij deze vrouw boezemde het gedrag van haar vader niet alleen ontzag in, het was tegelijk een voedingsbodem voor diepe angst voor mannen in een gezagspositie. Ze voelde zich van nature snel bedreigd, en was dus op haar hoede voor alles wat met (mannelijke) autoriteit te maken had. Geef je na zulke heftige, destructieve ervaringen nog maar eens over aan een autoriteit als God...

Nog een voorbeeld. Een ondernemer, in de kracht van zijn leven, belt mij radeloos op. Zijn financiële situatie is, zacht uitgedrukt, zorgelijk. De economische crisis had hard toegeslagen, en op korte termijn zou hij in serieuze betalingsproblemen komen. Zulke situaties kom ik wel vaker tegen in mijn praktijk, maar deze was toch anders, extremer.

De man blijkt bovengemiddeld gevoelig voor geld en materie. Hij vertoont in onze gesprekken een combinatie van grote innerlijke onzekerheid, en soms onverwacht heftige woedeaanvallen. De ondernemer windt zich erg op over de zorgen waar hij als ondernemer mee worstelt, maar zodra het gesprek op God komt, is de maat bij hem vol. Hij ontploft. Hij is een trouw kerkganger en heeft al jarenlang zijn plekje in de gemeente ingenomen. Zijn frustratie richting God liegt er niet om; hij voelt zich zo sterk door God in de steek gelaten, dat het lijkt alsof God hem liefelijk de deur heeft gewezen.

Bij zulke 'godservaringen' is het zinloos om te proberen het godsbeeld bij te stellen door met je gesprekspartner bijbelteksten te lezen die van een andere God getuigen. Door een dergelijke aanpak zal de frustratie

alleen maar erger worden, en voor je het weet is het vertrouwen voor-
goed weg. Veel effectiever is het om de oude gezinsrelaties eens tegen
het licht te houden. Deze man bleek een vader te hebben die bijzon-
der materialistisch was ingesteld. Alles draaide om geld. Bovendien
vertelde hij zijn zoon, de ondernemer in mijn praktijk, stevast dat
hij niet deugde. In het gezinsleven draaide alles om papa, en de kin-
deren werden ingezet om het imago van vader hoog te houden. Aan-
gezien dat imago ontzettend veel bevestiging nodig had, schoten de
kinderen altijd tekort. Op wilskracht had deze zoon zich tot op heden
kunnen redden. Door zijn zakelijke successen had hij het gebrek aan
bevestiging van zijn vader kunnen compenseren.

Hij had overigens niet door dat hij hiermee onbewust nog steeds op
zoek was naar die nooit ontvangen bevestiging van zijn vader. Maar
nu was het op. De tank was leeg. Zakelijk liep het mis, zijn geld raak-
te op, en ook emotioneel waren alle grenzen bereikt. Een uitgelezen
moment om al dat 'voor wat hoort wat'-geweld voor eens en voor
altijd achter je te laten door je over te geven aan Gods genade, zou je
zeggen. Maar helaas. De overweldigende woede richting God onder-
groef ieder spoortje vertrouwen dat daarvoor nodig is. In de eerlijke
en openhartige gesprekken over zijn verleden ontdekte de onderne-
mer dat zijn woede en wantrouwen richting God niets anders waren
dan een projectie van zijn verhouding met zijn veeleisende vader. Een
verhelderend inzicht, maar wat een enorme uitdaging om ooit nog
God te kunnen vertrouwen.

**Maar nu was het op. De tank was leeg. Zakelijk liep
het mis, zijn geld raakte op, en ook emotioneel waren
alle grenzen bereikt**

Weeënremmer 5: Genade zonder relatie en/of zonder harts- verandering

De vijfde blokkade is die van het proberen van genade te leven *zonder*
relatie met de genadeschenker, dus ook zonder hartsverandering. Is die
relatie en hartsverandering dan per se nodig? Ja, die is per se nodig,

want: genade is de meest extreme vorm van liefde, en liefde kun je alleen ontvangen in een relatie. Anders gezegd: liefde ‘functioneert’ uitsluitend relationeel.

Het is zonder liefdevolle relatie met God niet alleen onmogelijk om van genade te leven en zo daadwerkelijk vrij te zijn, het is zelfs letterlijk een grote zonde. Zonde betekent namelijk: je doel missen. Zonde is niet: ‘verkeerde dingen doen’. Dat is precies het grote misverstand binnen religie, waar ik meer over schreef in hoofdstuk 3, toen het ging over het ‘heiligheidsstreven’. Zonde is in de kern dat je geen intieme relatie met God hebt, zodat je jouw identiteit nog steeds buiten God om voedt. Zonde betekent: je doel missen. Het hoogste doel dat je met zondigen mist, is je onaantastbare status als kind van God. Als je geen relatie met God hebt, móét je wel leven in ruilhandel, en dan ga je vanzelf zondig gedrag vertonen. Dan blijf je bijvoorbeeld je partner primair gebruiken om je identiteit te voeden. De bijbelse wetten en leefregels gaan in de kern hierover, dat God zegt: ‘Blijf nou niet transactioneel aanrommelen, want *Ik* wil jouw identiteit voeden.’

Naast dat het dus letterlijk zonde is om geen relatie met God te hebben, zul je zonder relatie logischerwijs ook zijn genade niet ervaren. Dan weet je alleen met je verstand wat genade is, maar het laat je leven onberoerd. Dat is net zoiets als een kookboek lezen terwijl je honger hebt.

Zelf ben ik een gevoelig en snel geëmotioneerd mannetje, maar gevoelens zijn niet het bewijs van een levende relatie met God, en gebrek aan gevoel betekent evenmin dat er geen relatie is

Ik bedoel daarmee niet dat er per se sterke gevoelens bij moeten komen kijken. Mocht je dat denken, dan is hier een waarschuwing op zijn plaats. Zelf ben ik een gevoelig en snel geëmotioneerd mannetje, maar gevoelens zijn niet het bewijs van een levende relatie met God, en gebrek aan gevoel betekent evenmin dat er geen relatie is. Verbondenheid kun je op verschillende manieren ervaren. Extreem voorbeeld: ik ontmoet genoeg mensen met autistische kenmerken,

die emotioneel heel anders in elkaar zitten dan ik, maar zich net zo sterk verbonden weten met God. De liefdestalen zijn alleen verschillend. Geen enkel probleem.

Onze samenleving draait bijna volledig om 'gevoel'. Je wordt sterk gestimuleerd om vooral je gevoel te volgen. Of iets waar of goed is, wordt bepaald door het gevoel dat je erbij hebt.

In hun boek *De Beleveniseconomie* voorspellen Pine en Gilmore dat 'beleving' het product van de toekomst is. Als iets een beleving oproept of veroorzaakt, heb je goud in handen. Langzamerhand zijn we in het Westen in een beleveniseconomie terechtgekomen. Reclamebureaus maken hier gretig gebruik van, en televisiemakers doen hun uiterste best om formats te bedenken waarbij emoties zichtbaar en tastbaar worden. Goed voor de beleving. Het beroemdste shot van de afgelopen televisiejaren is waarschijnlijk 'De Traan' van Máxima tijdens hun huwelijksceremonie.

Voor veel mensen bestaat de zin van hun leven uit het zo veel mogelijk beleven. Logisch dat deze focus de religieuze wereld ook niet voorbijgaat. Groeiende kerkgemeenschappen hebben vaak als belangrijk kenmerk dat er meer te beleven is dan bij andere kerken. Het is dan ook van het grootste belang dat je waakt voor de valkuil: ik ervaar zo weinig, nu *moet* ik aan die relatie met God gaan werken. Een relatie met God is geen kwestie van moeten, het is een kwestie van willen. Moeten is religieus, willen is relationeel. Probeer die twee te blijven onderscheiden.

Het verschil tussen moeten en willen zie je meestal niet aan de buitenkant; het is een zaak van je hart. In religieuze culturen is het verschil soms vaag. Daar is het vooral belangrijk dat je meedoet met de rest. Woordkeuzes en formuleringen zijn hierbij essentieel. Zo staat in het doopformulier van de kerk waarvan ik lid ben, dat God een verbond met ons aangaat dat uit twee delen bestaat: een belofte en een eis. Er staat dan: *Naar de eis zijn wij verplicht tot een nieuwe gehoorzaamheid waardoor wij God de Vader, Zoon en Heilige Geest van harte liefhebben, aanhangen met heel ons hart, met heel onze ziel en heel ons verstand en met al onze krachten.* We zijn dus verplicht (een eis) om lief te hebben! Dat is, voorzichtig gezegd, een gevaarlijke formulering. Natuurlijk is het belangrijk om het woord 'verplichting' te definiëren.

Kijk, als het zou betekenen ‘dat je niet anders kunt’ dan God van harte liefhebben, dat je zo overweldigd bent door zijn genade(verbond) dat je geen alternatief meer kunt bedenken, dan heb ik er geen problemen mee. Dan is het te vergelijken met een pasgeboren kind dat ook ‘verplicht is tot ademen’. Een alternatief is er niet, dus het kind moet wel. Maar veel vaker heeft ‘verplichting’ een wettisch karakter, zeker in religieuze systemen waar het gezien wordt als een goddelijke eis. In een vakblad voor psychologen las ik eens deze zin: ‘In verplichting zit geen kruimeltje liefde.’ Vanuit die betekenis is verplicht worden tot liefde gewoon onmogelijk.

Probeer je eens in God te verplaatsen; hoe zou hij het vinden als je hem liefhebt omdat het je plicht is?

Zonder relatie met God blijft genade een theorie, een concept waarvan in de praktijk weinig tot niets te zien is. Maar genade is geen theorie of concept, de bron van genade is een *iemand*. Als je genade niet via een persoonlijke relatie ontvangt, kun je niet vrij worden. Dan is de weg naar genade geblokkeerd.

Kostbare versus goedkope genade

Hoe weet je nu of jouw leven gevoed wordt vanuit genade, of dat het nog vooral bij theorie blijft? Dat weet je door alledaagse situaties in je leven onder de loep te nemen. Genade zonder hartsverandering, wat de Duitse theoloog en schrijver Dietrich Bonhoeffer ‘goedkope genade’ noemt, wordt vanzelf zichtbaar in de praktijk. De oudste zoon in het verhaal dat Jezus vertelde (‘De gelijkenis van de verloren zoon’, Lucas 15:11-32), kon prima leven met het concept genade, maar hij ontplofte toen zijn vader genade bewees aan zijn afvallige broertje. Let eens op de afstand, misschien wel haat, als hij uitroept:

Al jarenlang werk ik voor u en nooit ben ik u ongehoorzaam geweest als u mij iets opdroeg, en u hebt mij zelfs nooit een geitenbokje gegeven om met mijn vrienden feest te vieren. Maar nu die zoon van u is thuisgekomen die uw vermogen heeft verkwanseld aan de hoeren, hebt u voor hem het gemeste kalf geslacht.

Lucas 15:29, 30

Een kerkgemeenschap waarvan de predikant overspel heeft gepleegd (of een andere openlijke misdraging) en waar het concept genade nog niet tot leven is gekomen, zal furieus reageren als iemand voorstelt de predikant in kwestie *niet* af te zetten.

Een pedofiel of moordenaar omhelzen? Geen denken aan!

Mild blijven reageren op die collega of vriend die me voor de zoveelste keer vernedert? *Wát?! Moet ik zelfs voor hem bidden? Ik kijk wel uit, het houdt een keer op!*

Allemaal praktijksituaties waaruit je kunt opmaken hoe het gesteld is met het 'genadegehalte' in jouw leven.

De voorwaarde om van genade te kunnen leven (let op: er is geen voorwaarde voor genade, wel om ervan te leven) is het doormaken van een geestelijke geboorte, een identiteitsverandering. Als je daar niet doorheen bent gegaan, is leven vanuit genade gewoon onmogelijk, en is iedere poging om dat toch te proberen buitengewoon irritant. Het strijkt tegen al je vezels in. Je nekharen gaan erbij overeind staan. Dan is het alsof je gedwongen verliefd moet worden op iemand die jij totaal niet ziet zitten.

Je leest de Bijbel dan als een handboekje om te leren leven met die ander, tot wie je je in geen enkel opzicht aangetrokken voelt. En in dat handboekje staat ook nog eens geregeld dat je diegene móét liefhebben! Zonder geestelijke verandering is proberen te leven van genade hetzelfde als dat jij als volbloed hetero wordt gedwongen om homo te worden – of andersom. Kortom: leven van genade, het proces van transformatie, houdt een totale 'persoonlijkheidsverandering' in.

Zonder geestelijke verandering is proberen te leven van genade hetzelfde als dat jij als volbloed hetero wordt gedwongen om homo te worden – of andersom

Ik geloof, en dat zal je misschien niet verbazen, dat veel religieuze mensen deze verandering nog niet hebben doorgemaakt. Mijn constatering is dat te veel kerken vol zitten met mensen die continu tegennatuurlijke dingen aan het proberen zijn. Daarom worden

kerkgangers door buitenstaanders zo vaak als hypocriet getypeerd; ze spreken mooie woorden, maar de praktijk is vaak zo anders. Ze zeggen A, maar doen B. Ze zijn een beetje religieus, proberen zich zo goed en zo kwaad als het gaat aan de regeltjes te houden, en *that's it*. Waarom? Omdat ze de genadeklap nog niet hebben ervaren! Met hun armen voor hun gezicht blijven ze zich verdedigen. Ze hebben de mokerslag van Gods liefde nog steeds kunnen ontwijken; misschien liggen ze al op de grond, maar aftikken doen ze niet. Van nature komt goed gedrag niet in hen op, dus gebruiken ze een handleiding die hun vertelt wat ze moeten doen. 'Je mag niet vloeken', lezen ze, en dus vloeken ze niet, maar ondertussen verwensen ze (stilletjes) hun burens, omdat ze last van hen hebben.

'Je mag niet vloeken', lezen ze, en dus vloeken ze niet, maar ondertussen verwensen ze (stilletjes) hun burens

Jezus zei ook al dat het niet gaat om het opvolgen van regeltjes. Hij zei: 'Als je alleen al dénkt: *Wat een loser*, dan heb je Gods geboden overtreden.' De religieuze leiders uit zijn tijd konden daar niets mee. Hij sloeg hun zekerheden uit handen. Of nog erger, hij vertelde hun dat de wetten van God niet (alleen) over je gedrag gaan, maar over je hartsgesteldheid.

*Dit volk eert mij met de lippen,
maar hun hart is ver van mij;
tevergeefs vereren ze mij,
want ze onderwijzen hun eigen leer,
voorschriften van mensen.*

Matteüs 15:8-9

Gods wetten gaan niet alleen over daadwerkelijk overspel plegen, iemand doden of openlijk conflicten hebben – ze zijn omschrijvingen van je diepste verlangens die gaan ontstaan als je God echt hebt leren kennen. Het kunnen vervullen van die wetten is geen doel dat je met

wilskracht moet nastreven, het is de vrucht van een veranderde geest, een nieuwgeboren identiteit.

Dietrich Bonhoeffer vat de kern van goedkope versus kostbare genade in zijn boekje *Navolging* prachtig samen:

Alleen de gelovige gehoorzaamt, en de gehoorzame gelooft.

Dus: je moet gelovig zijn om te kunnen gehoorzamen, en uit je gehoorzaamheid blijkt dat je gelooft. Ben je geraakt door genade, en heb je genade doorleefd, dan staat je leven in het teken van de kostbare genade.

Weeënremmer 6: Schuld, schaamte en angst

Met deze laatste blokkade voor je geestelijke geboorteproses zitten we in de kern van je identiteit. Je gevoelens van schuld, schaamte en angst voor God zijn het gevolg van de ontwikkelingen die je tot nu toe hebt doorgemaakt. Het is een hartverscheurend identiteitsprobleem. In veel van mijn counselinggesprekken komen deze gevoelens aan de oppervlakte. Het zijn negatieve, deprimerende gevoelens; ze zitten vaak ontzettend diep, ze zijn meestal al op jonge leeftijd gestimuleerd, stelselmatig gevoed en daardoor almaar gegroeid. Omdat ze zo diep zitten, zijn ze buitengewoon hardnekkig en verschrikkelijk moeilijk op te lossen.

Schuld, schaamte en angst zijn de gevolgen van beschadigde, en daardoor verwrongen zelfbeelden. In je natuurlijke verlangen naar eigenwaarde ben je, bewust of onbewust, vaak tot de conclusie gekomen dat jij niet zo veel waard bent. Je hebt jezelf, of anderen hebben jou, voorgehouden dat je tekortschoot. Dat je er eigenlijk niet mocht zijn. Dat je overbodig was. Je bent vaak schuldig verklaard, of je hebt jezelf aangepraat dat iets jouw fout of schuld was. Je hebt zelden momenten meegemaakt dat je echt trots kon zijn, of dat anderen je complimenteerden. Wat je ook deed en waar je ook was, telkens ervoer je een gevoel van minderwaardigheid. De etiketten die jou daarbij opgeplakt werden, hebben zich stevig aan je vastgehecht.

Gesprekken voeren met mensen die hieronder lijden, ervaar ik iedere keer weer als hartverscheurend. Het is zó verdrietig om te horen of te

lezen hoe deze waardevolle medemensen over zichzelf denken. Hun zelfverachting is zo groot dat ze vaak beter kunnen omgaan met afwijzing dan met aandacht, erkenning en liefde.

Ik maak soms mee dat mensen me bijna smeken om hen toch vooral te haten of af te stoten, in plaats van welgemeende aandacht aan hen te besteden

Ik maak soms mee dat mensen me bijna smeken om hen toch vooral te haten of af te stoten, in plaats van welgemeende aandacht aan hen te besteden. Dat komt omdat ze zo gewend zijn aan afwijzing, dat ze alleen daar nog mee om kunnen gaan. Liefde en aandacht zijn nieuw voor hen, en dat maakt hen juist weer onzeker. Als je gaat beseffen uit welke grote zielsverwonding deze destructiviteit voortkomt, dan breekt je hart en wil je niets liever dan er juist voor hen zijn – hoe moeilijk deze verachte mensen ook te benaderen zijn. Wat moet God intens bewogen zijn met deze gebroken mensen... Wat zal hij meehuilen om de pijn die hun is aangedaan... Juist met zulke mensen kan Jezus zich diepgaand identificeren. Want als er *iemand* is die getreiterd, mishandeld, vervloekt, afgewezen, onrechtmatig behandeld of zelfs tot de dood toe gemarteld is, is hij het wel.

Een klein lichtpuntje voor mensen die worstelen met deze blokkade, is dat ze prima voorgesorteerd staan om tot die noodzakelijke totale overgave aan God te komen. Klinkt misschien onlogisch, maar toch klopt het. Juist deze mensen hebben hier op aarde geen alternatieven meer. Alles is hun uit handen geslagen. Ze hebben niets te verliezen. Dat schept grote mogelijkheden om je alleen nog maar op die wonderlijke genadebron te richten.

Over iedere weeënremmer uit dit hoofdstuk (en zeker deze laatste) is nog veel meer te zeggen, zeker als je recht wilt doen aan de mensen die met deze blokkades worstelen. Toch doe ik dat niet, omdat het niet de essentie van dit boek is. Daar zijn andere boeken voor. Bovendien is het voor mensen die met blokkades worstelen veel effectiever

om hen persoonlijk te ontmoeten en naar hen te luisteren; hen echt te leren kennen en van daaruit misschien een klein stukje met hen mee te lopen. Stap voor stap op weg naar dat nieuwe leven.

In het volgende hoofdstuk krijg je alvast een kleine indruk van hoe dat leven eruitziet.

Het vrije leven: zo ziet het eruit

*I once was lost, but now I'm found
was blind, but now I see.*

John Newton

Vijf keer mochten wij het meemaken. Vijf wondertjes die Joke en ik na negen maanden verwachting in onze armen mochten houden. Eén dochter en vier zoons. Iedere geboorte, en zeker ook ieder kind, was uniek. Steeds weer werden we overspoeld door diepe en heftige emoties van ontroering, blijdschap en dankbaarheid. Ik herinner mij nog goed dat ik die eerste dagen vol verwondering naar ons kind kon kijken, en dacht: wat zou er allemaal in dit kleine mensje verscholen zitten? Hoe gaat dit nu nog onschuldige en afhankelijke baby'tje zich ontwikkelen?

Want hoe mooi, lief en onschuldig pasgeboren kinderen ook zijn, tegelijk zijn het geschenken die talloze geheimen in zich meedragen waarvan je bij de geboorte geen flauw idee hebt. Wat kun je in de jaren die volgen, verrast worden door de lichamelijke kenmerken, talenten, karakters, motivaties en denkbeelden die zij ontwikkelen en aan de wereld te bieden hebben.

Zo gaat dat bij nieuw leven. Het ziet er aanvankelijk totaal anders uit dan naarmate de jaren volgen – tenminste, als het kind zich gezond en 'normaal' kan ontwikkelen. De schepping herbergt zo veel capaciteiten en ontplooiingsmogelijkheden voor een mens, dat het van een ongekende kneuterigheid getuigt als je de menselijke creativiteit zou beperken door iemand een strikte handleiding te geven hoe hij zijn leven moet vormgeven, of tot welk gedrag of beroep hij is veroordeeld.

Dat hebben wij bij onze kinderen tenminste niet (bewust) gedaan. Bij het opgroeien mochten ze hun mogelijkheden en interesses ontdekken. Zo hebben ze zich alle vijf heel verschillend ontwikkeld, zowel

qua studie, maatschappelijke carrière, hobby's, favoriete sport, muziekmaak, vriendschappen als qua levensvisie. Die onderlinge verschillen zijn intussen veel groter dan net na hun geboorte. Toen hadden ze allemaal dezelfde basale behoeften – Mama! Eten! Drinken! Slapen! – en waren hun gedragingen niet zo verschillend. Die tijd is definitief voorbij.

En toch, achter al die (soms grote) verschillen zitten waardevolle overeenkomsten. Misschien wat flauw en vanzelfsprekend, maar de sterkste overeenkomst tussen hen is dat ze alle vijf *mens* zijn. Dat maakt hen wezenlijk anders dan hun huisdieren. En ook al zijn onze kinderen door hun mens-zijn precies hetzelfde als een dikke 6 miljard andere mensen, ze delen één overeenkomst die hen onderscheidt van die andere 6 miljard: ze hebben Joke en mij als ouders. Dat zorgt niet alleen voor grote genetische overeenkomsten; ook de gemeenschappelijke opvoeding zal invloed hebben op alle vijf de kinderen.

Samen verschillend

Waarom begin ik dit hoofdstuk met een familietafereeltje vol open deuren? Omdat er overeenkomsten zijn tussen dit familietafereeltje en het nieuwe leven in vrijheid, met God als de bron van genade. Het nieuwe leven van Gods kinderen ziet er qua gedrag ook niet identiek uit, alsof een leven met God als Vader ons allemaal tot dezelfde taak of functie zou opleiden. Juist niet. Stel je voor! Je wordt geestelijk opnieuw geboren doordat je die grote God en Schepper van al het leven als jouw *Vader* mag ontdekken. Het nieuwe leven dat daar onherroepelijk uit voortvloeit, is dan toch geen eenheidsworst? Het geeft je juist ontelbaar veel meer mogelijkheden om je leven vorm te geven dan vóór je geestelijke geboorte. Dat zal je wel duidelijk worden als je gaat ontdekken dat een verandering van je identiteit je hele persoonlijkheid verandert, en daardoor ook je dagelijkse praktijk.

Maar dat nieuwe leven heeft wel een aantal basiskenmerken die gelden voor alle mensen die dat nieuwe leven leiden. Die kenmerken zul je bij alle kinderen van de Vader aantreffen, omdat het basale levensvoorwaarden zijn die onmiskenbaar horen bij Gods gezin. Daar zal dit hoofdstuk verder over gaan.

Identificeren is niet ‘lijken op’, maar ‘worden als’

Sommige mensen beweren dat fanatieke hondenbezitters uiteindelijk op hun hond gaan lijken. Kan dat?

Ik weet niet of die stelling wetenschappelijk onderbouwd is, maar ik moet eerlijk toegeven dat ik soms combinaties op straat tegenkom die een sluitend bewijs lijken te zijn voor deze stelling. Een interessante vraag bij die stelling is: wie verandert er? De baas, de hond, of beiden een beetje? Ik weet het niet, maar de voorwaarde om steeds meer op elkaar te gaan lijken, is duidelijk: er moet sprake zijn van een diepe, innige verbondenheid.

Degene met wie jij je wilt identificeren, vertegenwoordigt zoveel waarde dat jij je ontzettend graag wilt verbinden met die ander

Logischerwijs is het voor levende wezens gemakkelijker om steeds meer op elkaar te gaan lijken als zij zichzelf kunnen ontwikkelen of veranderen. Anders gezegd: je moet de vaardigheid bezitten om iets te kunnen leren voordat je op iemand anders gaat lijken. Maar de mogelijkheid tot leren is nog niet voldoende om je met iemand te identificeren. Identificeren is niet hetzelfde als imiteren. Het verschil zit in het motief dat erachter schuilgaat. Bij imiteren gaat het om het kunnen doen wat de ander kan, een kunstje flikken. Met dat kunstje kun je iets verdienen.

Een mooi voorbeeld zag ik tijdens de Olympische Spelen in Londen, in 2012. Ademloos keek ik naar de fascinerende prestaties van Epke Zonderland aan de rekstok. Een oogverblindend samenspel van kracht, souplesse, techniek, lef, beheersing, mentaliteit en uithoudingsvermogen. Een sportief hoogstandje van wereldklasse, dat terecht een gouden medaille opleverde. Het televisiejournaal 's avonds liet mensen zien die vanuit Nederland met Epkes oefening meeleefden. Zo was er gefilmd op een jeugdkamp van de Nederlandse turnbond. De jonge turnertjes keken ademloos toe, en de zaal ontplofte bijna toen Epke het goud te pakken had. Uit de korte gesprekjes na

afloop bleek hoe graag deze jonge gastjes net zo goed wilden worden als Epke. Niet om Epke zelf, maar om zijn prestatie. Prachtig. Zo werkt dat met idolen en (sport)helden. Dat wat ze presteren raakt je zo, dat je hetzelfde zou willen kunnen.

Bij identificeren is een heel ander motief aan de orde. De waarde ligt niet in het kunstje of de beloning achteraf, maar in de persoon. Degene met wie jij je wilt identificeren, vertegenwoordigt zoveel waarde dat jij je ontzettend graag wilt verbinden met die ander. Die verbondenheid gaat zo diep, dat je grootste verlangen is om te worden *wie* die ander is. Niet wat de ander *kan* of *doet*. Identificeren is je helemaal vereenzelvigen met die ander, om net als die ander te worden.

Worden als God

Laten we deze definitie van identificeren eens toepassen op het nieuwe leven dat begint wanneer je jezelf hebt overgegeven aan God als de bron van jouw identiteit. De motor achter jouw nieuwe leven is dan het grote verlangen om te worden als de bron van je identiteit. Je bent zelf zo onder de indruk van het inzicht dat God zich totaal met jou wil identificeren, dat er bij jou een wederkerig verlangen groeit.

In het geval van een identiteitsrelatie tussen God en jou, springt er direct een hoofdkenmerk bovenuit: LIEFDE. Op God is het zonder twijfel altijd al van toepassing geweest, en jij zult er steeds meer naar verlangen – juist omdat *Gods liefde* jouw identiteit zo diep geraakt heeft. Ik kan het niet vaak genoeg herhalen:

Want God had de wereld zo lief dat hij zijn enige Zoon heeft gegeven, opdat iedereen die in hem gelooft niet verloren gaat, maar eeuwig leven heeft.

Johannes 3:16

En hierin is Gods liefde ons geopenbaard: God heeft zijn enige Zoon in de wereld gezonden, opdat we door hem zouden leven.

1 Johannes 4:9

God is liefde

1 Johannes 4:16

Die liefde van God heeft jou in je hart getroffen en voedt nu je identiteit. Het ontvangen van dat liefdesvoedsel, dat ‘geestelijke genadebrood’, verandert jouw persoonlijkheid naar de aard van dat voedsel. Genade eten is genade uitleven. Liefde ontvangen is liefde leven. Onmiskenaar. Zo werkt ‘worden als’. Lees maar:

Zoals ik jullie heb liefgehad, zo moeten jullie elkaar liefhebben. Aan jullie liefde voor elkaar zal iedereen zien dat jullie mijn leerlingen zijn.

Johannes 13:34, 35

Het wezenlijke van de liefde is niet dat wij God hebben liefgehad, maar dat hij ons heeft liefgehad en zijn Zoon heeft gezonden om verzoening te brengen voor onze zonden.

1 Johannes 4:10

Geliefde broeders en zusters, laten wij elkaar liefhebben, want de liefde komt uit God voort. Ieder die liefheeft is uit God geboren en kent God. Wie niet liefheeft kent God niet, want God is liefde.

1 Johannes 4:7,8

Genade eten is genade uitleven. Liefde ontvangen is liefde leven. Onmiskenaar. Zo werkt ‘worden als’

Wat ons drijft is de liefde van Christus, omdat we ervan overtuigd zijn dat één mens voor alle mensen is gestorven, waardoor alle mensen zijn gestorven, en dat hij voor allen is gestorven opdat de levenden niet langer voor zichzelf zouden leven, maar voor hem die voor de levenden is gestorven en is opgewekt. (...) Daarom ook is iemand die één met Christus is een nieuwe schepping. Het oude is voorbij, het nieuwe is gekomen.

2 Korintiërs 5:14-17

Je identiteit door God laten bepalen, is groeien in liefde. Dat is de geestelijke genetische natuurwet. Gods DNA is liefde. Dat DNA geeft hij door aan zijn kind: jou.

Leven voor God

Alles wat van God komt, is ontstaan uit liefde en gericht op liefde. Elke wet die God ooit bedacht heeft, wortelt in die liefde. Als je dit niet doorhebt (net zoals ik jarenlang), dan hebben Gods geboden voor jou een heel ander karakter. Dan worden het verplichtingen die je uit gehoorzaamheid *moet* uitvoeren. Niet uit liefde, maar vanuit een heiligheidsstreven.

Daarmee zijn we weer terug bij het activistische, wettische ‘moeten’. Als je het leven van Jezus bestudeert, en je verdiept in de gesprekken die hij voerde, dan ontdek je dat hij grote moeite had om juist de religieuze, wettische mensen uit te leggen dat alles bij God om liefde draait. Onophoudelijk dagen de religieuzen Jezus uit om toch vooral de wet na te leven, of om iets over Gods wetten te zeggen. En iedere keer reageert Jezus op een manier waaruit blijkt dat de wetten alleen maar zin hebben als je Gods vaderhart kent. Zoals hier:

Om hem [Jezus] op de proef te stellen vroeg een van hen, een wetgeleerde: “Meester, wat is het grootste gebod in de wet?” Hij antwoordde: “Heb de Heer, uw God, lief met heel uw hart en met heel uw ziel en met heel uw verstand. Dat is het grootste en eerste gebod. Het tweede is daaraan gelijk: heb uw naaste lief als uzelf. Deze twee geboden zijn de grondslag van alles wat er in de Wet en de Profeten staat.”

Matteüs 22:35-40

Jezus zegt dus dat liefde de basis van de wet is. Wie niet liefheeft, kent God niet, blijkbaar. Ik hoop dat je opnieuw ziet hoe pijnlijk het dus is als die houding van liefde ontbreekt in religieuze systemen. Dan wordt het dienen van God en het leven voor God niets anders dan het volbrengen van religieuze plichten die zich afspelen binnen een afgeschermd kerkelijke cultuur. De wereld daarbuiten krijgt weinig aandacht, zorg en liefde. Religiositeit leidt tot een in zichzelf gekeerd

ritueel systeem, terwijl het vrije leven juist naar buiten gericht is; totale gerichtheid op anderen. Maar let wel: God blijft onze hoogste prioriteit. Dat kan ook niet anders. Zijn liefde voor jou roept zo'n dankbaarheid op, dat je niets anders meer wilt dan hem met een wederkerige liefde liefhebben.

Wij hebben Gods liefde, die in ons is, leren kennen en vertrouwen daarop. God is liefde. Wie in de liefde blijft, blijft in God, en God blijft in hem.

1 Johannes 4:16

Wij hebben lief omdat God ons het eerst heeft liefgehad.

1 Johannes 4:19

Religiositeit leidt tot een in zichzelf gekeerd ritueel systeem, terwijl het vrije leven juist naar buiten gericht is

Je (liefdes)relatie met God gaat je hele leven beheersen. Je denken wordt in beslag genomen door wat je over God kunt ontdekken; je hart wordt geraakt door Gods liefde, en je ziel raakt diep ontroerd doordat je beseft wie hij is. Die innerlijke verandering heeft uiteraard grote consequenties voor je kijken naar en betrokkenheid op andere mensen, en zelfs op de hele schepping. Je medemensen en de natuur om je heen zijn namelijk het ontwerp van diezelfde God die jou nieuw leven gegeven heeft.

Gods liefde verandert je van binnenuit, zodat je ook aan de buitenkant (je gedrag) steeds meer op je Vader wilt lijken. Misschien zelfs zo sterk, dat anderen via jou contact kunnen krijgen met dat vrije leven. Of, om het met een metafoor van Jezus te zeggen, die hij gebruikte toen hij een Samaritaanse vrouw ontmoette bij een waterbron:

Iedereen die dit water drinkt zal weer dorst krijgen, maar wie het water drinkt dat ik hem geef, zal nooit meer dorst krijgen.

Het water dat ik geef, zal in hem een bron worden waaruit water opwelt dat eeuwig leven geeft.

Johannes 4:13,14

Een mooi beeld van een geestelijke natuurwet: drinken bij God maakt jou tot een bron van leven voor anderen. Je wordt een bron in de woestijn, midden in de samenleving, in plaats van opgesloten in religieuze achterkamertjes (verpakt in grote kathedralen of kerkgebouwen). Je wordt net als Jezus een burger van het koninkrijk van de hemel. Iemand die laat zien dat het eeuwige leven niet iets is voor na je dood, maar iets dat nu al volop geleefd kan worden. Een leven in volstrekte vrijheid. Dát is God dienen. Dát is God aanbidden. Jezus zei het zo tegen zijn (en jouw) Vader:

Het eeuwige leven, dat is dat zij u kennen, de enige ware God, en hem die u gezonden hebt, Jezus Christus.

Johannes 17:3

Jij en je relaties

Door jouw omvorming verandert ook je houding in relaties met anderen. Je zelfgerichte, egoïstische karaktertje verandert langzamerhand (soms zelfs in één klap) in een ‘mens met goddelijke trekjes’. Dat klinkt misschien wat arrogant of hoogdravend, maar zo is het echt. De verschillen tussen de oude en nieuwe ‘jij’ zijn gewoon enorm. (Vraag maar eens door bij mensen die geraakt zijn door de genadeklap, en ze zullen hiervan getuigen.) En als je het identiteitsverhaal van dit boek hebt kunnen volgen, zou je het nu ook nog een beetje kunnen snappen.

Ik had in hoofdstuk 5 al beloofd dat ik in dit hoofdstuk meer details zou geven van dat heerlijke, nieuwe leven. Ik verwees toen ook al naar een adembenemende toespraak van Jezus, beter bekend als ‘De Bergrede’. Jezus begint die toespraak met het schetsen van het karakter van iemand die de genadeklap aan den lijve heeft ondervonden. Ik stip zijn karaktertrekken kort aan. Laat ze even op je inwerken. (De originele versie kun je lezen in Matteüs 5:3-12.)

1. Je wordt nederig van hart.

Je diepe bewustzijn dat je zelf van genade leeft, iets wat God alles heeft gekost, maakt je heel bescheiden en nederig. Arrogantie, hoogmoed, stoere praat, dikke ego's en ijdelheid behoren steeds meer tot het verleden. Je weet je helemaal afhankelijk van God.

2. Je treurt.

Je leert echt verdriet te hebben. Geen verdriet uit zelfmedelijden, maar juist uit betrokkenheid bij alle gebrokenheid om je heen. Je ziet steeds beter en scherper het lijden dat massief aanwezig is in het aardse leven. Je ziet het onrecht dat velen moeten meemaken en je krijgt vooral verdriet en diepe spijt over al het onrecht waar jij zelf de oorzaak van was (of bent), of aan meewerkt(e).

3. Je wordt zachtmoedig.

Je karakter wordt fijngevoelig en teder. Je kijkt milder naar alles en iedereen, en wordt opener. Je blijft niet op afstand door voor van alles weg te lopen of jezelf op te sluiten, of door goedkoop te oordelen. Nee, je komt dichtbij. Oordelen laat je zelfs helemaal los. Je leeft met het motto *Het is wat het is*, zonder onverschillig te zijn.

Doordat je zelf, dankzij genade, steeds meer ervaart hoe genezend en helend het is om je falen te erkennen en vanuit rechtvaardigheid te leven, gun je dat iedereen

4. Je snakt naar gerechtigheid.

Je ziet scherp wat er allemaal mis is. Alles lijkt door en door verrot door onrecht. Doordat je zelf, dankzij genade, steeds meer ervaart hoe genezend en helend het is om je falen te erkennen en vanuit rechtvaardigheid te leven, gun je dat iedereen. Het wordt je primaire verlangen (net als honger en dorst) om recht te doen.

5. Je wordt barmhartig.

Je gevoelige, meelijdende hart zet je aan om je medemensen bij te

staan. Hun moeilijke situaties raken je dieper. Je zet alles wat in je vermogen ligt in om mee te leven. Oprechte aandacht, luisteren, zorg en daadwerkelijke hulp. Je vraagt je voortdurend af: ‘Voor wie kan ik een naaste zijn?’

6. Je wordt zuiver van hart.

Geen geheimen meer. Geen verborgen agenda's. Je gaat voortaan authentiek, transparant en oprecht door het leven. Je bent eerlijk over de motieven achter je gedrag. Je legt vrijmoedig verantwoording af. Je fouten, gebreken, missers – je zonden houdt je niet krampachtig verborgen, maar breng je, met alle bijbehorende gevoelens, aan het licht.

7. Je wordt een vreedestichter.

Niet ‘omwille van de lieve vrede’, maar omdat je beseft dat ieder conflict en elke ruzie in potentie ‘dodelijk’ is; het doodt misschien geen lichamen, maar wel zielen. In conflicten verachten en minachten mensen elkaar. Je motief achter jouw vreedestichten: bewogenheid met iedereen, recht voor iedereen.

8. Je wordt vervolgd om je recht doen.

Waarheid is de grootste vijand van het leven in een ruilhandelsstelsel. De hele wereld is verrot door onrecht, en het ‘voor wat hoort wat’-stelsel is de achterliggende oorzaak van veel onrecht. Waarheid ontmaskert onrecht. Jij leeft die waarheid uit, omdat je recht wilt doen. Dat wordt niet gewaardeerd, want het blaast het systeem op.

9. Je wordt blij omdat jou pijn gedaan wordt.

Vergissing? Nee. Je wordt daadwerkelijk ontzettend blij en dankbaar dat jij, omdat je van Jezus' genade leeft, wordt uitgescholden, vervolgd en van allerlei kwaad wordt beticht. Voor jou zijn deze reacties hét overtuigende bewijs dat je Gods kind bent. Dat maakt je op aarde tot ongewenste vreemdeling die met allerlei sluwe trucs uitgezet moet worden. ‘Vreemdeling’ wordt een eretitel, omdat je blijkbaar steeds meer gaat lijken op Jezus.

Jouw natuurlijke verlangen naar betekenis en zekerheid (liefde!) hoeft

niet meer door anderen te worden vervuld, zodat er in jouw relaties geen eigenbelang of zelfgerichtheid meer nodig is. Jij hoeft niet meer zonodig 'aan je trekken te komen'. Het is zelfs nog extremer: in plaats van te moeten nemen, heb je nu alle ruimte om te geven, zonder dat je uitgeblust raakt. Wat je van God krijgt, vult je beker steeds tot aan de rand. Sterker nog: het klotst geregeld *over* de rand, dus je houdt genoeg over om weg te geven. Omdat God als bron van je leven onuitputtelijk is, hoef je niet karig te zijn in het doorgeven van liefde.

Jouw natuurlijke verlangen naar betekenis en zekerheid (liefde!) hoeft niet meer door anderen te worden vervuld, zodat er in jouw relaties geen eigenbelang of zelfgerichtheid meer nodig is

Laat je opnieuw inspireren hoe zo'n leven eruitziet, en lees de achterliggende bijbelteksten er gerust op na: 1 Korintiërs 13:4-6, Romeinen 12:9-21, Matteüs 5:39-44 en Galaten 5:22.

Je bent geduldig, vol van goedheid.

Je kent geen afgunst, geen ijdel vertoon en zelfgenoegzaamheid.

Je bent niet grof en niet zelfzuchtig.

Je laat je niet boos maken en rekent een ander het kwaad niet aan.

Je verheugt je niet over het onrecht, maar je bent blij met de waarheid.

Je liefde is oprecht.

Je verafschuwt het kwaad en je zet je in om het goede te doen.

Je acht de ander hoger dan jezelf en je hebt anderen lief met de innige liefde van broers en zussen.

Je laat je enthousiasme niet bekoelen, maar je laat je aanvuren door de Geest.

Je bent verheugd over de hoop die je hebt.

Je bent standvastig als je tegenspoed ondervindt.

Je bekommert je om wat anderen nodig hebben en je bent gastvrij.

Je zegent degenen die jou vervolgen. Je vervloekt ze niet.

Je bent blij met de blijden en verdrietig met degenen die verdriet hebben.

Je bent niet hoogmoedig, maar doet er alles aan om bescheiden te zijn.

Je bent niet eigenwijs.

Je vergeldt geen kwaad met kwaad, maar probeert voor alle mensen het goede te doen.

Je houdt vrede met alle mensen, voor zover dat van jou afhangt.

Je neemt geen wraak, maar laat dat over aan God.

Als je vijand honger heeft, geef je hem te eten, en als hij dorst heeft, geef je hem te drinken.

Als iemand je op de rechterwang slaat, keer je hem je linkerwang toe.

Als iemand je dwingt één kilometer met je te lopen, loop je er twee.

Je geeft aan iedereen die iets van je vraagt, en je leent je geld aan wie dat wil.

Je hebt je vijanden lief en bidt voor wie je naar het leven staan.

Als een gedragsdeskundige een scan maakt van je emotionele beleving, vindt hij daar enkel liefde, blijdschap, vrede, lankmoedigheid, vriendelijkheid, goedheid, trouw, zachtmoedigheid en zelfbeheersing.

Een eenrichtingsverkeer van onophoudelijke liefde. Wow... Wat zal dat een impact hebben op de mensen om je heen! Zeker in een samenleving die steeds harder en killer wordt.

Ouders, partner en kinderen

Ik wil inzoomen op de relatie met je ouders, partner en kinderen. Deze meest persoonlijke en intiemste relaties ondergaan net zo goed een diepe verandering. In het 'voor wat hoort wat'-leven zijn deze relaties misschien wel de meest waardevolle relaties, omdat ze een krachtige voeding voor je identiteit zijn. Op zichzelf is daar niets mis mee; ze kunnen je helpen om te groeien.

Maar helaas hebben deze mooie relaties ook een keerzijde. Juist omdat ze zo belangrijk zijn, is het risico aanwezig dat je er te afhankelijk van wordt. Relaties met ouders, partner en kinderen hebben om die

reden nogal eens een claimend karakter. Ouders verwachten van hun kinderen (vaak onbewust) dat zij hen gelukkig maken, of in ieder geval niet teleurstellen of te schande te maken. Kinderen kunnen maar niet loskomen van hun ouders, omdat ze van nature loyaal aan hen zijn. Partners kiezen hartstochtelijk voor elkaar, opdat de ander kan voorzien in hun liefdesbehoefte.

Ouders, partner en kinderen zijn vaak zelfs een van je grootste afgoden – zo sterk kan de afhankelijkheid zijn

Doordat deze relaties rechtstreeks je identiteit voeden, kunnen ze een van de grootste blokkades zijn om je helemaal over te geven aan Gods genade. Het zijn weeënremmers *pur sang*. Ouders, partner en kinderen zijn vaak zelfs een van je grootste afgoden – zo sterk kan de afhankelijkheid zijn. Voordat je gaat roepen dat ik overdrijf, laat ik graag Jezus zelf aan het woord. Als iemand glashelder was over het gevaar van deze relaties, dan was dat Jezus.

Denk niet dat ik gekomen ben om op aarde vrede te brengen. Ik ben niet gekomen om vrede te brengen, maar het zwaard. Want ik kom een wig drijven tussen een man en zijn vader, tussen een dochter en haar moeder en tussen een schoondochter en haar schoonmoeder; de vijanden van de mensen zijn hun eigen huisgenoten! Wie meer van zijn vader of moeder houdt dan van mij, is mij niet waard, en wie meer houdt van zijn zoon of dochter dan van mij, is mij niet waard.

Matteüs 10:34-37

Grote mensenmenigten trokken met Jezus mee. Hij wendde zich tot hen en zei: “Wie mij volgt, maar niet breekt met zijn vader en moeder en vrouw en kinderen en broers en zusters, ja zelfs met zijn eigen leven, kan niet mijn leerling zijn.”

Lucas 14:25-26

‘Onzin!’

‘Overdreven!’

‘Hij bedoelt het vast anders...’

‘Dit geldt toch niet voor mij?!’

Logische reacties als je zulke uitspraken van Jezus aanhoort. Deze citaten passen toch veel eerder bij een sekteleider? En dan te bedenken dat juist familierelaties in Jezus' tijd centraal stonden!

Toch zijn Jezus' uitspraken juist *niet* sektarisch. Kijk: je interpreteert zijn oproep absoluut als extremistisch en sektarisch als je ze leest op gedragsniveau. Dan hoor je Jezus zeggen dat je radicaal afscheid moet nemen van je familie. En snel ook.

Maar op dat niveau spreekt Jezus je niet aan. De Bijbel is geen gedragsboek, maar een identiteitsboek. De Bijbel geeft je geen ‘to-do-list’, maar schetst een ‘to-be-life’. Probeer Jezus' uitspraken eens toe te passen op je zoektocht naar betekenis en zekerheid. Dan gaat er een wereld voor je open. Dan blijkt dat Jezus zegt dat jij je zelfbeeld, eigenwaarde en identiteitsbehoefte niet meer moet bevredigen vanuit die gezins- en familierelaties, maar alleen door hemzelf.

Als je zijn uitspraken zo uitlegt en toepast op je leven, is het effect *juist niet* sektarisch: in plaats van je familie vaarwel te zeggen, ga jij steeds meer van hen houden. De liefde voor je ouders, partner en kinderen neemt alleen maar toe. Omdat jij geen claim meer op hen hoeft te leggen, ga je een steeds meer ‘gevende liefde’ ontwikkelen, waardoor je relaties enorm opbloeien. Je bent steeds beter in staat onvoorwaardelijk van hen te houden. Die liefde is veel sterker en beter dan de vaak gangbare lievigheid, plichtmatige trouw en gehoorzaamheid.

Stel je eens voor dat jij deze verandering niet *alleen* doormaakt, maar je ouders, kinderen en partner ook! Dat ook zij Jezus gaan ontdekken als hun identiteitsbron – misschien wel geïnspireerd door jouw verandering. Dan haal je pas echt alles uit het leven wat erin zit!

Baan en talenten

Je nieuwe identiteit en kijk op het leven heeft uiteraard ook effect op hoe je tegen je werk en talenten aankijkt. Je ervaart niet meer de druk van ‘ik móét de perfecte baan hebben’, of ‘ik móét met mijn talenten

aan de slag, anders tel ik niet meer mee'. Je gaat je talenten zien als cadeaus van God, een bemoedigende schouderklop en knipoog van je Vader.

Vanuit die motivatie ga je op zoek naar een plek om je talenten in te zetten. Beroep wordt roeping. Daarbij voel je geen druk om meteen de eerste keer goed te kiezen, alsof anders je kans voorbij zou zijn. Het vinden en vervullen van je roeping (die voor ieder kind van God uniek is en perfect past) is het mooiste wat je als mens kunt doen. Vrij en ontspannen kijk je om je heen, rustig onderzoekend wat goed bij jou past. In je zoektocht naar een baan worden je talenten sturend; niet inkomen, status, pensioenzekerheid of baangarantie. Die hebben hun 'reddende' functie namelijk verloren. Ze zijn wel belangrijk, maar je betekenis en zekerheid liggen daar niet meer in. Je doet je werk gemotiveerd en dienstbaar, zonder eigenbelang. Geen CAO-eisen, geklaag over overvolle agenda's ('Hoe is het?' 'Ja goed! Druk-druk-druk!') of de kantjes eraf lopen. De 'voor wat hoort wat'-mentaliteit of 'wat schuift het'-houding maakt plaats voor het onvoorwaardelijk aanbieden van tijd, aandacht, energie en kwaliteiten.

De 'voor wat hoort wat'-mentaliteit of 'wat schuift het'-houding maakt plaats voor het onvoorwaardelijk aanbieden van tijd, aandacht, energie en kwaliteiten

Daarin ben je overigens niet naïef en makkelijk te manipuleren door je 'bazen'. Integendeel. Je hebt scherp in de gaten wat recht en waarheid is, en daar sta je ook voor. Je voelt geen angst om voor jouw waarheid op te komen, want je 'ziel en zaligheid' ligt niet in handen van je baas, baan, collega's of salaris. Je werkt niet meer om jezelf in stand te houden, maar om tot je bestemming te komen, en zo medewerker te zijn van je Vader. Dat bezielt je en roept het beste in je wakker. Het is zoals Paulus het omschrijft:

Alleen dankzij zijn genade ben ik wat ik ben. En zijn genade is bij mij niet zonder uitwerking gebleven. Integendeel, ik heb harder

gezwraagd dan alle andere apostelen, niet op eigen kracht maar dankzij Gods genade.

1 Korintiërs 15:10

‘Met pensioen gaan’ is hooguit een administratieve handeling die nodig is om je uit een bepaalde baan uit te schrijven. Het is zeker niet het moment waarbij je uitgeblust en met de tong op je schoenen einde-lijk kunt gaan genieten van je welverdiende rust. Je leven bestond altijd al uit rust en doen wat je wilde. ‘Achter de geraniums gaan zitten’ is alleen nog een optie als je een bovengemiddeld talent hebt om iets met deze plantensoort uit te oefenen. Werken was en is – in tegenstelling tot hoe dat bij veel anderen is – geen noodzakelijk kwaad, maar een prachtige mogelijkheid om je leven tot vervulling te brengen.

Komt dit allemaal wat ál te romantisch en onhaalbaar over? Is dit voor jouw gevoel een Utopia? Zou goed kunnen, maar vraag je dan eens eerlijk af of jij geen al te grote betekenis aan je werk en inkomen geeft. En als dat zo is, verbaas je daar dan niet over en schaam je er niet voor. Je leeft in een samenleving die helemaal lijkt te draaien om economische zekerheden. Economie en geld lijken iedere keer weer de belangrijkste thema’s tijdens verkiezingscampagnes en kabinetsformaties. Geen wonder als je door dat denken wordt besmet. Arbeid en inkomen hebben een grote invloed op je gevoel van zekerheid. Dat moet Adam ook gemerkt hebben, toen hij van God te horen kreeg tot welk leven hij zichzelf veroordeeld had; toen hij ervoor koos om God niet meer als bron van zijn identiteit te hebben, maar om zelf als God te willen zijn.

Tegen de mens zei hij: “Je hebt geluisterd naar je vrouw, gegeten van de boom die ik je had verboden. Vervloekt is de akker om wat jij hebt gedaan, zwoegen zul je om ervan te eten, je hele leven lang. Dorens en distels zullen er groeien, toch moet je van zijn gewassen leven. Zweteten zul je voor je brood, totdat je terugkeert tot de aarde, waaruit je bent genomen: stof ben je, tot stof keer je terug.”

Genesis 3: 17, 18

Probeer deze tekst te lezen vanuit jouw zoektocht (en die van Adam) naar betekenis en zekerheid. Dan ontdek je misschien waar veel van ons gezwog en gejakker vandaan komt, en waar het in moet voorzien. Adam kreeg te horen dat hij zijn identiteit nu voortaan uit zijn werk zou halen. Zolang jij God in jouw leven niet de plaats geeft die hij heeft – namelijk de bron van heel jouw leven –, ben je helaas tot hetzelfde lot veroordeeld. Dat verandert dus radicaal als je God weer de bron van jouw identiteit laat zijn. Dan kun je beamen wat Jezus zegt over de ‘zorgen in je leven’ in diezelfde Bergrede die ik eerder aanhaalde:

Verzamel voor jezelf geen schatten op aarde: mot en roest vreten ze weg en dieven breken in om ze te stelen. Verzamel schatten in de hemel, daar vreten mot noch roest ze weg, daar breken geen dieven in om ze te stelen. Waar je schat is, daar zal ook je hart zijn. (...)

Niemand kan twee heren dienen: hij zal de eerste haten en de tweede liefhebben, of hij zal juist toegewijd zijn aan de ene en de andere verachten. Jullie kunnen niet God dienen én de mammon. Daarom zeg ik jullie: maak je geen zorgen over jezelf en over wat je zult eten of drinken, noch over je lichaam en over wat je zult aantrekken. Is het leven niet meer dan voedsel en het lichaam niet meer dan kleding? Kijk naar de vogels in de lucht: ze zaaien niet en oogsten niet en vullen geen voorraadschuren, het is jullie hemelse Vader die ze voedt. Zijn jullie niet meer waard dan zij? Wie van jullie kan door zich zorgen te maken ook maar één el aan zijn levensduur toevoegen? En wat maken jullie je zorgen over kleding? Kijk eens naar de lelies, kijk hoe ze groeien in het veld. Ze werken niet en weven niet. Ik zeg jullie: zelfs Salomo ging in al zijn luister niet gekleed als een van hen. Als God het groen dat vandaag nog op het veld staat en morgen in de oven gegooid wordt al met zo veel zorg kleedt, met hoeveel meer zorg zal hij jullie dan niet kleden, kleingelovigen? Vraag je dus niet bezorgd af: ‘Wat zullen we eten?’ of: ‘Wat zullen we drinken?’ of: ‘Waarmee zullen we ons kleden?’ – dat zijn allemaal dingen die de heidenen najagen. Jullie hemelse Vader weet wel dat jullie dat alles nodig hebben. Zoek liever eerst het koninkrijk van God en

zijn gerechtigheid, dan zullen al die andere dingen je erbij gegeven worden. Maak je dus geen zorgen voor de dag van morgen, want de dag van morgen zorgt wel voor zichzelf. Elke dag heeft genoeg aan zijn eigen last.

Matteüs 6:19-34

Geld

Nu ik iets over je baan en talenten heb gezegd, kan ik ook niet voorbijgaan aan je omgang met geld en materiële bezittingen. Het is bijna niet voor te stellen hoe anders die eruit kan gaan zien. In een wereld die zó beheerst wordt door geld en materialisme, kom je tot een wel heel andere levensstijl dan iedereen om je heen. Iedereen aan de iPad? *Good for them*. Prima als je er een koopt, maar je schaamt je er niet voor om niet zo'n ding te hebben. Je hebt je geld en spulletjes niet meer nodig voor je eigen betekenis en zekerheid.

Massa's mensen geven het die rol wel. Ik hoorde op de radio een stukje over de presentatie van de nieuwe iPhone5. De interviewer vroeg waarom zo veel mensen niet kunnen wachten met hun aanschaf, en zelfs dagen voor de introductie al voor de winkel in hun slaapzak liggen te wachten. "Het is toch maar een telefoontje?" De geïnterviewde: "Ik kan gewoon niet leven met de gedachte dat er iets nieuws is van Apple, en dat ik het niet zou hebben." Natuurlijk zitten maar weinig mensen zo in elkaar (hoop ik), maar het is een voorbeeld van hoe diep een product of merk iemand kan raken. Geen materieel product heeft zich zo diep vastgehecht aan de identiteit van mensen als geld. Geld heeft goddelijke kenmerken en krachten – als jij het die kracht toedicht. Het probleem zit namelijk niet in de flappen zelf, nee, geld gaat pas goddelijke trekjes vertonen als jij het tot god verheft. Als jij het tot een middel maakt dat jou moet redden of gelukkig maken. Hierboven las je al wat Jezus over geld te vertellen heeft. Volgens hem moet je radicaal kiezen waardoor jij je identiteit laat bepalen. Niet *fifty-fifty*, een beetje zekerheid van God en een beetje zekerheid van geld.

Eerder in dit boek beschreef ik de ontmoeting van Jezus met de rijke jongeman. Jezus raadt deze rijkwaard aan al zijn bezit weg te geven en Jezus te volgen, om zo het eeuwige leven te ontvangen waar hij naar

zocht. Helaas vindt hij dit te veel gevraagd, en vertrekt verdrietig. Je zou denken dat zijn geld en spullen het probleem zijn, maar nee. Zijn enige (en meteen grootste) probleem was, dat zijn geld onlosmakelijk verbonden was aan hemzelf. Jezus zegt even later tegen zijn leerlingen namelijk dat als de rijke man zijn bezit los had kunnen laten en zijn zekerheid bij Jezus had gezocht, hij zijn geld in veelvoud zou hebben teruggekregen.

Niks mis met een goed gevulde bankrekening – als je het maar de juiste plek geeft. Als dat niet lukt, kan geld heel rare dingen met je doen. Het heeft destructieve kanten, en kan in het ergste geval tot zelfmoord leiden, bijvoorbeeld als je al je geld (lees: betekenis en zekerheid, de zin van je leven) verliest. De apostel Paulus kent en erkent het gevaar van geld, en waarschuwt:

Wie rijk wil worden, staat bloot aan verleiding, raakt in een valstrik en valt ten prooi aan dwaze en schadelijke begeerten die een mens in het verderf storten en ten onder doen gaan. Want de wortel van alle kwaad is geldzucht. Door zich daaraan over te geven zijn sommigen van het geloof afgedwaald en hebben ze zichzelf veel leed berokkend.

1 Timoteüs 6:9-10

Als je dit soort uitspraken toepast op je identiteit (je begrijpt inmiddels denk ik dat het mijn bedoeling is dat je dat vaker doet terwijl je dit boek leest), dan zie je dat geldzucht niet alleen een verleiding is voor rijkaards. Arme en berooide mensen kunnen er ook veel last van hebben. Als zij voortdurend ongelukkig zijn met hun spulletjes, als ze altijd maar méér willen, of jaloers zijn op mensen die het beter hebben, worden ze net zo gedreven door geldzucht. Je bent pas los van de zuigkracht van geld als je zekerheid en betekenis er niet meer van afhankelijk zijn.

Naar mijn overtuiging is er maar één identiteitsbron die de kracht van geld en bezit kan overtreffen: God. Wat hij te bieden heeft, overtreft de mogelijkheden van geld en bezit. Als je dat ontdekt, zul je in staat zijn je eigenwaarde los te koppelen van centen en spullen. Dan ga je dit soort bijbelse bemoedigingen ook snappen en waarderen:

Draag de rijken van deze wereld op niet hoogmoedig te zijn en hun hoop niet in zoiets onzekers te stellen als rijkdom, maar op God, die ons rijkelijk van alles voorziet om ervan te genieten. En draag hun op om goed te doen, rijk te zijn aan goede daden, vrijgevig, en bereid om te delen. Zo leggen ze een stevig fundament voor de toekomst, en winnen ze het ware leven.

1 Timoteüs 6:17-19

Laat uw leven niet beheersen door geldzucht, neem genoeg met wat u hebt. Hij [Jezus] heeft immers zelf gezegd: “Nooit zal ik u afvallen, nooit zal ik u verlaten”, zodat we vol vertrouwen kunnen zeggen: “De Heer is mijn helper, ik heb niets te vrezen. Wat zouden mensen mij kunnen doen?”

Hebreeën 13:5, 6

Als geld voor jou zijn identiteitskracht verliest, ben je vrij van de zuigende werking, en ben je in staat om dit krachtige middel in te zetten voor schitterende doelen, zoals je naasten

Als geld voor jou zijn identiteitskracht verliest, ben je vrij van de zuigende werking, en ben je in staat om dit krachtige middel in te zetten voor schitterende doelen, zoals je naasten.

Zo'n staaltje van vrijgevigheid maakte Paulus ook mee. Hij gebruikt dit voorbeeld tegenover religieuze mensen die ook van alles beloofden, maar toch vast bleken te zitten aan hun geld. Let even goed op wie de vrijgevigsten waren en waardoor ze gedreven werden.

Broeders en zusters, wij willen u niet onthouden wat Gods genade tot stand heeft gebracht in de gemeenten van Macedonië: ze zijn door ellende zwaar op de proef gesteld, maar vervuld van een overstelpende vreugde en ondanks hun grote armoede zeer vrijgevig. Ik verzeker u dat ze naar vermogen hebben gegeven, ja, zelfs boven hun vermogen. Uit eigen beweging hebben ze ons

dringend verzocht mee te mogen doen aan de collecte, waarmee de heiligen in Jeruzalem zullen worden ondersteund. En ze gaven aanzienlijk meer dan we hadden verwacht: door Gods wil gaven ze zichzelf in de eerste plaats aan de Heer, en vervolgens ook aan ons. We hebben er dan ook bij Titus op aangedrongen dat hij dit goede werk, waarmee hij al bij u begonnen is, voltooit. U blinkt in alles uit: in geloof, in kennis en welsprekendheid, in inzet op elk gebied, in de liefde die wij in u hebben gewekt – blink dus ook uit in dit goede werk. Ik zeg dit niet als een bevel; door op de inzet van anderen te wijzen wil ik nagaan of uw liefde oprecht is. Tenslotte kent u de liefde die onze Heer Jezus Christus heeft gegeven: hij was rijk, maar is omwille van u arm geworden opdat u door zijn armoede rijk zou worden.

2 Korintiërs 8:1-9

Waarheid en recht

Je begrijpt inmiddels dat we alle aspecten van het leven langs kunnen gaan, want je diepgaande verandering zal op alle terreinen ingrijpen. Dat doen we dus niet, maar twee thema's kan ik tot slot niet onbesproken laten: waarheid en recht. Twee belangrijke waarden die vervlochten zijn met identiteit.

Waarheid

Ieder mens kan zijn eigen waarheid creëren. In onze samenleving wordt dit als een van de hoogste waarden gezien. Niet voor niets is de 'vrijheid van meningsuiting' een van de grondrechten van de mens. In ons land is dit de laatste jaren een van de zwaarst bevochten rechten. Iedereen moet kunnen zeggen wat hij denkt of vindt. Niemand mag de mond worden gesnoerd.

Heb jij je ooit afgevraagd waarom dit voor veel mensen zo'n gevoelig punt is? Dat komt omdat ieders waarheid een essentieel onderdeel is van zijn unieke mens-zijn. Jouw waarheid maakt je tot een uniek individu dat het waard is om zijn eigen mening (waarheid) te hebben. In een leven van ruilhandel is jouw waarheid van fundamentele waarde voor je identiteit; jouw waarheid maakt je voor een belangrijk deel tot wie je bent. Komen ze aan je waarheid, dan komen ze aan jou.

Dat verklaart ook waarom er zo heftig gediscussieerd (gevochten!) kan worden over de vrijheid van meningsuiting.

Binnen religieuze systemen komt de waarheidsstrijd nadrukkelijk voor; door ernstig te streven naar de juiste leer (overtuiging), voelen religieuze mensen zich door God bevestigd. Een foute waarheid (dus: leugen) kan en mag niet getolereerd worden.

Dat hele strijdtoneel is een gepasseerd station als je leert leven van genade. Je betekenis en zekerheid hangen dan niet meer af van je overtuigingen. Dat kan zelfs niet meer. Van genade leven betekent namelijk dat jij ervan overtuigd bent dat jij geen gelijk hebt. Daarom leef je van genade: je erkent dat je zelf fout zit, en je bent maar wat blij dat je toch mag leven, zij het onverdiend. Van genade leven en strijden voor je waarheid kan gewoon niet samengaan. Dat zou net zo absurd zijn als je noodzakelijke zuurstof via je longen krijgen, én via je navelstreng. Onmogelijk. Genade (Jezus) is dan je enige waarheid, en daar hoef je niet voor te strijden. Jezus heeft zelf de strijd al gestreden, en hij heeft nog gewonnen ook van al die andere waarheden (lees: leugens).

Betekent dit dan dat je helemaal geen mening meer hebt als je in dat nieuwe vrije leven terecht bent gekomen? Dat je zonder overtuigingen meedeint op de golven van andermans meningen? Nee. Integendeel: je leeft vanuit een krachtige en vooral unieke waarheid. Door de paradigmashift komt je waarheid er heel anders uit te zien dan daarvoor. Jouw overtuiging zal er heel anders uitzien dan die van veel mensen om je heen. Je visie op jezelf, op het leven en op alle thema's die daarbij horen, verandert diepgaand.

Wat er ook fundamenteel verandert: jouw waarheid hoeft niet meer te winnen van andere waarheden. Je laat de strijd voor jouw overtuiging varen. Je bent je gelijkhebbigheid kwijt, want je (toekomstige) bestaan hangt er namelijk niet meer van af. Zeker, je houdt vast aan je eigen waarheid, maar je gunt iedereen zijn eigen visie. Ho! Niet vanuit onverschilligheid! Nee, je krijgt zelfs een enorm verlangen om jouw nieuwe zienswijze uit te dragen. Maar dat doe je niet meer vanuit de overtuigingsmodus. Je *getuigt*. Jouw waarheid doet een appel op anderen. Omdat je weet dat de ander zijn overtuiging nog nodig heeft voor zijn zekerheid, wil je vanuit je eigen vrij-

heid zo dicht mogelijk aansluiten bij de ander om hem vervolgens te winnen voor jouw waarheid. Je past je maximaal aan de ander aan, zonder dat het je eigen vrijheid (waarheid) kost. Lees maar hoe Paulus dat deed.

Vrij als ik ben ten opzichte van iedereen, ben ik de slaaf van iedereen geworden om zo veel mogelijk mensen te winnen. Voor de Joden ben ik als een Jood geworden om hen te winnen. Ikzelf sta niet onder de Joodse wet, maar toch heb ik me eraan onderworpen om hen die er wel onder staan te winnen. En voor hen die niet onder de Joodse wet staan, ben ik als iemand geworden die de wet niet heeft, om hen te winnen. Dit betekent niet dat ik de wet van God heb losgelaten, maar dat ik mij heb onderworpen aan de wet van Christus. Voor de zwakken ben ik zwak geworden om hen te winnen. Ik ben voor iedereen wel iets geworden, om in elke situatie althans enkelen te redden. Ik doe alles voor het evangelie.

1 Korintiërs 9:19-23

Van genade leven en strijden voor je waarheid kan niet samengaan. Dat zou net zo absurd zijn als je noodzakelijke zuurstof via je longen krijgen, én via je navelstreng

Recht

Je maakt exact dezelfde verandering door met betrekking tot je rechten. Net als je waarheid is jouw recht een onbetwist groot goed voor je mens-zijn. Jouw recht geeft je waarde en zekerheid. Maar dan moet jouw recht wel tot zijn recht komen. Het mag niet bedreigd of onderuitgehaald worden. Opkomen voor en verdedigen van je recht is daarom een noodzakelijke basis onder je leven.

Ons rechtsstelsel is gebaseerd op dit grondrecht, en massa's rechters, advocaten en rechtsbijstandverzekeraars varen er zeer wel bij. Als je leeft van genade kan dat rechtssysteem wat jou betreft de prullenbak in, want net als bij de waarheid is het onmogelijk om nog voor

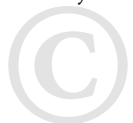
je recht te knokken in combinatie met het leven van genade. Door van genade te leven weet jij, als pleger van groot onrecht, hoe jouw schuld is opgelost. Jouw slachtoffer heeft jouw schuld en de door jou aangerichte schade op zich genomen, en hij heeft alle claims tegen jou zelf ingelost. Als je die waarheid doorleefd hebt, kun jij onmogelijk iemand anders aanklagen, of met de borst vooruit en de kin omhoog voor je eigen recht opkomen. Die noodzaak is weg, want jouw identiteit is niet meer afhankelijk van dat soort rechtvaardigheid. Ook dit zal tot een ander leven leiden dan wat je om je heen ziet. Luister maar wat Jezus in de Bergrede over zo'n leven zegt:

Jullie hebben gehoord dat gezegd werd: “Een oog voor een oog en een tand voor een tand.” En ik zeg jullie je niet te verzetten tegen wie kwaad doet, maar wie je op de rechterwang slaat, ook de linkerwang toe te keren. Als iemand een proces tegen je wil voeren en je onderkleed van je wil afnemen, sta hem dan ook je bovenkleed af. En als iemand je dwingt één mijl met hem mee te gaan, loop er dan twee met hem op. Geef aan wie iets van je vraagt, en keer je niet af van wie geld van je wil lenen.

Jullie hebben gehoord dat gezegd werd: “Je moet je naaste liefhebben en je vijand haten.” En ik zeg jullie: heb je vijanden lief en bid voor wie jullie vervolgen, alleen dan zijn jullie werkelijk kinderen van je Vader in de hemel. Hij laat zijn zon immers opgaan over goede en slechte mensen en laat het regenen over rechtvaardigen en onrechtvaardigen. Is het een verdienste als je liefhebt wie jou liefheeft? Doen de tollenaars niet net zo? En als jullie alleen je broeders en zusters vriendelijk bejegenen, wat voor uitzonderlijks doe je dan? Doen de heidenen niet net zo? Wees dus volmaakt, zoals jullie hemelse Vader volmaakt is.

Matteüs 5:38-48

En wat denk je van Petrus? Als leerling van Jezus streed hij om het hardst om voor zijn recht en dat van Jezus op te komen. Hij kwam pas tot een diepgaand ander inzicht toen hij Jezus verloochende – juist in een periode dat hij voor Jezus' recht opkwam. (Hij hakte zelfs het oor af van een soldaat die Jezus wilde gevangennemen.) Nadat hij

ontdekt had dat Jezus hem genadig was, kwam hij tot de volgende oproep om met onrecht om te gaan:

Slaven, erken het gezag van uw meesters en heb ontzag voor hen, niet alleen voor de goede en rechtvaardige, maar ook voor de onrechtvaardige. Het is een blijk van genade als iemand, doordat zijn aandacht op God gericht is, in staat is onverdiend leed te verdragen. Immers, is er enige reden om trots te zijn wanneer u de slagen verdraagt die u als straf voor uw wangedrag krijgt? Het is echter een blijk van Gods genade wanneer u verdraagt wat u moet lijden voor uw goede daden. Dat is uw roeping; ook Christus heeft geleden, om uwentwil, en u daarmee een voorbeeld gegeven. Treed dus in de voetsporen van hem die geen enkele zonde beging en over wiens lippen geen leugen kwam. Hij werd gehoond en hoonde zelf niet, hij leed en dreigde niet, hij liet het oordeel over aan hem die rechtvaardig oordeelt.

1 Petrus 2:18-23

Heerlijk toch, dit nieuwe leven? Wat een rust en vrijheid, en wat een liefde en zorg van God. Voor ons. Voor jou! Echt waar: de waardering, erkenning en liefde die God voor je heeft, is door niets te overtreffen. Alle vaders, moeders, broers, zussen, partners en geliefden vallen daarbij in het niet. De veiligheid en zekerheid die God garandeert, is nergens anders zo onvoorwaardelijk, volmaakt en overvloedig beschikbaar. Daar kunnen geen vitaminepillen, medicijnen, psychiaters, coaches, advocaten, rechters, operaties, nieuwste iPhones, dikke bankrekeningen of stapels verzekeringspapieren tegenop.

Verlang je er al een beetje naar? Zou je zo willen leven?

De brandende vraag

Wat bij de mensen onmogelijk is, is mogelijk bij God.

Jezus

Het thema van dit boek heb ik inmiddels in een dikke honderd lezingen mogen uitdragen. Naast dat het vaak indruk maakte, riep het ook steevast de nodige vragen op. Als ik al die vragen zou rangschikken en turven, staat er één vraag met stip bovenaan: *Wat moet ik doen om zo'n vrij leven te krijgen?* Of, iets anders geformuleerd: *Wat moet ik doen om mijn identiteit alleen door God te laten voeden?*

Bij het schrijven van dit laatste hoofdstuk ga ik er gemakshalve maar van uit dat jij nu ook met die vraag zit: *Mooi verhaal, Arie, maar wat moet ik nu precies doen?* Gaaf als je die vraag hebt. Daar wil ik je alvast mee feliciteren. Het doel van dit boekje is dan bereikt: jouw verlangen naar een vrijer (en in mijn ogen gelukkiger) leven opwekken.

Voordat ik probeer antwoord te geven, eerst voor een laatste keer terug naar die rijke man die Jezus eigenlijk dezelfde vraag stelt als mijn toehoorders – en misschien jij nu ook: wat moet ik *doen* om deel te krijgen aan het eeuwige leven? Uit mijn coachingservaring weet ik dat de vraag die iemand stelt, veel zegt over de persoon. In je vragen verraad je meestal de manier waarop je denkt en leeft. Deze rijke en statusgevoelige jonge vent heeft blijkbaar een leven waarbij *doen* belangrijk was (dat geldt misschien wel voor de meeste mannen onder ons). Gezien de formulering van zijn vraag, had hij zijn hoge positie en daarmee zijn bezit hoogstwaarschijnlijk te danken aan zijn prestaties. In ieder geval lijkt hij te verwachten dat het eeuwige leven iets met zijn daden te maken heeft. Op zichzelf geen verrassende gedachte, omdat er maar heel weinig zaken in het leven te bereiken zijn zonder dat je daar iets voor moet doen of juist moet laten.

Deze man lijkt, net als de meesten van ons, te zijn opgegroeid met de

overtuiging dat je prestaties of juist mislukkingen voor een groot deel je omstandigheden bepalen. Hij had het maatschappelijk en religieus redelijk gemaakt door zich zo goed mogelijk te houden aan de regels die pasten bij het ruilhandelsysteem van toen. Van jongs af aan hield hij zich keurig aan de wetten.

Ook nu is deze ‘Wat moet ik doen’-vraag sterk verweven met onze manier van leven. Jouw prestaties (of je falen) zijn waarschijnlijk erg belangrijk in de ‘voor wat hoort wat’-cultuur waarin je leeft. Daarom ben ik ook niet verrast als ik na een lezing over ‘leven uit genade’ iedere keer weer hoor: ‘Wat moet ik doen?’

Niet doen maar zijn

Ik zou pas echt verrast zijn als iemand in de zaal zou vragen: ‘Arie, *wie moet ik zijn* om van genade te kunnen leven?’ Zo’n vraag verwacht ik gewoon niet, waarschijnlijk omdat ik het ook nog nooit heb meegeemaakt. Het lijkt bijna vanzelfsprekend dat onze prestaties bepalen of we ergens recht op hebben, of iets kunnen bereiken. Dat onze manier van *zijn* daar iets mee te maken heeft, daar hoor je nauwelijks iemand over.

Toch is dat het kernpunt van een leven uit genade. Wanneer jij genade als bron voor je identiteit wilt gebruiken, zul je de ruilhandel volledig moeten loslaten. Genade is niet met je prestaties te verdienen. Je kunt het niet claimen of opeisen op basis van wat jij te bieden hebt. En genade kun je dus ook niet verliezen door je falen. Belonen en straffen is er in het leven van genade niet meer bij. Genade is en blijft onverdiende goedheid. Het past in geen enkel verdienmodel. Om ter ondersteuning maar weer eens een paar inspirerende uitspraken van ervaringsdeskundige Paulus te gebruiken:

Als u probeert door God als een rechtvaardige te worden aangenomen door de wet na te leven, bent u van Christus losgemaakt en hebt u Gods genade verspeeld.

Galaten 5:4

Iedereen heeft gezondigd en ontbeert de nabijheid van God; en iedereen wordt uit genade, die niets kost, door God als een recht-

vaardige aangenomen omdat hij ons door Christus Jezus heeft verlost.

Romeinen 3:23, 24

Door zijn genade bent u nu immers gered, dankzij uw geloof. Maar dat dankt u niet aan uzelf; het is een geschenk van God en geen gevolg van uw daden, dus niemand kan zich erop laten voorstaan.

Efeziërs 2:8, 9

Maar wanneer ze uit genade zijn uitgekozen, dan is dat niet omdat ze de wet naleven, want in dat geval zou de genade geen genade meer zijn.

Romeinen 11:6

Maar toen zijn de goedheid en mensenliefde van God, onze redder, openbaar geworden en heeft hij ons gered, niet vanwege onze rechtvaardige daden, maar uit barmhartigheid. Hij heeft ons gered door het bad van de wedergeboorte en de vernieuwende kracht van de heilige Geest, die hij door Jezus Christus, onze redder, rijkelijk over ons heeft uitgegoten. Zo zijn wij door zijn genade als rechtvaardigen aangenomen en krijgen we deel aan het eeuwige leven waarop we hopen.

Titus 3:4-7

Leven van genade is alleen mogelijk als je kunt *ontvangen*. Uit genade leven betekent: aannemen wie je echt bent. Al je betekenis en zekerheid enkel ontvangen uit handen van je enige echte Vader. Hoe je dat doet, ontvangen? Gewoon, simpel, met open handen en een open hart de genade binnen laten komen. Je niet verzetten, niet twijfelen, gewoon ontvankelijk zijn en je laten vullen met dat wat er allang is: Gods liefde en zorg voor jou. Je hoeft niet méér te doen dan Gods waarheid over jou geloven. *That's it.*

Dat is ook het mooie, maar tegelijk het moeilijke aan het christelijk geloof. Geloven is niets anders dan reageren op dat wat God te bieden heeft. Anders gezegd: geloven is een reactieve activiteit. Alles begint

bij Gods genade, en jouw reactie is verder het enige wat telt. Wil jij die genade ontvangen? Vertrouw jij God echt en ben je overtuigd van zijn liefdevolle zorg voor jou? Durf en wil jij je hart laten veroveren door die overweldigende onvoorwaardelijke liefde?

Wanneer jij genade als bron voor je identiteit wilt gebruiken, zul je de ruilhandel volledig moeten loslaten

Ontvangen is moeilijk

Nu weet ik ook wel dat genade ontvangen veel simpeler klinkt dan het in werkelijkheid is. ‘Zomaar genade ontvangen’ is zelfs verschrikkelijk zwaar en tegennatuurlijk. Maar dat ligt niet aan degene die het jou wil schenken. De moeilijkheid ligt volledig aan onze kant.

Het is zelfs zo zwaar en bijna onmogelijk voor ons, dat God ons daar een handje bij moet helpen. Dat zie je ook bij die rijke jongeman. Als Jezus hem vertelt dat hij het eeuwige leven kan ontvangen door alles wat hij bezit te verkopen en al zijn geld vervolgens aan de armen te geven om daarna Jezus te volgen, vertrekt hij verdrietig. Deze prijs is blijkbaar te hoog, want hij bezat veel. De leerlingen van Jezus hebben deze dialoog ongetwijfeld aangehoord, en gezien hoe machteloos en verdrietig die goedbedoelende rijke man was. Teleurgesteld en verslagen stellen ze zichzelf en Jezus hardop de vraag: ‘Maar wie kan dan behouden worden?’

Je proeft in hun vraag een soort wanhoop. Wie gaat het ooit klaarspelen om alles wat hij heeft los te laten? Wie kan die prijs betalen? Ik vermoed dat de leerlingen hier ook nog steeds aan een soort ruilhandel dachten. Zo van: de prijs voor het eeuwige leven is dat jij alles moet weggeven, en niets meer zelf mag hebben. Maar zo bedoelt Jezus het niet. Het eeuwige leven, Gods koninkrijk, kom je niet binnen door een tarief af te tikken. Het probleem is niet de hoogte van de factuur, maar de onmogelijkheid om te kunnen ontvangen.

Genade ontvangen is voor veel mensen onmogelijk omdat hun handen al gevuld zijn. Zolang je identiteit nog gevoed wordt door andere bronnen die voorzien in je betekenis en zekerheid, is er simpelweg

geen ruimte om genade te kunnen ontvangen. Het is hetzelfde als een heerlijk driegangendiner aangeboden krijgen, terwijl je net je maag hebt volgestouwd met een vette hap uit de plaatselijke snackbar. Hoe goddelijk het aangeboden diner ook is, je maag zit al vol. Er moet eerst ruimte ontstaan om weer te kunnen ontvangen. En hoe leger je maag is, des te meer kun je ontvangen.

Met je identiteit werkt het precies zo. Hoe 'hongeriger' je identiteit is, des te meer genade kun je ontvangen, en des te gemakkelijker kun je daarvan gaan leven. Hiermee zijn we weer aanbeland bij de stelling die ik al eerder poneerde: je hebt meestal een flinke (identiteits)crisis nodig om van genade te kunnen leven. Zonder crisis lijkt de noodzaak er niet te zijn, en zonder het gevoel van noodzaak is zo'n tegen-natuurlijk leven (want dat is leven van genade) bijna niet te beginnen. Dat is ook de reden dat Jezus in zijn tijd gigantisch veel impact had op de losers, terwijl hij nauwelijks invloed had op de mensen die het nog prima voor elkaar hadden. De losers hadden niets meer te verliezen. Hij vertelde hierover deze veelzeggende gelijkenis, waarbij de maaltijd symbool staat voor genade:

Iemand wilde een groot feestmaal geven en nodigde tal van gasten uit. Toen het tijd was voor het feestmaal, stuurde hij zijn dienaar naar de genodigden om tegen hen te zeggen: "Kom, want alles is klaar." Maar een voor een begonnen ze zich te verontschuldigen. De eerste zei: "Ik heb net een akker gekocht, die ik beslist moet gaan bekijken. Tot mijn spijt kan ik de uitnodiging niet aannemen." En een ander zei: "Ik heb vijf span ossen gekocht en ik ga ze keuren; tot mijn spijt kan ik de uitnodiging niet aannemen." Weer een ander zei: "Ik ben pas getrouwd en daarom kan ik niet komen." Toen de dienaar teruggekomen was, bracht hij zijn heer verslag uit. De heer des huizes ontstak in woede en zei tegen zijn dienaar: "Ga vlug de stad in en breng uit de straten en stegen de armen en kreupelen en blinden en verlamden hierheen." Toen de dienaar hem kwam melden: "Heer, wat u hebt opgedragen is gebeurd, en nog is er plaats," zei de heer tegen hem: "Ga naar de wegen en de akkers buiten de stad en nodig iedereen met klem uit, want mijn huis moet vol zijn."

Lucas 14:16-23

Maar begrijp me niet verkeerd: ik zeg niet dat een crisis een *voorwaarde* is om genade aangeboden te krijgen. Dat zou een soort betalingseis van Gods kant zijn, en daar is hij wars van. God zegt niet: ‘Jij hebt pas recht op mijn genade als ik voldoende schuld en berouw zie, en dat kan alleen in een crisis.’

Genade ontvangen is voor veel mensen onmogelijk omdat hun handen al gevuld zijn

Ik vind het belangrijk dit te noemen, omdat er religieuze stromingen zijn (vaak aangeduid als ‘zwaar gereformeerd’) die een persoonlijke crisis, berouw en een diep schuldbesef als voorwaarden lijken te stellen om de genade van God aan te mogen nemen. Je mag jezelf de genade van God niet zomaar toe-eigenen, daar moet eerst wat voor gebeuren, is hun uitgangspunt. Zo’n eis probeert genade weer in een ruilhandelsysteem te persen, waardoor het helemaal geen genade meer is! Berouw en schuld zijn juist vruchten van genade, geen voorwaarden.

Je moet het willen

Dus: genade *is* er voor jou. Onvoorwaardelijk. De apostel Paulus schrijft aan zijn medewerker Titus:

Gods genade is openbaar geworden tot redding van alle mensen.
Titus 2:11

Genade is voor iedereen beschikbaar, maar het zal je identiteit pas kunnen veranderen als jij het zelf wilt ontvangen. Vandaar dat ik na mijn lezingen over dit thema een standaardreactie heb ontwikkeld op die meest gestelde vraag ‘Wat moet ik doen?’ Ik reageer altijd door drie vragen terug te stellen:

1. Zou je het willen?
2. Hoe graag wil je het?
3. Wat heb je ervoor over?

Deze prikkelende vragen stel ik om jou kritisch naar jezelf te laten kijken: durf je echt alles los te laten om alleen nog van genade te leven? Wil jij je hartstochtelijke behoefte aan betekenis en zekerheid alleen nog maar door God laten bevredigen? Durf je met God *all-in* te gaan? Heb je de moed je veilige baarmoeders achter je te laten, en alle navelstrengjes door te laten knippen?

Let op de woorden ‘door te laten knippen’. Mijn overtuiging is dat de crisis die je meestal nodig hebt, jou moet *overkomen*. Zo’n crisis kun je zelf bijna niet arrangeren. Onze identiteit is zo belangrijk voor ons, en zo intens gevoelig, dat het ons aan innerlijke moed en kracht ontbreekt om onszelf goed voor te sorteren. En als het ons overkomt, zullen we ons er nog tegen verzetten ook, omdat het onze veiligheid en ons comfort bedreigt. Iedereen die dit proces heeft doorgemaakt of nog steeds doormaakt, zal dat beamen. Je regelt het niet even zelf. Je zit er zelfs niet op te wachten. Dacht je dat jouw leven maakbaar was, en bokste je tot nu toe alles zelf voor elkaar, dat gaat je bij het krijgen van dit nieuwe leven niet lukken. De genadeklap *ontvang* je.

Dat is volgens mij wat Jezus bedoelde met zijn uitspraak, die je als citaat boven dit hoofdstuk leest: “Wat bij de mensen onmogelijk is, is mogelijk bij God.” Dit is Jezus’ reactie op die wanhopige vraag van zijn leerlingen: “Wie kan dan behouden worden?” Het eeuwige leven, het leven van genade, ontvang je doordat je geraakt wordt door Gods genade. Om het wat ongenueanceerd te zeggen: als jij knock-out gaat door de genadeklap, is dat je eerste stap in vrijheid. Je wordt als het ware de vrijheid ingeslagen. Het enige wat jij nog kunt doen is: capituleren. Jezelf overgeven. Je hele hebben en houden loslaten. Op de mat aftikken, of je knock-out laten slaan. Dat is waar het om draait.

KRO-presentatrice Anita Witzier bracht dit kernpunt op een ontroerende manier onder woorden in de EO-serie *Adieu God*. Anita groeide op in een redelijk streng-religieus milieu. Kerkdiensten, catechisatie, bidden, bijbelstudievereniging – het hoorde allemaal bij haar jeugd. Als kind vond ze dat normaal en twijfelde ze nooit, maar in haar studententijd liet ze deze vormen los. Ze was voor haar gevoel niet los van God, maar kon ook niet meer geloven op de manier van haar jonge jaren. Ze omschrijft het als een strijd tussen haar ratio en overgave.

Anita, die zichzelf 'behoorlijk rationeel' noemt, vindt het onbegrijpelijk om de Bijbel te geloven vanwege bewijsbare feiten. Het is volgens haar eerder een kwestie van overgave, zonder er al te diep bij na te denken. "Het is als zonder zwemdiploma, geblinddoekt in het diepe springen. Dat is een beetje dom en zeker niet verstandig", aldus Anita. Ze zou wel heel graag willen geloven, en vindt het te mooi om het niet te doen. Ook is ze best weleens jaloers op mensen die zich wel kunnen overgeven. "Is zo'n overgave dan niet te arrangeren?", vraagt interviewer Tijs van den Brink. "Volgens mij moet je het echt willen", antwoordt Anita. "Het is net zoiets als stoppen met roken." Jezus maakt zelf ook duidelijk dat het van jou een ontvankelijke houding vraagt om van genade te kunnen leven. Jij moet willen. Hij zegt, opnieuw op een beeldende manier:

Ik sta voor de deur en klop aan. Als iemand mijn stem hoort en de deur opent, zal ik binnenkomen, en we zullen samen eten, ik met hem en hij met mij.

Openbaring 3:20

Jezus klopt op de deur van je hart. Het is aan jou of je de deur opent en samen met hem geniet van een maaltijd die voedzaam is en niets kost.

Het enige wat jij nog kunt doen is: capituleren. Jezelf overgeven. Je hele hebben en houden loslaten. Op de mat aftikken, of je knock-out laten slaan

Mijn capitulatie

Alles loslaten. Niets meer zelf doen. Ontvangen wat God je wil geven. Vertrouwen. Capitulatie. In mijn religieuze en succesvolle leventje waren het stuk voor stuk woorden zonder inhoud. Ik kende ze wel, zeker. Ik wist ook best dat geloven 'vertrouwen' betekent, maar het enige waar ik op vertrouwde, was dat de theorie in de Bijbel klopte. Daar was ik van overtuigd.

Totdat ik mij steeds meer in het nauw gedreven voelde. Het familie-

conflict en de preken van Tim Keller maakten veel in mij los. Mijn succesvolle leventje begon mij tegen te staan. Ik kwam in een steeds beklemmender identiteitscrisis terecht. Aan de buitenkant was niets gek aan mij te zien, maar van binnen werd ik steeds onzekerder, ongelukkiger en moedelozer. Dat duurde nog vier jaar, en toen pas kon ik mij overgeven. Een telefoongesprek met Joke, mijn vrouw, was de start van een week worstelen. Met God, en vooral met mezelf, daar op een hotelkamer in Kuala Lumpur. Gods bevel tot capitulatie dat ik uiteindelijk wel *moest* 'tekenen', had de volgende tekst:

Laat uw leven niet beheersen door geldzucht, neem genoeg met wat u hebt. Hij heeft immers zelf gezegd: 'Nooit zal ik u afvallen, nooit zal ik u verlaten,' zodat we vol vertrouwen kunnen zeggen: 'De Heer is mijn helper, ik heb niets te vrezen. Wat zouden mensen mij kunnen doen?'

Hebreeën 13:5, 6

In een groot moment van wanhoop heb ik mijzelf in de spiegel aangekeken en geëist dat ik nu moest kiezen. *Of* ik geloofde dat deze woorden waarheid waren, *of* ik zou kappen met alles wat met geloof te maken had. Meer keuzes gaf ik mijzelf niet meer. Mijn religieuze leventje, dat niets anders was dan 'pappen en nathouden', wilde ik niet meer voortzetten.

Blijkbaar heb ik gekozen (of was het een zetje van God zelf?) om deze woorden uit Hebreeën op mijzelf te betrekken, en ik ben gecapituleerd. Het begin van een wankel nieuw leven.

Of ik geloofde dat deze woorden waarheid waren, of ik zou kappen met alles wat met geloof te maken had

Jouw capitulatie?

Wat heb jij nodig om te capituleren?

Wat zit jou nog in de weg om voluit op Gods genade te vertrouwen?

Wat moet jij nog loslaten, zodat je kunt ontvangen wat er al voor je klaarligt?

Wat zijn de omstandigheden die jij nodig hebt om echt te geloven?

Wanneer ga jij je echte status als ‘geliefd kind van God’ aanvaarden?

Laat deze vragen eens binnenkomen... Zet ze niet te snel opzij. Neem elke dag een moment om terug te kijken op je dag, en ontdek waar jij je aandacht en energie aan hebt gegeven. Waar ben je mee bezig geweest? Waar moest het voor dienen? Wat heeft het van je gevraagd? Wat heeft het opgeleverd? Welke illusies hebben nog een grote plek in jouw leven?

Je bent al heel goed op weg als je deze vragen kritisch aan jezelf durft te stellen en de gedachten die dan opkomen niet meteen wegdrukt. Doe dat laatste vooral niet; loop niet weg voor nieuwe inzichten in jezelf, ook al zijn ze misschien pijnlijk of confronterend. Ga alsjeblieft niet je ontdekkingen wegredeneren, of overschreeuwen met clichés als: ‘Maar iedereen leeft toch zo?’ of ‘Het kán toch ook niet anders?’ Dat zijn niet alleen leugens (want *niet* iedereen leeft zo en het kan *wel* anders), het ontnemt je ook de moed om het echt anders te willen. Laat je niet misleiden door wat de wereld om je heen doet of zegt; wees erop voorbereid dat je steeds grotere verschillen tussen jou en je omgeving zult ontdekken naarmate de genadeklap harder aankomt. Blijf je eigen leven eerlijk onder ogen zien, ook als je daar soms van schrikt, of als jou de moed ontbreekt om het te veranderen.

Die verandering hoef je namelijk echt niet alleen te doen. Het is heerlijk om te weten dat God jou wil helpen. Vertel hem eerlijk wat je constateert, en leg hem voor waarin je zo graag wilt veranderen. Hou niets voor hem verborgen, en vertel het hem openhartig. Zeg maar hoe bang je bent, en hoe graag je anders zou willen zijn. Doe je tegenover hem niet stoer of schijnheilig voor. Je kunt hem toch niet foppen; hooguit jezelf. Vraag hem desnoods om je illusies te ontmaskeren en door te prikken. En als je God echt vertrouwt – en wat ik nu ga zeggen is eng – kun je gewoon vragen of hij je in een crisis wil brengen; misschien is dat wel nodig om jou vrij te krijgen.

Dat zou het toppunt van vertrouwen zijn, en het ultieme bewijs dat je beseft hoe groot de verandering is die jij nodig hebt. Alleen met God erbij kun je die radicale omslag maken. Vraag hem ook gerust om geen half werk te leveren, maar om alles bij de wortel aan te pakken. Want de weg naar vrijheid vereist de bereidheid om alles op te geven. Zonder die bereidheid wordt het niks; dan leid je een leven waarin je steeds van twee walletjes eet, en dat ziet er niet uit. Jezus vertelt een gelijkenis (alweer, dat deed hij vaak) om te laten zien hoe belachelijk zo'n dubbelhartig leven is.

Want wie van jullie die een toren wil bouwen gaat niet eerst de kosten berekenen, om te zien of hij wel genoeg heeft voor de bouw? Als hij het fundament gelegd heeft maar de bouw niet kan voltooien, zal iedereen die dat ziet hem uitlachen en zeggen: "Die man begon te bouwen, maar het karwei afmaken kon hij niet." (...) Zo geldt ook voor jullie: wie geen afstand doet van al zijn bezittingen, kan mijn leerling niet zijn.

Lucas 14:28-33

De weg naar vrijheid vereist de bereidheid om alles op te geven

Experimenteren in vertrouwen

Misschien durf je, samen met God, wel wat te experimenteren om steeds meer te gaan vertrouwen op zijn liefde en zorg voor jou. Zonder hem uit te moeten dagen of voor het blok te zetten (dat lukt je overigens toch niet), zou je vertrouwensvolle keuzes kunnen doen. Keuzes die in de ogen van alle zekerheidszoekers om je heen waarschijnlijk dwaas of risicovol zijn.

Petrus, een van Jezus' leerlingen, deed ook zo'n vertrouwensexperiment. Samen met de andere leerlingen zag hij Jezus 's nachts over het water lopen. Petrus vroeg: "Heer, als u het bent, zeg me dan dat ik over het water naar u toe moet komen." Jezus zei: "Kom." Petrus stapte vervolgens (als enige!) uit de boot, en liep over het water naar Jezus toe.

Een geweldige demonstratie van geloofsvertrouwen. Op water lopen... Dat moet, naast vliegen, toch wel het ultieme gevoel van vrijheid zijn! Dág, zwaartekracht! Wie doet Petrus dit na?

Maar nu lezen we het vervolg van deze geschiedenis. Er staat: 'Maar toen hij voelde hoe sterk de wind was, werd hij bang. Hij begon te zinken en schreeuwde het uit: "Heer, red me!" Het vertrouwen op Jezus, en de bijbehorende bovenmenselijke kracht, stopt zodra Petrus zich weer laat voeden met de indrukken van zijn omgeving. De windkracht trekt hem uit zijn geloof en dat slaat de bodem onder zijn vrije leven vandaan. Hij zakt niet door het ijs, maar door het water. Normaal zou zo'n roekeloze eenmansactie Petrus' dood betekenen. Maar dat gebeurt niet. Deze gebeurtenis vormt een onderdeel in het leerproces van vertrouwen. Want dat is het: een leerproces. Jezus was erbij, en Petrus mocht oefenen in het vertrouwen op hem. Petrus krijgt geen zeemansgraf. Er staat: 'Meteen strekte Jezus zijn hand uit, hij greep hem vast en zei: 'Kleingelovige, waarom heb je getwijfeld?'

Ik vind dit een ontroerende en bemoedigende geschiedenis. Hoewel Petrus een nat pak haalt vanwege zijn twijfel, heeft hij een ongekende geloofservaring meegemaakt. Zijn twijfel was geen falen waarvoor hij afgestraft moest worden, zijn 'kleingeloof' wordt door Jezus juist gebruikt om hem te *bemoedigen*, zodat hij de volgende keer met nog meer geloofsmoed overboord zal stappen.

Zo is Jezus. Ook voor jou. Ga, samen met Jezus, de uitdaging van het vrije leven maar aan. Laat je inspireren door de concrete levensverhalen in de Bijbel. Kijk, als je ze leest, verder dan het gedrag; wat zegt dit verhaal over jouw 'zijn'? En laat je net zo goed inspireren en bemoedigen door andere verhalen waarin genade een glorieuze hoofdrol speelt.

Die verhalen zijn er namelijk genoeg. Daarom vertel ik aan het slot van dit boek graag twee verhalen die genade prachtig illustreren. Het eerste verhaal is geromantiseerd. Het is het verhaal van *Les Misérables*, een roman van Victor Hugo waarvan zowel films als musicals zijn gemaakt. Een aangrijpend mooi verhaal, dat de enorme

kracht van genade duidelijk aantoont. Het tweede verhaal is verre van romantisch. Het is de rauwe werkelijkheid: een verhaal van een overspelige man en zijn vrouw. Ik spreek mijn grote waardering uit dat dit echtpaar bereid was niet alleen hun gebrokenheid met jou te delen, maar ook hun hoop, die ze hebben vanwege de genade – juist nu ze zelf niets meer hebben om zich aan vast te pakken of achter te verschuilen.

Les Misérables

Les Misérables speelt zich af in Frankrijk rond de revolutie. De hoofdpersoon Jean Valjean heeft negentien jaar in een strafkamp gezeten voor het stelen van een brood. Heftige straf voor zo'n relatief klein vergrijp, maar schuld moest ook toen bestraft worden, en blijkbaar was de strafmaat destijds anders dan nu. Valjean wordt in de gevangenis tot zware arbeid veroordeeld en vaak door zijn bewakers in elkaar gebeukt.

Als hij na negentien jaar wordt vrijgelaten, krijgt hij een geel paspoort, waarmee hij zich bij de reclassering moet melden. Maar Valjean weet: als ik me daar netjes meld, word ik de rest van mijn leven gezien als een ex-crimineel. Eens een dief, altijd een dief. Hij wil op zoek naar een nieuw leven, een nieuwe identiteit. Maar hoe doe je dat? Door die zoektocht wordt hij een voortvluchtige, een zwerver met een valse naam.

Zo start de film, met Valjean liggend op een bankje. Dan komt een oud vrouwtje voorbij die zegt: "Hier kun je niet slapen." "Ach," zegt Valjean, "ik kan nergens slapen." Het vrouwtje wijst op het huis van de bisschop: "Probeer het daar eens." Zo gezegd, zo gedaan. De bisschop en zijn huishoudster doen open. Hoewel de huishoudster haar grote bedenkingen heeft, nodigt de bisschop Valjean gastvrij uit om binnen te komen. Valjean aarzelt, overvallen door zo veel goedheid, en hij wijst de bisschop er met nadruk op dat hij een misdadiger is die zich moet melden bij de reclassering. Zijn verweer lijkt op de bisschop geen enkele indruk te maken, en Valjean moet binnenkomen. Hij krijgt een heerlijke maaltijd, een goed glas wijn en een bed – alles waar hij op dat moment naar verlangt. Als hij vol zit, bedankt hij de bisschop en de huishoudster voor het heerlijke eten en verlangt

ernaar om de volgende dag een nieuw leven te beginnen.

Die nacht krijgt hij een nachtmerrie, waarin hij teruggaat naar het strafkamp. Badend in het zweet wordt hij wakker. Hij stapt uit bed en – stomkop als hij is – jat het dure tafelservies uit de chique servieskist (die hadden ze vroeger). Terwijl hij zijn knapzak vult, wordt hij overlopen door de bisschop die gerommel hoorde in de eetkamer. Het indringende oogcontact tussen de bisschop en Valjean is veelzeggend, en zonder een woord te wisselen slaat Valjean de bisschop hardhandig tegen de grond en vlucht de nacht in.

Dit is hét moment om het grote onrecht te bestraffen en daarmee recht te doen aan de goedheid van de bisschop

De volgende ochtend zit de huishoudster sikkeneurig voor de lege servieskist, en haar gezichtsuitdrukking laat niets te raden over: dit had ze al verwacht. Haar morele verontwaardiging heeft geen enkele invloed op de bisschop, die tegen haar zegt: “Hou er alstublieft over op; we eten voortaan gewoon met het houten bestek.” Ineens wordt de tuinpoort opengegooid en een paar agenten marcheren de tuin in, met een geketende Jean Valjean inclusief knapzak als een trofee in hun midden. De huishoudster slaakt een zucht van verlichting en dankt God dat ze de misdadiger gevangen hebben. Dit is hét moment om het grote onrecht te bestraffen en daarmee recht te doen aan de goedheid van de bisschop. Althans, dat verwachten de huishoudster en de agenten, die op hun beurt triomfantelijk vertellen dat Jean Valjean hun had verteld dat hij het zilveren bestek van de bisschop had gekregen.

Tot ieders verbijstering zegt de bisschop, met nog een gehavend gezicht door de klap van Valjean, dat Valjean gelijk heeft. “Maar”, zegt hij tegen Jean Valjean, “waarom heb je de zilveren kandelaars niet meegenomen? Waarom liet je die achter? Die zijn zeker 2000 francs waard.” Direct geeft hij zijn totaal verbijsterde huishoudster opdracht om de kandelaars te halen. De beteuterde agenten worden bedankt

voor hun inzet. Ze krijgen een goed glas Franse wijn, terwijl de bisschop de hele knapzak met zilver aan Jean Valjean overhandigt, die uiteraard ook niet weet hoe hij het heeft.

“Waarom doet u dit?”, brengt hij stotterend uit. “Gisteren beloofde je om een nieuw leven te beginnen”, zegt de bisschop. “Met dit zilver wil ik je bevrijden van je angst en haat, en geef ik je ziel terug aan God.” Het intense oogcontact tijdens deze dialoog is opnieuw ontroerend. Jean Valjean is volledig ontdaan door zo veel onverdiende goedheid. Voor het eerst in zijn leven ervaart hij genade. Echte genade.

Die genade mist zijn uitwerking niet. In de rest van het verhaal kan Jean Valjean niets anders meer doen dan goedheid en genade bewijzen aan anderen. Tot in het extreme – zelfs als hij voortdurend getergd en achtervolgd wordt door wettische onbarmhartigheid en diepgaand onrecht.

Zo werkt genade. Het transformeert de ontvanger in een nieuwe bron van genade.

Overspel

Nu een actueler voorbeeld uit de rauwe werkelijkheid van dit gebroken leven.

Ik schreef meerdere keren dat je vaak eerst door een crisis moet gaan om genade daadwerkelijk te kunnen doorleven. Hieronder vind je het persoonlijk verslag van een echtpaar dat door zo'n crisis ging. Het heeft hun visie op genade grondig veranderd.

De man in onderstaand waargebeurd verhaal leidde jarenlang een dubbelleven: hij hield er een andere vrouw op na. Toen zijn vrouw dit ontdekte, was de crisis compleet.

Ondanks deze enorme aanslag op het huwelijksgeluk zijn ze nog steeds bij elkaar. Zij heeft geleerd hem genade te schenken en hem zijn overspel vergeven. Hij heeft het onverdiende cadeau van genade leren ontvangen.

Samen doen ze hun verhaal.

Hij

Ze vroeg: “Nu moet je me zeggen, en zweer het me in de naam van God: ben je met haar naar bed geweest?”

“Genade. Met dat woord is mijn huidige bestaan raak getypeerd. Genade heeft inmiddels een diepe betekenis in mijn leven gekregen, die ik niet voor mogelijk had gehouden. Maar hoe kan ik mijn verhaal vertellen? Ik durf er nauwelijks aan te beginnen. Niet alleen omdat het moeilijk is om mijn anonimiteit te waarborgen, maar vooral omdat ik er als een berg tegen opzie. Opnieuw de hele geschiedenis induiken kan ik nauwelijks, merk ik. Ik heb dat eerder al eens geprobeerd, maar liep toen compleet vast in schuld en onmachtig verdriet. Nu begin ik opnieuw, en ik neem mezelf voor gewoon af en toe boven te komen en naar adem te happen, een teug van genadezuurstof. Want genade is er voor mij. Dat weet ik zeker. Sterker nog: daar leef ik op!

Betrapt

Ik duik er maar meteen diep in: het moment dat ik betrapt werd door mijn vrouw. Ze confronteerde me met haar vondst. Verslagen plofte ik neer en trok wit weg; niet van de schrik, maar van wilde paniek. *Nu hang ik!*

Achteraf ben ik verbaasd over haar rustige reactie. Ikzelf probeerde mijn misdaad nog te verdoezelen. Maar het haalde niets uit. Ze wist precies hoe het zat en had me helemaal door. Toch bleef ze heel beheerst, maar ook vastbesloten. ‘We praten er later nog over.’ Vanaf toen trok ik me terug, en keerde in mijzelf. Ik was volledig in paniek omdat ik betrapt was, en bang voor de lawine aan ellende die nu onherroepelijk over mij en ons heen zou komen.

De dagen erna ben ik laag voor laag afgepeld. Alles wat al die tijd in de duisternis gebeurde, moest nu aan het licht komen. Toch gaf ik me niet direct helemaal gewonnen. Ze vuurde de ene na de andere vraag op mij af. Op een gegeven moment vroeg ze tijdens een autorit: ‘Nu moet je me zeggen, en zweer het me in de naam van God: ben je met haar naar bed geweest?’

Die naam van God! Heel die lange tijd had ik mijn vrouw bedrogen,

en me voor God geëxcuseerd om te kunnen overleven. Maar intussen was ik zo bang, zó bang! Ik kon nergens heen met mijn geheim. Zelfs God kon ik niet recht in de ogen kijken – misschien pas na mijn sterven. Ik stelde me voor dat mijn vrouw me dan ook zou aankijken, met donkere ogen, zwart van teleurstelling. De HEL! Op dat moment van de waarheid besloot ik niet meer weg te vluchten. Ik gaf me over. Niet met het idee: ze vergeeft me toch wel. Zeker niet! Het was eerder de keuze om liever nu door de hel van de waarheid te gaan, dan straks een eeuwigheid alleen met dit geheim te moeten worstelen. Dit alles bedacht ik gek genoeg in die paar seconden nadat ze me had gevraagd of ik met die ander naar bed was geweest. Ik zette de auto aan de kant en heb het haar verteld: ja, ik ben met haar naar bed geweest.

Later bedacht ik dat deze bekentenis een soort vlucht naar voren was. Een keuze om volkomen eerlijk te zijn naar God toe. Nog nooit eerder heb ik op basis daarvan een beslissing genomen, terwijl ik toch heel wat geloofskeuzes heb gemaakt. Maar dat waren veilige keuzes: belijdenis, studie, verkering, huwelijk, beroep. Echte sprongen in het diepe waren dat niet. De keuze om volkomen eerlijk naar God en mijn vrouw te zijn, was dat wel. Ik kon wel door de grond zakken! En toch wist ik ergens: ook al is dit een stap op het water, ik zal het redden, als Jezus me wil dragen. Gevoelsmatig was dit pas mijn eerste, échte geloofskeus: alleen op God vertrouwen.

Achtergrond

Vanaf dat moment kwam ik in een achtbaan terecht. Mijn vrouw ook, maar uiteraard totaal anders. En toch zaten we op de een of andere manier samen in die achtbaan. Mijn vrouw wilde niet bij me weg. Misschien dat we één of twee nachten apart hebben geslapen, maar ze wilde – en wil – niet van me af. ‘Ik hou van hem.’ Dat zei ze die eerste weken al! Ze houdt van mij... Ik heb het al die jaren voor mijn gevoel nog nooit zo echt gehoord. Daar begon voor mij het verhaal van genade.

Als ik zoek naar een achtergrond, een mogelijke, dieperliggende oorzaak – geen excuus! – van mijn overspel, dan kan ik zeggen dat ik vreemd was, al lang voordat ik vreemdging. Vervreemd van mezelf.

Wat ben ik vaak en heftig jaloers geweest... Maar ik veroordeelde mezelf erom. Ik schoof mijn eigen behoeften steeds aan de kant en hield ze verborgen, terwijl ik het andere mensen naar de zin probeerde te maken – om daar vervolgens zelf voldoening uit te halen. Zo had ik het best goed met mijn vrouw, maar ik ging een eenzijdige verplichting aan: ik moest en zou *haar* gelukkig maken, in plaats van samen gelukkig worden. Scheefgroei was het onvermijdelijke gevolg. Ik was niet in staat op eigen houtje mijn vrouw gelukkig te maken, en toen ik dat merkte, zei ik tegen mezelf dat ze onverzadigbaar was. Terwijl ik *zelf* vooral aanvaard en bewonderd wilde worden; kritiek van mijn vrouw kon ik niet hebben. Ach, wat voelde het kleine jongetje in mij zich vaak weggezet, tekortschieten, afgewezen... Ja, ik was vervreemd.

Dat alles werd overhoop gehaald doordat mijn vrouw bij me bleef en van me bleef houden, ondanks dat ze na mijn overspel alle reden had om mij te verlaten. Nu pas zag ik dat bijzondere in haar, wat ik eerder nooit zag. Nu kan ik zeggen: ik stond er niet voor open.

Ze houdt van mij... Ik heb het al die jaren voor mijn gevoel nog nooit zo echt gehoord. Daar begon voor mij het verhaal van genade

Loskomen en opnieuw hechten

De eerste tijd na mijn bekentenis was ik gebroken, wekenlang. Aan goede hulp geen gebrek, maar de vraag was: hoe zou ik die hulp aangrijpen? Zou ik weer mijn uiterste best gaan doen om het iedereen naar de zin te maken – waar ik altijd zo goed in was? Nee, ik was helemaal kapot. Ik kon niet meer. Daardoor kwam wel de vraag naar boven: wie ben ik nu echt? Zelfmedelijden lag op de loer. Ik had de neiging om het verleden van mijn ouders erbij te halen; de problemen in mijn huwelijk komen *vást* doordat ik vroeger thuis zo beschadigd ben, zo redeneerde ik. Gelukkig zei een goede vriend tegen me: 'Volgens mij ben jij te integer om in zelfmedelijden te vluchten.' Dat was weer zo'n genademoment. Nee, het ontbrak me niet aan

genade, maar kon ik het ook ontvangen? Kon ik mezelf terugvinden? Een andere vriend vroeg me mee uit wandelen. Voor het eerst in mijn leven ontdekte ik wat vrienden waard zijn. Vooral mannenvrienden, zonder hun vrouwen. Tijdens de wandeling deelde ik mijn ontdekking dat het met christenen soms net zo gaat als met David en Petrus. Vreselijk... Zou ik vergeving in Gods ogen mogen vinden? Ik wist het niet.

Ik moest eerst mezelf ontdekken; mijn 'oude ik' nog verder afbreken, en zeker ook loskomen van mijn diepe verslaving aan die andere vrouw. En dat terwijl ik dacht dat zij mijn 'grote liefde' was. Loskomen was moeilijk. Ik dacht nog veel aan haar. Hoe is het nu met haar? Wat heb ik haar aangedaan? We waren beiden in de diepste eenzaamheid beland, terwijl we juist een ongekende verbondenheid koesterden, in het diepste geheim.

Ik herkende in deze gedachte opeens een goddelijke aanwijzing: ik werd uitgeleverd aan wat ikzelf had aangericht. Is dat niet precies wat de hel is: ultieme eenzaamheid en een onoplosbare wroeging? Ik moest er nu doorheen, ik *moest* mezelf losbreken van haar. De hechting moest eruit, en dat doet altijd pijn.

Alleen zo, door mijn eigen drang naar geluk te kruisigen, merkte ik dat de weg naar God weer vrijkwam. Ik moest van mijn roze wolk afstapen en weer op aarde neerklappen. Ik stelde mezelf talloze vragen: Wat wilde ik eigenlijk bereiken met mijn overspel? Welk geluk zocht ik eigenlijk? Hoe heb ik mijn vrouw daardoor tekortgedaan? Waarom kon ik me niet zonder reserves aan haar overgeven? Ik moest ook het door mijzelf vertekende beeld van mijn huwelijk bijstellen.

Alleen zo, door mijn eigen drang naar geluk te kruisigen, merkte ik dat de weg naar God weer vrijkwam

Het onthechten van die ander en het kruisigen van mijn 'oude ik' betekende tegelijkertijd een nieuwe hechting aan mijn vrouw. En door die nieuwe hechting aan haar lukte het me steeds beter om los te komen van die ander.

Leven van genade: een worsteling

Achteraf kan ik zeggen dat ik binnen een maand na de ontdekking op de juiste weg zat wat betreft de waarheid over mezelf – waarheid die vrijmaakt, zoals Jezus zegt. Maar het zou nog maanden duren voordat ik dat helende gevoel van vrijheid echt kon beleven. Stap voor stap leerde ik meer over mezelf, en vond ik mijn integriteit terug. Ik moest terug naar de basis; niet meer de schijn ophouden, maar helemaal mezelf zijn, inclusief mijn zwaktes. Ik moest weer de jongen durven zijn die verkering zocht. Het moeilijkste van het herstelproces was en is dat ik aan mijn vrouw moet leren bekennen waar ik behoefte aan heb. Dat ik uit mijn zorgrol stap, mezelf daar niet meer achter verschuil. Zwak durven zijn. Dat resulteert in heel mooie en veilige ervaringen tussen ons tweeën. De liefde kan voorzichtig weer gaan groeien.

De verandering in mezelf reikte zo diep, dat ik zelfs van God ben gaan houden. Deed je dat dan niet? Dat is toch normaal voor een christen? Nou, voor mij niet. Mijn geloofsleven werd vooral getypeerd door het dienen van God, het respecteren van hem, me inzetten voor zijn wil, en liefde en zorg aan anderen geven. Stuk voor stuk *werkwoorden*. Maar houden van hem? Omdat hij van mij houdt? Die wisselwerking tussen hem en mij voelt als nieuw. Ik weet nog het moment dat ik zomaar van binnen iets voor hem voelde. Het was en is een nieuwe vrijheid. Iets moois en dieps tussen hem en mij. Het zorgt er niet voor dat ik niet meer met anderen verbonden ben, maar het maakt me vrij van de afhankelijkheid van anderen. Mijn nieuwe uitgangspunt is de genade van God, niet wat anderen van mij vinden.

Hoe ondoordringelijk mooi en levensveranderend genade ook is, het blijft een worsteling om uit genade te leven – ook en vooral in het samenleven met mijn vrouw. Nu ik mezelf gevonden heb en mezelf durf te zijn, wil ik me ook bij haar echt thuis kunnen voelen. Maar hoe werkt dat? Hoe creëer ik opnieuw een ‘thuis’ met haar? Hoe heb ik dat altijd gedaan, en wat moet er nu sowieso anders?

Mijn oude maniertjes liggen voor de hand, maar ze werken niet. Bovendien is mijn vrouw hypergevoelig geworden voor mijn oude gedrag. Dat resulteert geregeld in ruzie, althans, ik noem het ruzie. Zij niet altijd. Voor ik het merk, val ik terug in oude reactiepatronen:

schuldgevoel, denken dat ze me afwijst, bevrozen totdat het weer veilig is – kortom: bepaald niet leven uit genade.

Maar op momenten dat het wel lukt om uit genade te leven en mijn oude patronen de baas te zijn, heb ik het goed met haar. Ik kan dan zonder reserves intiem worden, en voor haar voelt het heerlijk om zich daaraan over te geven. Dat zijn geluismomenten samen. *Het is net of ik pas bij jou echt tot mijn bestemming kom*, schreef ze me. Daar heb ik God voor gedankt. Haar en zijn liefde is genade die geneest.”

ZIJ

Zonder mijn geloof in God had ik het niet gered

“Het moment van de ontdekking zal ik nooit vergeten. Mijn hele wereld stortte ineen. Na lang aandringen gaf hij toe dat hij een sms-relatie had, met af en toe seksueel getinte boodschappen. Ik wilde weg, moest weg, nadenken, dus ik boekte een hotel. Ik schreef hem een briefje: *Ik ben om twaalf uur terug. Dan kun je kiezen: meegaan of alleen blijven.* Hij ging mee. Op weg naar het hotel wilde ik eerst naar vrienden. Godzijdank hadden zij tijd voor ons. Zij zeiden: ‘Beken alles, dan heeft de duivel geen kans. Belijd je zonden.’ Ze baden zelfs met ons.

Wij zijn God zo vaak ontrouw, en hij verlaat ons toch ook niet?!

Toch had ik het gevoel dat ik nog niet alles wist. Terwijl we terugreden, zei ik: ‘Heb je me echt alles verteld, en kun je met God als getuige zeggen dat er niet meer gebeurd is tussen jullie?’ Dat was het moment dat hij met het hele verhaal kwam. Daarna was ik pas echt kapot. Het ergste waar ik bang voor was, was gebeurd. Mijn man en zij hadden veel meer samen dan ik dacht. Ik kon alleen nog maar schreeuwen en ik wilde het liefst dood. Ik zei: ‘Rijd maar tegen die boom, het hoeft niet meer voor mij. Laat me maar naar God gaan. Alles is voorbij: mijn leven, ons leven, onze kinderen, de kerk...’

Ik weet niet hoelang ik in deze modus zat. Toen ik in bed lag, uitgehuild en uitgeschreeuwd, voelde ik een enorme rust over mij komen. Ik heb me zelfs weer aan mijn man kunnen vastklampen... Ondertussen borrelden er vragen op. Hoe nu verder? Wel of niet samen?

Trouw blijven

Al snel besloot ik niet weg te gaan bij hem. Ik vond onze goede huwelijksjaren genoeg redenen om te blijven. En ik hield van hem, en wilde

niet dat onze kinderen met een scheiding geconfronteerd werden. Bovendien dacht ik: wat zou ervan hem terechtkomen als ik hem alleen zou laten? Daarnaast werd ik heel sterk gevoed in de gedachte: wij zijn God zo vaak ontrouw en hij verlaat ons toch ook niet?! Als mijn man mij ontrouw is, hoef ik hem dat toch niet te zijn? Dat gaf mij rust.

Iemand zei: 'Weet wel welke consequenties aan je keuze vastzitten.' Nu, na ruim een half jaar, merk ik dat. Ik heb vriendschappen verloren, veiligheid en inkomen; ik ben opgelopen tegen woede en het onbegrip van anderen; ik word soms genegeerd, sta nu bekend als de vrouw van... Ook mijn eigenwaarde is gekelderd, net als mijn vertrouwen in anderen en in mijn eigen intuïtie.

Mijn keuze om trouw te blijven aan mijn man heeft gelukkig ook veel opgeleverd. We hebben elkaar weer terug, de band met onze kinderen is verdiept en we hebben nog meer vrienden dan we hadden. Er is zo veel voor ons gebeden, zo veel meegeleefd, we kregen zo veel vluchtplaatsen aangeboden... Dat is echt bijzonder om te merken. Onze broers en zussen bleven ons ook steunen, hoewel het lastig is voor hen; je bent toch 'de broer of zus van'...

Vergeven

Mensen vragen mij vaak of ik niet boos op God ben. Nee, dat ben ik niet. Mijn geloof heeft er niet onder geleden. Integendeel: zonder mijn geloof in God had ik het niet gered. Hij was en is de grond onder mijn bestaan. Als kind wist ik al dat de mens zo in elkaar zit dat hij verkeerde dingen doet. Geneigd tot alle kwaad, net als ikzelf. In de Bijbel staan voorbeelden genoeg van mensen die heftig onderuitgaan – ook dienaren van God, zoals David. Hoe heftig ook, het is de realiteit.

Maar daardoor besef ik wel beter wie ik ben, en hoe bijzonder het is dat God mij wil vergeven. Als God mij, zondaar, wil vergeven, dan kan ik anderen toch ook vergeven? Juist mensen van wie ik houd? Vijanden vergeven is een stuk moeilijker, maar ook dat vraagt God van mij. Ik moest de minnares van mijn man vergeven. Opeens besefte ik dat zij er niet op uit was mij kapot te maken; dat ik in haar situatie misschien wel in dezelfde valkuil was getrapt; dat ik net zo zondig ben

als zij. Al ben ik geneigd te denken dat ik het beter zou doen dan zij, ik hoop toch vooral dat God mij behoedt voor dit soort misstappen. Deze gedachten maakten dat ik ook haar kon vergeven. Leven uit vergeving, zo merkte ik, is veel beter. Dan kun je dingen makkelijker loslaten, vrede ervaren met anderen en jezelf en dat ook uitstralen.

Worsteling

Ondanks deze positieve lessen kom en val ik mezelf nog geregeld tegen. Ik kan soms enorm boos worden om de manier waarop anderen met mij en mijn man omgaan. Dan ben ik even niet zo vredevol. Dat is de worsteling die blijft, na al deze maanden: in hoeverre mag ik voor mijn eer en recht opkomen, of moet ik alles wat gezegd wordt maar over me heen laten komen? Ook worstel ik soms nog met het verleden: wat miste hij bij mij, waarin schoot ik tekort, wat had ik anders moeten doen? Het is nog moeilijk te bevatten dat juist mijn man, voor mij altijd het toonbeeld van eerlijkheid, zo kon denken en leven. Door onze therapie kan ik het inmiddels met mijn verstand begrijpen, maar mijn gevoel wil daar nog niet altijd in mee. Ik hoop en bid dat God me daar ook rust in geeft. Ik weet dat God mij echt kent, door en door. Nog beter dan mijn man mij kent, of ik mezelf. En ik besef dat God mij genadig is.”

Te mooi om waar te zijn?

Je bent bijna aan het einde van dit boek. Ik hoop dat het verhaal niet alleen helder genoeg was, maar dat het je ook geraakt heeft. Dat kan op allerlei verschillende manieren gebeurd zijn. Misschien heb je beginnend of zelfs intens verlangen gekregen om zo vrij te kunnen leven. Of misschien voelde jij je al vrij en heeft het je opnieuw een steuntje in de rug gegeven om die vrijheid te blijven koesteren. Het kan ook zijn dat mijn verhaal je geïrriteerd heeft; omdat je het er niet mee eens bent, of omdat je het idee hebt dat je nog gevangen zit en er niet uitkomt. Je wilt wel, maar het lukt niet.

Het leven in vrijheid is een zwaar aangevochten leven

Ik wil afsluiten met een antwoord op de vraag die mij vaak wordt gesteld nadat ik het verhaal van dit boek heb verteld: ‘Dat leven in vrijheid klinkt te mooi om waar te zijn. Het lijkt wel of je na die nieuwe geestelijke geboorte alleen maar mooie ervaringen zult meemaken. Alsof je leven in vrijheid van een leien dakje gaat. Maar ervaar je dan helemaal geen moeilijkheden, tegenstand of machteloosheid meer?’ Een absoluut terechte vraag.

Mijn antwoord is helder: ja, je ervaart nog steeds problemen en tegenstand. Het leven in vrijheid is zelfs een zwaar aangevochten leven. Dat lees je in bovenstaande ‘genadeverhalen’, in de geschiedenis van Petrus die over het water loopt, en je zult het van iedereen te horen krijgen die het ‘leven van genade’ ontdekt heeft. Zolang je in de transactionele wereld leeft (dus: de rest van je leven), is iedere dag gevuld met prikkels die je verleiden om je vrijheid weer op te geven door je betekenis en zekerheid toch weer in iets tastbaars te zoeken. Het wordt je soms op een presenteerblaadje aangeboden. Je nieuwe leven is een leven van strijd, een geestelijke strijd, zoals ik al schreef. Een strijd vol verleidingen en beproevingen.

We keren voor de laatste keer terug naar de metafoor van je leven na je geboorteproses. Via je geboorte, door de baarmoeder te verlaten, kreeg je een nieuw leven. In dat nieuwe leven moet je ademen om

zuurstof binnen te krijgen, om in leven te blijven. Die ademhaling verloopt niet altijd vlekkeloos, en kan zelfs zwaar aangevochten worden – door invloeden van buiten, maar ook van binnenuit. Longproblemen kunnen je ademhaling ernstig in de weg zitten (ben je een verstokte roker, dan werk je dit zelf in de hand). Het zuurstofniveau kan levensbedreigend laag worden, en hulp is dan noodzakelijk. Je kunt ook te water raken en bijna verdrinken. Een levensgevaarlijke situatie voor je longen en dus voor je leven.

Op dezelfde manier kan je identiteit levensgevaarlijk worden bedreigd, door allerlei omstandigheden en gebeurtenissen, van buitenaf en van binnenuit. Misschien krijgt je identiteit geen gezond voedsel meer doordat je het contact met de bron van genade verliest; of je wordt steeds meer in beslag genomen door de ‘voor wat hoort wat’-cultuur om je heen.

Hoe bedreigend en moeilijk deze situaties ook zijn, ze laten wel zien dat je inmiddels op een nieuwe, vrije manier leeft. Omdat je ‘identiteitslongen’ zijn opengeklapt, ervaar je deze aanvallen als verstikkend of benauwend. Die ervaringen zijn signalen dat je op een nieuwe manier leeft. Als je nog veilig in de baarmoeder zou leven, zou je je niet bedreigd voelen. Net zoals een ongebooren kind niet kan verdrinken, zo voelt een onvrij mens zich niet bedreigd door verleidingen uit het ruilhandelsysteem. Het voelt zelfs fijn. Je mag dus blij zijn als je het als zwaar en moeilijk ervaart om in een ‘voor wat hoort wat’-wereld te leven.

Als vrij mens reageer je totaal anders op die verleidingen. Vroeger zou je al die mogelijkheden om jouw verlangen naar betekenis en zekerheid te vervullen opzoeken, en je zou je uiterste best doen om zo veel mogelijk van die verlangens te bevredigen. Je was steeds onderweg, onrustig op jacht naar status. Nu ervaar je die verleidingen als vrijheidsrovers, en zoek je naar mogelijkheden om je ervan los te worstelen, in plaats van ze te bevredigen.

Laat ik een simpel, praktisch voorbeeld geven. In hoofdstuk 2 schreef ik over mijn statusgevoeligheid toen ik met mijn Renault Clio in Heerenveen aankwam om leiders te trainen, en de auto uit het zicht van deze belangrijke mensen parkeerde. In mijn oude leven zou ik zo'n onbehaaglijk gevoel oplossen door zo snel mogelijk te investeren

in een grotere, luxere auto waarmee ik goed voor de dag kom. Nu ik het leven van genade een beetje ken, wil ik juist investeren in het meer ontvankelijk zijn voor genade, zodat ik mij in iedere auto op mijn gemak voel. Waar ik hem ook parkeer, en wie mij ook ziet.

Capitulatie aan hem is de enige echte weg naar vrijheid

In mijn oude leven waren aandacht krijgen, van anderen willen winnen en in discussies stevige standpunten innemen, de middelen om mijzelf op te pompen en mijn identiteitshonger te bevredigen. Nu ik genade heb ontdekt, baal ik geregeld dat ik nog steeds zulke verschijnselen kan vertonen. Ook bij het schrijven van dit boek ben ik in sommige uitspraken ongetwijfeld ongenueanceerd en scherp van tong geweest. Dat spijt me, en ik zou willen dat ik meer gaven had om me liefdevoller uit te drukken, zonder de waarheid (die nu eenmaal ongenueanceerd is) geweld aan te doen. Dat zijn een paar persoonlijke strijdtonelen in mijn leven die nog steeds actueel zijn, terwijl ik steeds meer wil leven van genade.

Leven van genade is dus wel degelijk een aangevochten leven, maar je 'vecht' op een heel ander vlak, en met een totaal andere strategie dan in een leven van ruilhandel. Je strijdt niet meer tegen je omstandigheden of mensen in je omgeving; die hoeven niet meer per se te veranderen. Je strijdt alleen nog op het vlak van je identiteit. Daar kun je, in zware beproevingen of verleidingen, ervaren dat je innerlijke vrijheid wordt aangevallen.

Dat je nog een kleingelovige bent, net als Petrus.

Dat je wordt verleid om je betekenis en zekerheid toch weer te laten sturen door je omstandigheden.

Dat je de mening over jou van anderen, of van jouw 'oude ik' leidend laat zijn, in plaats van Gods mening over jou.

Die strijd is maar op één manier te winnen: je steeds opnieuw overgeven aan de bron van genade. Telkens weer capituleren voor God. Capitulatie aan hem is de enige echte weg naar vrijheid. Hijs de witte vlag en geef je over.

Gaat je dat niet lukken? Doe je ogen dan maar dicht, en incasseer met
genoegen de volgende genadeklap.

Over de auteurs

Arie de Rover (1961) begint zijn loopbaan als medisch analist bij ziekenhuislaboratoria. Na een aantal jaar maakt hij de overstap naar het bedrijfsleven, waar hij ruim tien jaar werkt als verkoper van medische-laboratoriumapparatuur. Als hij zevenendertig jaar is, kiest hij vanwege gezinsomstandigheden voor een carrièreswitch. Hij begint als trainer/coach voor het bedrijfsleven en richt zich vooral op mentaliteitstrainingen en persoonlijkheidsontwikkeling. Hij is opgegroeid in de kerk (Gereformeerd vrijgemaakt), maar ontdekt op drieëndertigjarige leeftijd, onder een preek van Tim Keller, pas werkelijk wat de betekenis van genade is. Het verandert zijn leven diepgaand. Tegenwoordig biedt hij hulp aan mensen die door het leven zwaar geslagen worden. Daarnaast is hij een veelgevraagd spreker in kerken en op conferenties. Zijn diepste verlangen is om een ‘beweging van genade’ op gang te brengen in Nederland. Arie is getrouwd met Joke. Samen kregen ze vijf kinderen.

Wilfred Hermans (1984) volgde de opleiding Journalistiek aan de Christelijke Hogeschool Ede en studeerde af in 2008. Hij was onder andere bureauredacteur bij *EO Visie* en eindredacteur van jongerenmagazine *X[ist] in Christ*. Tegenwoordig werkt hij fulltime voor zichzelf, als journalist en tekstschrijver.

www.wilfredhermans.nl

